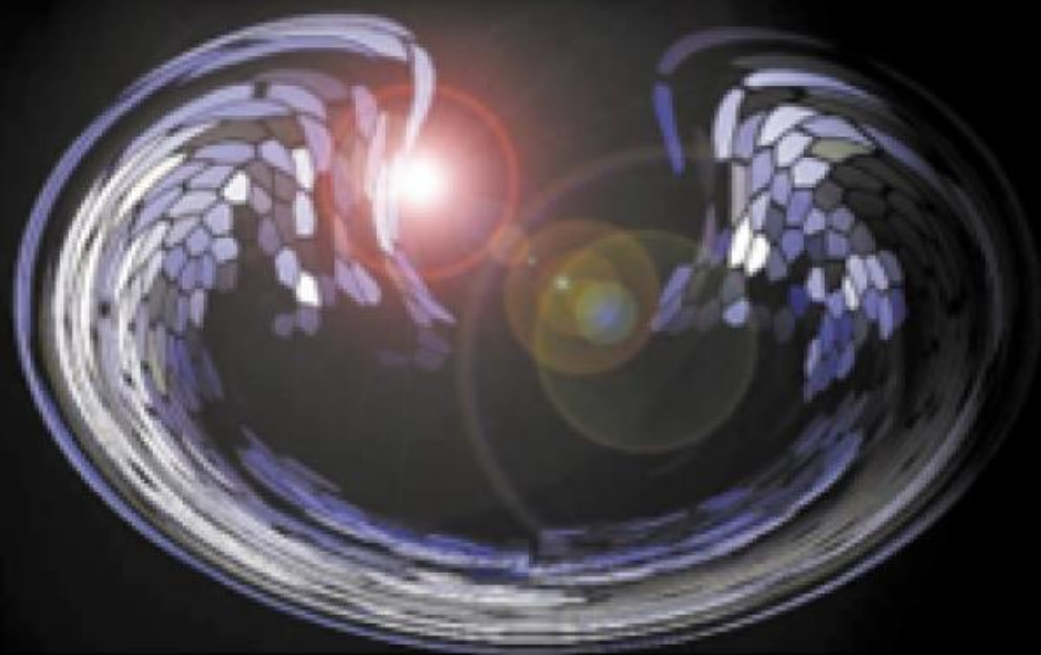

ВЕРНИКЪТ И НЕВЕРНИКЪТ

Васил
Пекунов

ВАСИЛ ПЕКУНОВ

ВЕРНИКЪТ И НЕВЕРНИКЪТ

Издателство: Мартилен
първо издание, 2003

С цялото си сърце искам да изразя огромната си благодарност на
Всемирната Любов за съпричастието ѝ при написването на тази книга.
Единствено заради Нея самият творчески акт се превърна за мен в
радост и благоговение.

БЕЛЕЖКА НА АВТОРА

Книгата се написа странно и излезе малко странна. Понякога героите говорят на поостарял език, но такъв си им е езикът – какво да ги правя? Нали важното е да се разбират какво си приказват?

На оная далечна планета пък тамошният блажен пророк споделя и върши неща, които често съвпадат, ала често и съвсем не приличат на притчите и деянията, завещани ни от един велик наш, на Земята Учител. Какво да сторя обаче, след като и планетите, и хората по тях, и учителите им са толкова близки и толкова различни?

Още нещо. Правописът на някои думи също е някак странен – ту с главни букви по-често, ту с малки. Да ги оставим обаче така, както си се написаха. Трябва да има защо.

И накрая: за да улесня читателя, прилагам отзад кратък речник на позабравените думи, които при първата им употреба съм отбелязал със звездичка.

РЕЧНИК

Анджак – именно, тъкмо

Аферим – браво

Бейлербей – главен управител на област, “бей на бейовете”

Билюк – голямо множество

Газия – победител; титла на военачалник, отличил се в “свещена” война на мюсюлманите срещу друговерци

Джамбаз, джамбазин – търговец на коне и друг добитък

Джанна, дженнет – рай

Дьонме – вероизменник. Презрително име за помаци и потурнаци: християни, приели мюсюлманството

Ихтибар – добро име, почит

Китап (китаб) – книга; писание

Мюезин – мюсюлмански духовник, който призовава към молитва

Сунна – мюсюлманската традиция, преданията, вярванията

Сура – глава от Корана

Умма – общността на мюсюлманите

Челеби – господар

Чоджум – обръщение към дете или към човек

Шериат – мюсюлманското духовно право

На Радиана, която пак бе до мен напоследък – с цялата ми Любов.

1.

Верникът беше на четиридесет и седем години. Лицаха му най-вече по побелялата брада, по дълбоките бръчки тук-там. Иначе правата вяра държеше гърба му изправен, едрото му тяло – здраво, строгите очи – бистри. Верникът не усещаше годините си като тежест, а само като мъдрост. Не се боеше от смъртта, защото досега бе живял праведно и не виждаше каквато и да е причина да заживее другояче оттук нататък. Подобен избор означаваше да се изкуши, а той отдавна познаваше изкушението. Още от времето, когато изкушението се бе опитало да пусне козните си в душата му, но той бе откъснал отровните му пипала и то се бе провлачило с осакатеното си безобразно тяло да търси късмета си другаде.

Верникът не бе саомнителен. Не се смяташе за нещо много повече от останалите, които изповядваха истинската вяра. Просто бе по-умен, по-талантлив, по-упорит, по-късметлия от почти всичките си едновърци. Бе и по-корав, що се отнася до козните на изкушението. Може би защото имаше корени. Не бе пришълец отнякъде си. Не бе дошъл от някой затънт край на огромната империя, без да знае баща и майка. Не беше от раята, която къде заради изгода, къде насила приемаше правата вяра. С една дума – не беше дьонме*. Не беше и чужденец на служба заради пари или облаги. Знаеше баща си, бе израсъл в дома му. Баща му не бе богат, ала бе имотен, сдържан, дисциплиниран. Гордееше се, че е добър, дори примерен поданик на падишаха. Живееха щастливо, спазваха законите, почитаха Бога и вярваха в него и на великия му Пророк на земята.

“Чудесен баща беше” – усмихна се Верникът. Лицето му се подмлади, сините му очи светнаха, заискриха, докато оглеждаха пътеката, горите, ливадите над тях.

Прекрасният кон под него крачеше полека, мирно, достойно. Копитата му меко тупкаха по отъпканата земя, а конете на двамата слуги отзад отдавна бяха си

равнили крачката с коня на господаря и общият звук от дванадесетте изваяни крака наподобяваше бавни, но хармонични удари на тъпани.

“Имах и чудесна майка – помисли си Верникът, все така усмихнат и на спомените си, и на бухващото лято наоколо си. – А баща ми беше мъдър да не ме отдели от нея. Оцени я колко е умна. Не беше фанатик. Разбираше, че докато съм дете, тя ще ми даде много повече, отколкото целият останал свят. Военната кариера така или иначе не ми избяга. Ала вече бях научен аз да бягам от жестокостта. И не само от нея, но и от изкушенията ѝ. Е, доколкото е възможно. А баща ми ме научи да служа на султана вярно, дисциплинирано, всеотдайно. Смяташе, че така е редно за един мъж. И аз така смятам.”

Верникът въздъхна. Машинално потупа коня по шията, погали го. Бе имал много жени през дългия си, отдаден на служба живот, имаше доста чудесни дъщери, коя от коя по-хубави и той ги обичаше. Обичаше и внуците си, някои от които не беше виждал. Бе притежавал великолепни коне като този под него, бе получавал заслужени награди, бе имал и имаше доста пари, но не бе имал щастието да му се роди син. Велик е Бог, така бе решил. А Верникът бе приел решението му.

“Това бе най-мъдрото, което можех да направя” – помисли си той. Не се усмихваше вече, но и не въздъхна. Бе все още здрав, пълноценен, корав воин на истинската вяра. В дома му го чакаха с трепет три здрави, красиви, меки жени. Едната все още раждаше. Милостив е Бог, можеше и да го сподоби с наследник.

Пак се огледа. Не бе минавал по тези места. Виж, съседните райони бе опознал добре. Особено няколко котловини на два-три дни път оттук, където бе служил последните години на Бог и на вярата си. Ала тукашните места виждаше за първи път. Харесваха му сега, в самото начало на лятото. Харесваше горите на тая красива планина, чистите ѝ реки, в които обичаше да се къпе, докато конете почиваха. Обичаше и небето ѝ, когато слънцето огряваше в ранните утрини росните пасища; обичаше го и привечер, когато се обагреше в розово-червено и като някакво божествено ехо нежно връщаше прекрасните песни от звънците на многобройните стада. А отскоро това дивно небе връщаше и сладостните песни на мюезините* тук-там, сякаш неговият Бог напяваше отгоре заедно с тях. Да, прекрасна планина беше тази.

Трябваше да свърши още една работа по тия места и да се прибере в големия град при жените си. Кой знае кога щеше да види пак тези красоти, тези ручей, тези сенки. Може би затова и се върна, макар и за малко.

“Не се заблуждавай – каза си Верникът. – Върна се тук от любопитство. Може би и заради праха, шума, суетата в града. Заради скуката му.” Е, и заради бейлербея*, който се бе съгласил Верникът да обиколи района, да види какво правят “новите” правоверни, да намери магьосника и да го вкара в правата вяра. Или да прати на бейлербея главата му. “Никой да не ми каже за него! – бе скръцнал със зъби беят. - Подбери си доверен човек за дружина! Ще ти дам и един от моите довереници за слуга. Ти го познаваш.” Да, така се случи. “Но все пак се връщаш най-вече от любопитство – рече си весело Верникът. - Ще ти се да си поговориш с умен човек. Откога не си говорил с умен човек, с много умен човек? Дано да е умен.”

Тренираното му ухо различи нещо.

“Е, ако дьонметата са излъгали и не е умен, ще ми остане разходката.”

Но вниманието му бе другаде вече. Бе напрегнал слух, фигурата му върху коня незабележимо се вдърви. Не, не беше се уплашил, макар че из тая планина имаше от какво. Само си бе спомнил, че е газия*, който служи на своя султан - земния наместник на Бога и наследник на неговия велик Пророк. И опитният воин за правата вяра бе усетил, че единият кон отзад бе нарушил синхронния ритъм на общия ход.

- Какво има? – попита високо Верникът, без да се обръща.

Не бе проговарял сигурно повече от час вече, а гласът му се разнесе ясно, мощно, властно. Такъв си му бе гласът: нисък, звучен, господарски.

По-дребният от двамата слуги се ухили с благоговение, отпусна юздите и конят му препусна напред.

- Можем ли да спрем за малко, челеби*? – попита след миг.

Верникът закова на място, извърна се.

Човекът смилено се усмихна, показва с очи към храстите край пътеката, вдигна едва-едва рамене. Не проговори повече.

Верникът мълком огледа мястото, погледът му се задържа на поляната наблизо, огледа гората и хълма отгоре им, кимна.

- Починете тогава. Хапнете. Дремнете на смени. Колко часа път ни остават?

- Около три.

- Денят е дълъг, ще сколасаме още преди залез.

“Остарявам – мислеше си мирно Верникът, полегнал върху шумата под могъщ бук досами пътеката. – Поемам на далечни походи единствено от любопитство. Дори не е любопитство, а прищявка. Бия път заради прищявката си, която ме тегли неудържимо. В този случай наистина неудържимо. Не помня така да ме е теглила прищявка. Да, остарявам. Разговарям със слугите като с приятели. Не внимавам. Още малко и ще си повярвам, че наистина съм тръгнал на разходка.”

Верникът затвори очи, отпусна се. Имаше пълно доверие на двамата си спътници. Никой нямаше да ги нападне изневиделица. Те бяха истински войници на правата вяра, опитни, смели бойци. Доста живот бе изживял заедно с дребния. Стараеше се да предпазва и него от изкушението на жестокостта. Щадеше го, макар че в тия времена напоследък трудно се устояваше на изкушението да си жесток. Жестока бе наскоро завършилата война срещу Венеция за Крит. Преди това великият везир Мехмед Кюпрюлю трябваше да потушава бунтове в Сирия и Египет, още по-преди - да превзема отново островите Тенедос и Лемнос. Верникът бе участвал в похода до Сирия, бе се сражавал, докато го раниха, и в Крит. Да, времената бяха жестоки. Непрекъснато някой въставаше, отцепваше се, щеше му се да се измъкне от властта на наместника на Бога на земята. Непрекъснато някой се биеше срещу някого и в Европа: англичани, французи, холандци, шведи. Непрекъснато се биеха поляци, украинци и руси. После пък бе наредено да се наложи правата вяра сред тукашното планинско население. Верникът участваше през цялото време. Жестоки времена бяха, въпреки че всичко мина сравнително гладко. А наскоро черната смърт, чумата, достигна Австрия. Бе съсипала Англия, Холандия, идваше насам. И този път не от Азия. Смърт, смърт, много жестокост. Но можеше да се живее и без да се

изкушаваш от нея. Да я проявяваш само когато обстоятелствата го изискваха. Без да се изкушаваш обаче. Макар че обстоятелствата изкушаваха ли, изкушаваха.

От най-малък го учеха, че е достойно и оправдано да проявяваш жестокост заради и за правата вяра. Верникът обаче бе скроен някак по-особено, някак накриво, що се отнася до жестокостта. Стремеше се да я избягва. Не се боеше за своя живот, понеже вярваше, че ще иде право в рая, ако загине за истинската вяра. Ала когато обстоятелствата позволяваха да жалиш, жалеше чуждия живот, понеже знаеше колко е ялова вярата на неверниците, които до един щяха да идат в ада. А и не му носеше радост да убива без причина.

Разнесе се сухият звук от дрезгава кашлица. Съобщаваха му че са готови да тръгнат, когато той реши.

Верникът отвори полека едното си око, погледна към слънцето през клоните на бука, мигом определи точния час, пак затвори окото. Знаеше, че слугата знае, че го е чул.

“А може да ги жаля от надменност – помисли си спокойно. – Може би съм толкова горд, че не искам да пращам никого във вечните мъки на ада. Макар и да изпратих доста народ досега. Така трябваше. Ала не бях жесток. Само надменен вероятно.”

Верникът неусетно заспа.

Сънува някакъв сън, който не запомни, но остана с хубаво чувство накрая: за първи път през дългия му и многоопитен с жените живот му хрумна, че всяка жена има своя малка любовна тайна, свой любовен ключ – той се усмихна в съня си на думата “ключ”, - с който успяваше да отключи нейната женственост. И обратното – ключ, с който тя отключваше неговата страст. “Значи, станаха два ключа” – смееше се насън Верникът. Чудесно разбираше, че не става дума за някакви любовни хватки и омайни чародейства, за разни специални пози и причудливи приумици на пламналата похот. Пред очите му плуваха познатите усмихнати лица на неговите жени, на други случайни жени, появили се за кратко в чергарския му често живот на войник за правата вяра, и той с лекота си припомняше за всяка от тези жени малките ѝ тайни ключета: загатнат жест с нежна ръка, леко помръдване с гладко краче, едва-едва присвито боготворящо око, секнал гърлен смях, погъделичкване с дълъг, но свършено гальовен нокът... Чии ключета все пак? Не, не, ключът бе един и за двамата. Един ключ, една страст, една любов. Общ ключ, обща любов. Толкова невероятно ясно го усещаше насън!

Беше невероятно усещане и този парад на усмихнати жени, макар че съвсем не беше пълен парадът. Но това не смущаваше вълшебния му сън. Ако изобщо сънуваше.

Верникът не знаеше дали сънува, защото чуваше чуруликането на горските птички, чуваше далечното бълбукане на вода, нов птичи цвъртеж – весел, радостен, птичките нещо си приказваха, жужаха някакви буболечки, разнесе се изпръхтяването на кон току до главата му, после прокътя позната кашлица, много позната кашлица, тактична, съвсем добре премерена и по сила, и по продължителност.

Първото, което Верникът видя, след като отвори очи, бе преминалото зенита си слънце, а второто бяха очите на слугата, който го гледаше предано, с любов и с оня нов израз, който бе забелязал от няколко дни. Гледаха се отдалеч: господарят, полулегнал, облегнат на бука, слугата – прав, готов да се метне на коня при заповед.

Бе мярнал същия израз и в очите на другия слуга. Вчера ли беше, онзи ден ли, но го бе уловил.

“Чудят се какво ме е прихванало – помисли си спокойно Верникът. Мислеше ясно, бодро, трезво. Сънят бързо се топеше в съзнанието му, но сладостното и малко тъжно усещане оставаше непокътнато. – И двамата искат да са си вкъщи, а моят не може да проумее защо ми трябваше да се връщам насам заради някакъв си гяурин. Понеже знае, че излъгах бейлербея, дето уж ще нагледам на път за дома мирува ли раята. И му е непонятно какво ще търся при оня гяурин. Гложде го. А може би се досещат и двамата, че и аз искам да съм си вкъщи. Затова гледат така. Ако можеха да научат и какво сънувам вече” – усмихна се Верникът, а слугата тутакси се усмихна и той.

- Хайде – проговори с ясния си глас господарят.

Слугите тихо се качиха на конете си.

Верникът се изправи, разкърши се, яхна своя прекрасен кон и пое нагоре по пътеката.

Стигнаха в селото след молитвата по залез слънце.

Не беше нито голямо, нито малко село. Тук живееха около двеста души, които не очакваха Верника, но бяха чували за него. Дори и децата, повечето деца бяха чували. Затова взе да се смрачава, докато се настанят в къщата на някакъв селски първенец.

Всички се бяха изпокрили и не смееха да се покажат на мегдана. Ходжата го нямаше, бе отишъл в съседно, доста отдалечено село, както им каза помощникът му в джамията, бившата църква, от която сега бе свален само кръстът. Верникът тежко кимна, забрани на слугите да тропат по портите на къщите, седна до чешмата на мегдана и зачака. Наблюдаваше и чакаше. А до него двамата му слуги седяха на поуморените си коне и чакаха да видят какво чака господарят им.

Някои от по-първите хора на селото се досетиха кой е още докато надничаха през прозорците. Не бяха го виждали, но го разпознаха безпогрешно. Носеше му се славата не само за делата, но и за външното му достолепие. Междувременно помощникът на ходжата бе успял да обиколи бързо по-близките до джамията къщи, да каже като в скоропоговорка няколкото фрази, които едва скалъпваше в ужаса си, и да тича нататък. От гората повя хлад, а никаква дружина, войска, шайка, банда не се показваше на площада. Околностите на селото също бяха спокойни и хората се престрашиха. Неколцина от по-заможните излязоха иззад портите си да посрещнат гостенина, който веднага се надигна от мястото си, като ги видя. Всички до един бяха с чалми, както изискваше отскорошната им права вяра.

- Прости ни, ага – поклони се внушителен мъж, все още далеч от дълбоката старост. – Уплашихме се.

- Едноверци сме – разпери ръце Верникът. – Няма защо да се плашите. Мъжът преведе. Другите мъже плахо закимаха, зашумяха.

- Кой ще ни подслони? – попита Верникът и огледа скупчилите се планинци, заболи очи в плочника.

- Аз, ага – пристъпи крачка напред внушителният мъж. – Само аз говоря добре твоя език. Останалите тук разбират кой повечко, кой съвсем малко...

- Така да бъде. Две стаи, храна за конете. Ще платя.

- За мен е чест, ага. Няма нужда да плащаш – каза необмислено първенецът.

- Знаеш кой съм – произнесе бавно Верникът. – Или не знаеш? – присвиха се очите му.

- Знам, ага.

- Чува ли си някой от моите хора да е грабил? Или пък за мен?

- Не, ага – пак се поклони човекът.

- Искаш да си първият ли, който ме е хранил даром? И да ме разнасяш наоколо?

- Не, ага. Общата ни вяра учи, че гостът е добре дошъл – предпазливо възрази мъжът.

- Не съм ти гост – отсече Верникът. – По служба съм.

- Да, ага.

- Някой ден може и да ти гостувам, ако си допаднем – едва-едва се усмихнаха бистрите му очи. После рязко додаде: - Води!

И тръгна пеша след първенеца, а слугите отзад здраво стискаха юздите на коня му.

Неверникът не прояви каквото и да е любопитство към Верника. Научи от едно овчарче за пристигането му още на другата сутрин. Зачака го без страх, без тревога, без любопитство. Усещаше огромната сила, която теглеше Верника към него. Прав беше, че е неудържима. В никакъв случай обаче не би нарекъл тази сила прищявка. Знаеше, че Верникът е дошъл заради него. Отнякъде бе научил за съществуването му, а онази сила го бе потеглила неудържимо насам.

Верникът не се появи до следобед. Появи се един от селяните, разказа му всичко, каквото се говореше за този сравнително доста високопоставен воин на правата вяра. Неверникът бе чувал част от разказаното. Хората от този край на планината обичаха да преувеличават, да превръщат случките в легенди, а досущ същите като тях хора, които творяха тези случки, да ги извисяват или низвергват в добри или лоши герои. Неверникът обаче знаеше, че Верникът не е герой, а газия, воин за вярата, която бе обявена за правилна в огромната империя, ширнала се от далечната Средна Азия току досами Австрия. Селяните говореха добри думи за Верника. Мразеха го, но не го виняха, защото разбираха, че бе изпълнявал чужди заповеди. Не преценяваха обаче неговите лични заповеди като фанатични. Затова и говореха добрите думи. Неуките планинци не бяха чували думата цинизъм. Иначе биха нарекли заповедите му леко цинични, но справедливи, доколкото обстоятелствата отпреди почти вече година позволяваха да се употреби познатата им дума справедливост. Така или иначе, уважаваха го. Неверникът знаеше, че

уважението и страхът отдавна са се побратимили в душите на човеците не само от тази планина, но и от всички планини и равнини по широкия свят, та не се учудваше на уважението, което звучеше в гласа на отбилиия се тайно селянин.

- Узнал е за теб – повтори за кой ли път човекът.

- Искан да станем едновременно – рече му протичко Неверникът.

Мъжът въздъхна шумно, поклати мълково глава, а очите издаваха огромната му мъка.

Издаваха обаче и още нещо, за което Неверникът нямаше нужда да поглежда, за да го забележи в очите му.

“Клетият, сърчицето му изпитва облекчение – мислеше си Неверникът, седнал на пълче пред колибата си. Сухите му ръце мирно лежаха в скута с обърнати нагоре длани; лявата длан върху дясната. Не помръдваха. – На всички долу им се иска и аз да стана вече като тях. Да стана едновременно не само с онзи смел войник, но и с тях. Вече им се иска. Да стана като тях и пак да си заживеем в мир и любов. Понеже им е неудобно, завалиите, да се качват насам с чалмите си.”

Неверникът гледаше огромната букова гора настреща си и си мислеше за Верника, който бе налагал правата вяра в няколко села отатък високото било на запад. Бяха му поверили малък район, с три-четири села. Не бе убил никого. Нито лично, нито хората му. Нямаше нито едно изнасилване. Не бе пламнала нито една къща. Бе служил на своя султан умно и твърдо. Бе дал възможност на хората да помислят и да решат. Бе служил вярно на наследника на великия им Пророк, бе изпълнил заповедта му и бе запазил живи данъкоплатците му. Първенците и старейшините искаха да останат живи, жените и децата им искаха да останат живи, всички искаха да останат живи. Верникът им бе дал възможност да проумеят, че трябва да се съгласят да приемат правата му вяра, щом искат да останат живи. Просто трябва.

Актът на проумяването лъхаше видимо на цинизъм, но по тия места нали никой не знаеше що е цинизъм, никой и не усети добре доловимия лъх. Като изключим, разбира се, него, Неверника.

Старата вече вяра бе силна у някои и те ядоха бой. Як бой от изповядващи правилната вяра, които не жалеха тоягите и бичовете. Същевременно първенците и старейшините взеха да научават какво става там наоколо. Научаваха го както от своите, така и от чуждите, дошли по тия места да наложат своята права вяра по заповед на господаря си, земния наместник на Бога. И едните, и другите му бяха поданици. И едните, и другите бяха словоохотливи. Тук-там наоколо падаха глави, тук-там горяха къщи, пицяха жени и девойки. Ала по други долини и баири. Не и в поверения на Верника малък район.

“Свършил си е добре работата – мислеше си Неверникът за Верника. – Дал им е избора или да си представят овреме, или да видят нагледно какво ги чака. Мъдро. И е бил вероятно убедителен, та те са си представили добре. Като прибавим и разказите какво става наоколо. Мъдър ага. Не се е проляла нито капка кръв. За разлика от тукашния ага.”

Селянинът, застанал прав срещу него, също мислеше за агата, който бе дошъл да наложи правата вяра в селото им. По-точно не мислеше, а виждаше неколцината стари и не чак толкова стари мъже, увиснали на един само могъщ клон на вековния дъб край реката.

“Тукашният ага приложи обратния подход – рече си Неверникът. - Накара ги да видят, а после цял ден ги остави да размислят. Но пък си свърши работата само за броени дни. Без нито капка кръв повече след бесенето, без пожари, ала се случваше да изпищява жена през тези предълги броени дни.”

- Забрави тези неща.

Селянинът го погледна с благоговение. Продължаваше да стои прав. Дори не помнеше кога се е надигнал да си ходи.

- Как ли е научил? – отрони тихо, попипа чалмата си.

- Свят широк, много народ вече знае за мене.

- И да хукне Бог знае откъде... - поклати недоверчиво глава мъжът.

- Свят широк – повтори Неверникът. - Всякакви сили теглят хората нагоре-надолу. Добре стори, че се отби.

Човекът леко сведе главата си, омотана в бялата чалма.

- Предай на жена си да не се притеснява за малкия – каза на изпроводяк Неверникът.

- Ама той се оправи! – трепна мъжът, видимо се уплаши.

- Не се е оправил напълно, но скоро ще тича след козите.

И Неверникът назова две простишки билки, нареди да сварят на детето отвара от тях и обясни на планинеца кога и как да му я дават.

- Сполай ти – продума бащата и пак се поклони, но този път дълбоко.

- Кажи в селото, че всичко ще бъде наред - надигна се и Неверникът. – Предай им, че аз така съм казал. Никой няма да пострада. Нека и децата да знаят, та да не се плашат.

- А ти?

- Нали казах, никой.

Неверникът се вгледа в очите на човека, потупа го ласкаво по рамото и си влезе в колибата.

Верникът не се появи и на следващия ден. Обиколи със своя верен слуга околността, полюбува се на красотите. Къпа се в някакъв прекрасен вир, който се пълнеше от малко водопадче между огромни гладки скали. Спа на открито по пладне. Вечерта, както и първата вечер, чете някакви листа до късно. Сякаш не усещаше умора. Ядеше малко, пиеше специално кафе, което си бе донесъл. Не пушеше.

Вторият слуга скучаеше. Запълваше времето си да разговаря с ходжата, който веднага се бе прибрал, като му известиха кой е дошъл. После слугата докладваше на господаря как е живяло селото тази година, как са се спазвали обредите на новата за тукашните хора вяра: постите, задължителните молитви по пет пъти на ден, дрехите. Ходжата бе пришелец, чужд по кръв човек, изпратен насам да учи нововерците на правилен и порядъчен живот в правата вяра. Помощникът му, местен човек, му превеждаше, когато се налагаше да общува за кратко с мнозината, които не знаеха почти думица от официалния език на огромната империя. Трудно му беше. Не приемаше за справедливо новото си назначение из тия затънтени диви краища. Ненавиждаше селяните, макар и да му бяха вече едновърци. Затова и информацията

му бе едностранчива, колкото и да бе подробна и многословна. Слугата мълчеше, както му бе изрично наредено, слушаше и запомняше. А след това докладваше.

На третия ден вечерта преди лягане почти всички по-първи мъже в селото знаеха защо е пристигнал Верникът. А ходжата си нямаше и хабер.

Верникът получаваше сведения за Неверника само от домакина си. Бяха почти връстници и много си приличаха по склонността си да говорят малко. Само Верникът обаче можеше да си позволи да е верен на склонностите си. Та полека-лека научи разни неща за Неверника, за повечето от които се досещаше, други знаеше, а трети не го изненадаха кой знае колко.

Неверникът живеел горе под далечния връх на сред гората отпреди пет години. Никой нямал представа откъде се е появил. Носели се слухове и догадки, но те не интересуваха Верника. Карал и зимата там. Говорел няколко езика на народите, които населяваха империята на Божия наместник на земята. Можел да лекува разни болести. Четял мисли, но не го показвал, ако не се налага. Често си говорел сам със себе си, като забравял хората на среща си. Или пък си говорел с някого, Бог знае.

Верникът попита за характера му, за навиците му, но не научи много. Рядко някой се отбивал нагоре, пътят бил много труден и опасен, а пък и нямало защо.

Верникът усети, че старейшината лъже, но не даде вид и продължи да слуша.

Хората не боледували често. Странникът си имал храна и дърва за месеци напред. Гледал си животни за мляко, месо не ядял. От селото му носели хляб, яйца, газ, сол, разни такива неща. Като отплата за добрините му. Но не го закачали много-много, живеели си отделно някак така. Те, селяните, тук долу, а той – там горе, далече, невидимо оттук.

Едно-единствено мускулче по лицето на Верника трепна, но домакинът му не забеляза. Неверникът бил добър човек, юродив, малко смахнат. На години бил вече, та не се знаело...

- Християнин ли е? – прекъсна го Верникът.

Селянинът едва-едва потрепери.

- Да – отвърна с пресеклив глас. – Кръсти се понякога.

- Не сте ли говорили за това цели пет години?

- Аз не съм го виждал от година... – заекна човечецът и затрепери вече като лист на есенен вятър.

- А четирите години преди това?

- Да, казваше, че е християнин.

- Ама не слизаше долу на църква?

- Никога.

- Това вече е вярно – стрелна го с очи Верникът. - А сега спри да послъгваш и ми кажи как изглежда той. И колко часа път има дотам пеша и на кон.

Домакинът описа подробно Неверника. Опитваше се да не трепери.

- Не излъга нито дума – засмя се внезапно Верникът. – Ето че не било толкова трудно. Пък и нали ще го видя.

И пак се разсмя с весел, волен, мощен смях. Напрежението поспадна, първенецът се отпусна, усмихна се и той. Помълчаха, та да отдадат дължимото на склонностите си.

- Колко е пътят? – проговори Верникът и сръбна от хубавото турско кафе.

- Половин ден пеша, три часа с кон. Но накрая е опасно с кон.

- Добре. А сега ще си лягам.
- Леглото ти е готово, ефенди – едва чуто си отдъхна домакиният му.
- Да, да... Та какво ви каза той миналата година, когато го помолихте за съвет?
Човекът отсреща се вцепени.
- И без да лъжеш – процеди ясно Верникът. – Аз не те излъгах за какво съм дошъл.

Първенецът си пое дълбоко въздух, трескаво съобразяваше.
- Не обичам да си лягам ядосан – рече сухо Верникът.
- Каза ни да постъпим по съвест, но да мислим за живота си, понеже той е безценен – отговори бързо планинецът, сякаш го бе наизустил.
Агата кимна. Мълча дълго.
- Значи така. Животът е по-безценен от вярата.
- Тъй излиза.
- И това го е казал един християнин?
- Да, това каза.
- И за какво му е на човек безценният му живот, ако е погазена вярата му? – произнесе високо Верникът.

Старейшината не можа да преглътне обидата. Вдигна очи, погледите им се срещнаха.

- Всички ли трябваше да умрем, ефенди? - попита дръзко. – Нали приехме правата вяра и живеем в нея?

- Велик е Бог, добре насочи акъла ви - кимна Верникът. – А какво каза оня? После, когато свърши всичко?

- Старецът казал, че ничия вяра не можело да бъде погазена. А животът бил по-безценен от вярата, защото давал възможност да продължиш да правиш добро.

Стана много тихо. Надникна стопанката на къщата, но мъжът ѝ я отпрати с кратък жест. Верникът се надигна от миндерлъка и рече:

- Приятно е да се говори с теб, когато не лъжеш.

Старейшината премълча.

- Нареди утре след изгрев един човек да е готов да ме заведе дотам. Дай му добър кон и храна за един ден за четирима ни.

И Верникът се прибра да се моли на Бога според своята вяра, да чете, да размисля, да спи. Лягаше си вече трета вечер в това легло, но не бе попитал нито домакиня си, нито когото и да било защо не бяха издали Неверника и как въобще се бе случило да не го издадат.

“Много го изтормози?” – мислеше си Неверникът, докато доеше бялата си коза. Козата стоеше кротко и гледаше право напред към невидимата в тъмното долчинка, където зад огромните дървета поточето едва църцореше след пролетното си буйство. Вимето не църцореше. Бе налято от изобилната паша, от свежата все още шума на храстите, та плътната струйка на млякото весело съскаше изпод ръцете на Неверника и плискаше долу в съдината.

“Изтормози го да трепери в очакване - мислеше си той. – Тази вечер ще поприказват, а утре вече ще дойде. Тегли го силно, не му стига търпението. Пак няма

да попита обаче защо не са ме издали. Така и няма да го попита въобще. А човечецът чака да му поискат сметка, трепери и се чуди с какво да се оправдае. И цялото село барабар със себе си. Откъде да знае, че агата хич не го интересува. Дори е доволен, че така се е получило.”

Козата отиде да спи при сестрицата си, Неверникът си легна и той. Заслуша се в шума на буките, в шума на рекичката, в шума на ранната нощ и му бе добре. Не знаеше какво точно го очаква, а и не искаше да се опитва да узнае. Така беше отколе и той приемаше този порядък. За другите, по-скоро за повечето от другите, знаеше, за себе си – почти не. Така трябваше. Господ добре бе устроил нещата, иначе щеше да е трудно и за Неверника, и за хората, с които бе живял и живееше. Дори щеше да е опасно, ако можеше да наднича в собственото си бъдеще. Стигаше му, че можеше да надзърне в бъдещето на хората, с които живееше, така че надзърташе някак доста навътре и в своето. Верникът не правеше изключение.

Неверникът се колебаеше какво да каже на пришълеца. Би могъл да му разправи различни истории от поучителния си живот. Той щеше да слуша, защото бе любопитен и мъдър по своему човек. А мъдростта щеше да му подскаже, че напразно е дошъл. Би могъл и да си мълчи, като остави агата да му изложи причините, заради които е бил път чак дотук. Ако пожеласе.

Неверникът се усмихна. Бе способен да предположи Верника да сподели нещичко за оная сила, дето го бе потеглила неудържимо насам. И тогава гостът му щеше да научи много неща за тая сила, той щеше да му разкаже за нея. И господарят щеше да проумее колко правилно е постъпил, като се е вслушал в гласа на тази сила и е тръгнал към върха, за да я опознае.

“Само че трябваше да дойде сам – помисли си Неверникът без съжаление. – Слугите ще го принуждават непрекъснато да си спомня, че е на служба за правата си вяра. Ще го разсейват, колкото и единият да му е верен и предан. Ще го мъчат. Ще му се налага да играе ролята си пред тях. Ролята си на газия, на строг, ала човечен газия. А той добре играе ролята си, понеже ѝ вярва. И ако не го подтикна, пак няма да проумее, че едно е да служиш на Бога и хората, а съвсем друго - да си служител на служба. И че когато двете съвпадат в някой човек, той обикновено бива светец.”

Неверникът отново се вслуша в тукашната нощна тишина. Вече пет години я слушаше и бе свикнал с нея. Може би дори се бе привързал към невидимата ѝ красота. А сега за първи път се опита да я запомни.

Сетне се обърна настрани и веднага заспа.

2.

Слънцето се показва иззад близкото бърдо. Четиримата мъже яздеха в колона. Най-отпред беше водачът, зад него – единият слуга, а после – Верникът и вторият, довереният слуга. Не разговаряха. Всеки бе потънал в мислите си, конете също. Утрото бе хладно, свежо, прекрасно; планинско утро в края на май. Нито един от конниците обаче не го забелязваше.

Горе Неверникът също се събуди на разсъмване. Изми се, каза си молитвата, закуси и пусна двете козички да обикалят наоколо. Седна на пънчето си пред колибата и се заслуша. Чувахе планината, гората, птиците. Липсваше му камбаната. Вече цяла година не бе се любувал на гласа ѝ. Трябва да беше голяма камбана, хубава, майсторски изпипана, та да се чува толкова надалеч. И пак не чуваше нея може би, а ехото ѝ, някакъв такъв смътен отзвук, едва различимо ехо през девет планини в десетата. Толкова далеч бе селото. Колкото и слабо да я чуваше, с камбаната бе по-весело. Новата вяра обаче не ползваше камбани.

Неверникът поклати глава. Задоволяваше се със звънчетата на козичките. И звънчетата пееха добре, но бяха мънички и щом животинчетата се скриеха зад някоя по-дълбока чупка на хълма, вече не ги чуваше.

А и слухът му бе отслабнал с годините.

Верникът помнеше всяка дума на домакина си. Още докато го слушаше да описва Неверника, си бе доизградил образа му във въображението си и сега се чудеше доколко тази представа ще съвпадне с истинския човек. “Има ли значение? – помисли си Верникът. – Нали е умен.”

Изпитваше някаква възбуда, която го дразнеше от сутринта. Събуди се с нея и веднага се подразни. Усещаше напрегнат трепет, почти притеснение какво ще стане, как ще протече срещата, как ще изпълни мисията си. Не искаше да упражнява насилие. Не искаше да бъде жесток. Искаше само да свърши Божата си работа и да се освободи от онази сила, която го теглеше нагоре по пътеката. Но тръпнеше в необяснима възбуда - той, газията на падишаха.

И се дразнеше, все повече се дразнеше.

“Така ще е – мислеше си Неверникът. – А после ще се заинати, ще заповяда да минат върху конете през теснината, ще поглежда отвисоко надолу в урвата и за първи път сериозно ще се запита струвало ли си е наистина да се помъкне насам в тая пустош. Вярата му ще се окаже слаба, за да се самозалъже, че все пак е най-вече заради нея. Слаба ще е, за да се самоубеди, че оная сила извира от вярата му. Ще се стъписа. Ще му проблесне, че не е никаква прищявка. Ще му проблесне само за миг, че извечната сила, дето го води през опасната камениста пътека през ждрелото, е по-силна даже от вярата му. Няма да повярва обаче на този проблясък. Ще го пренебрегне. Понеже още не се е научил да вярва докрай на проблясъците си.”

Неверникът вдигна съчувствено рамене. Знаеше, че Верникът още повече ще се подразни от проблясъка си. Предстоеше му много работа. Освен всичко друго трябваше и да успокоява гостенина си.

Конниците се появиха много преди обед. Слънцето бе още ниско, омарата над поляните едва се бе вдигнала. Неверникът не ги виждаше, но ясно различаваше мекото топуркане на четирите коня през буковата гора.

Вслуша се в глухия звук и си представи други коне, други конници във все същата тая гора, само че с други, още по-огромни дървета. Видя ги онези древни мъже, които бяха се изкачвали дотук, макар и рядко, видя дрехите им, чертите на лицата им, очите им. Изтръпна от благоговение и пред хилядите земни години, разделящи го от тях, и пред краткия Миг на Вечността, която го единяваше с тях. Всичко се повтаряше. Все някой пълзеше нагоре по планината през Божиите Мигове. И силата беше същата, извечно една и съща. Само причините се сменяха, мимолетните човешки подбуди, мотиви, амбиции.

Внезапно нещо се промени. Неверникът напрегна слух, но чуваше само поточето и утринния ветреца в листата на буките. Бяха спрели горе под билото на рида, там имаше полянка.

Дрънна камбанката на козичка, замря.

“Мъдро – рече си Неверникът, – поляната е просторна. И слънчице ще те напече, и хубава сянка ще те скрие, водата е току до краката ти. Ще си лежат тримата, ще мълчат, докато се върне. Георги ще се прави, че не им разбира нито дума, а те мълком ще го презират, нали е дъонме според тях. И ще чакат да видят какво ще се случи. И тримата.”

След малко мекият тропот се раздаде отново. Конят стъпяше бавно, внимателно. Ездачът му не бързаше. Пътеката бе стръмна, хлъзгава от ланшната шума, криволичеше. Ако изобщо можеше да се нарече пътека.

“Трябва да е красиво животно – каза си Неверникът. – Породисто, охранено, да ти е драго да кръстосваш напред-назад върху него. Прилича му да има такова животно.”

Пак настъпи тишина. После конят отново тръгна, но до него човекът крачеше. Листата под краката им издаваха глух, леко стържещ звук, който Неверникът познаваше от пет години.

“Правилно – одобри в ума си. – Хем да води животното по стръмното, хем е безопасно и за него. Клоните горе се преплитат и могат да му извадят очите.”

Звукът от листата, по които стъпваха човекът и животното, ставаше все по-отчетлив. Не беше глух вече, но лекото стържене и припукване не дразнеше. Неверникът обичаше този звук, защото означаваше, че ще види човек или хора, с които ще се разговори, ще разноеобрази доброволната си самота.

Изведнъж се усети, че и сега не му е неприятно, дето при него идваше човек. Дори се усмихна на откритието си.

Верникът се показа от гората едновременно с козичките, които изскочиха от противоположната посока. Неверникът още не можеше да го види, но почувства тревогата на животинчетата и отиде при тях. В уплахата си козичките се притискаха о него, камбанките им жаловито дрънчаха. Неверникът погали дружките си, поговори им нещо, потупа ги по стегнатите шии и ги натири обратно да си пасат.

После се изправи да се върне на мястото си, но се спря.

Верникът отново бе яхнал великолепия си жребец и го гледаше. Главата му стигаше точно до върха на сламения покрив на колибата пред него.

“Мъж, та мъж! – рече си възхитен Неверникът. – На тия зрели години!”

Искрящите очи на Верника продължаваха да запечатват лицето, тялото, дрехите, босите крака, израза на очите, стойката на дребничкия човечец насреща му. Най-накрая погледът му престана да шари, той кимна едва забележимо: не, онзи долу, уплашеният, не беше го излъгал поне в описанието.

Неверникът пристъпи няколко крачки напред и ниско се поклони. Верникът не помръдна от коня си, само гледаше с проблясващите си присвити очи.

- Добре дошъл, господарю – произнесе високо Неверникът на своя си език, българския.

Думата прозвуча силно, уважително. Не беше я произнасял много, много отдавна.

- Добре си ме дочакал, гяурино – рече отсечено Верникът на своя си език, турския.

Думата прозвуча силно, господарски. Верникът я произнасяше непрекъснато и знаеше, че тя създава дистанция, която често поражда уважение. Поне в неговия живот. Поне спрямо него. Пък и към мнозина други.

- Защо не говориш на моя език? – попита остро. – В селото ми казаха, че го знаеш.

- Вярно са ти казали – отвърна Неверникът. – Искях просто да те посрещна с добре дошъл на моя език. Помислих, че няма как да не си чувал тези три думи. – Поколеба се за миг и добави: - Моля те да ми простиш, ако ти се е сторило дързост.

Говореше съвсем прилично езика на Верника.

Мълчанието стана непоносимо за Верника и той слезе от коня си. Потупа го по запотената шия по почти същия начин, както Неверникът бе потупал одева козите си. Разликата в жестовите идеше от това, че в единия разсеян жест имаше повече одобрение, дори възхита, нежели любов, докато от другия се излъчваше преди всичко любов, но и благодарност.

Животното обичаше поощренията и похвалите, които възприемаше единствено като любов. Отиде да пасе зад колибата, а господарят му не го върза: просто разтвори едрия си стиснат юмрук и поводите вместо да паднат на тревата, някак извънредно ловко се преметнаха през рога на седлото.

Неверникът все така ги наблюдаваше замислено: човека и коня. Сетне изведнъж тръсна глава, разсмя се, измърмори нещо извинително и посочи най-удобния път за сядане пред колибата си. След като Верникът бавно се разположи, прибута и друго малко пънче, което вероятно служеше за нещо като масичка. Усмихна се, направи знак с ръка, че идва веднага, и влезе вътре. След малко се върна с голяма паница козе мляко, сложи я върху пънчето и каза:

- Заповядай, челеби. Сигурно си изморен.

Стоеше прав.

Верникът го изгледа отдолу нагоре, пийна от вкусното мляко, остави паницата на пънчето.

- Сядай! – заповяда.

Неверникът можеше да му е баща. А и косите му бяха съвсем побелели и оредели.

- Каква сила те притегли към тия диви краища, ефенди? – попита кротко Неверникът, а Верникът изтръпна за първи път.

Не отговори, а се замисли. Даже не бе забелязал, че цялото му раздражение сякаш се бе изпарило отведнъж. Чувстваше се успокоен, бодър, с трезв ум. Сутринта беше великолепна, а мястото - дивно. Този странен старец насреща му си бе избрал за убежище и пристан за размисъл приказан кът от тази чудна планина. Взря се в ласкавите и дълбоки очи на Неверника, който продължаваше да го гледа с очакване. Долови и мъничко съчувствие като че ли, но това не го раздразни отново. Усещаше някаква лекота, някакво чувство за нереалност, за извънвременност, за вечност. Хвана се, че даже не знае как да почне, какво да каже. И пак не се раздразни. Изобщо не можеше да се познае.

- Ако е това, което ми подсказва сърцето, няма да ти е лесно, ефенди – обади се Неверникът. – Не съм чувал да убиваш, ама и никой не е споменавал да си отстъпвал от пътя си. Труден избор те чака.

Верникът простичко кимна и отпи от млякото си.

- Какво си чувал за мен? – попита и обърса уста.

- Каквото се говори из тоя край на планината. Носи ти се славата, ефенди. Хората разправят, че си мъдър, справедлив и че жестокостите не те изкушават. Нито пък унижаването на по-слабия в тоя момент. Разнасят те, че не си фанатик. Радвам се, че имах сгода да те видя.

И Неверникът пак се поклони, както си седеше.

- Какво друго разказват?

- Другото са подробности – махна леко с ръка старецът. – Подробности и страх.

- Хубаво ти е млякото – отбеляза Верникът, след като пак пийна.

- Да ти досипя ли?

- После.

- Твоята вяра, челеби, не те задължава да го правиш. Шериатът* ти заповядва да обръщаш във вашата вяра само езичниците, понеже нямат свещено писание. – Неверникът обмисляше всяка своя дума. – А ние си имаме китап*. Старият ни завет дори е общ и за двете ни вери. Твоят Бог няма да се разсърди, ако този път си затвориш очите. Няма да е грях пред него, даже напротив. И ти го знаеш не по-зле от мен.

- Падишахът е наместник на Бога на земята и той знае какво върши. Пред него ще е грях.

- Султанът не е чувал за мен.

- Аз обаче чух.

- Не ми се спори – разпери жилестите си ръце Неверникът. – По-добре кажи какво предлагаш да правим, а аз ще реша за себе си.

Верникът потрепери за втори път, но сега беше от гняв заради наглата дързост.

- Чух за теб преди няколко месеца – процеди тихо. – Селяните на два дни път оттук се кълняха, че си мъдрец, лечител, че гадаеш бъдещето и четеш мисли, че си магьосник. Нима един мъдрец можа да допусне, че ще бия толкова път, за да споря с някакъв си неверник?

- Неведоми са пътищата Господни – усмихна се благо Неверникът.

- Господните са неведоми, а моят път бе ясен и водеше право тук.

- Не съм мъдрец, далеч съм от велемъдрието – изправи се Неверникът и отпи вода от закачената кратунка. – Размишлявам понякога, а селяните се впечатляват. Лекувам причините само на някои болести, повече успокоявам болките, доколкото ми е позволено. Не гадая, а нарядко виждам образи, които после се сбъдват. Случва се и да усещам какво мислят хората, ала народът тъдява е първичен и непосредствен, та не е чак толкова трудно да усетиш какво си мисли. Не съм магьосник. – Неверникът все така стоеше прав до пънчето си. – Много пътувах, много видях. Бях роб, бях свободен занаятчия. Бил съм амбулантен търговец, бил съм и нещо като прислужник при братята монаси, когато преди много време ми се наложи да се укрива, ама след година-две си тръгнах. Бил съм моряк, писар... Но магьосник не съм бил и не съм. Какво ще правим? – попита отново и седна. – Израснах в християнско семейство, почитам дълбоко Христа, кръстя се. И затова твоята вяра, която в случая вие не следвате, ти препоръчва да не ме закачаш. – Изведнъж Неверникът щедро се засмя: - Не спазвам ритуалите обаче, не съм ревностен християнин, така е. Дори се чудя понякога християнин ли съм, както го разбират християнството, или не.

Верникът потръпна за трети път.

- Тъкмо се канех да ти припомня – рече тихо, - че от пет години не си спазвал никакви ритуали. Ти не си християнин, а си езичник. И моят Бог повелява да те обърна в правата вяра.

- Аз съм по-голям християнин от онези, дето спазват ритуалите. Само че Господ не го е еня за ритуалите. Не че има значение какъв съм. Спрямо християните и ти, и другарите ти не зачитате собствената си вяра.

Верникът пак успя да премълчи след повторното подмятане.

- Както и да е, не ще да ми е никак трудно, ефенди, да се откажа от моето си християнство. Затова и няма да го направя.

- Неведоми са пътищата Господни – продума Верникът.

- Моят път вече е ясен и не води през лесното – отвърна му Неверникът.

- Сега разбирам защо твоите долу не са те предали.

- Простичко е, челеби. Любовта към децата им е по-силна от страха. По-силна е, разбира се, и от новата им вяра. Лекувам често децата им с треви, случвало се е и да ги водят насам да им понаместя я краче, я ръчица. Пък и никой не ги е питал за мен.

- Че как да пита човек, като никой не е знаел за теб. Ама са посочили селяните всички къшли и егреци оттука надолу.

- Аз съм далеч от къшлите и егреците, ага.

- Дума да няма – кимна Верникът.

Пиеше вече втората си паница мляко. Услаждаше му се. Гневът му бе отлетял също толкова неусетно, колкото и раздразнението му преди туй. Радваше се на хубавия ден, на миризмите му, на ефирната му прозрачност. И все отлагаше да отговори какво смята да прави.

- Никога ли не слезе надолу? – прекъсна мълчанието.

- Никога.

- Барем поне веднъж на черква не те ли привлече?

- Ето ми я черквата – направи широк жест към планината Неверникът. – А Христос си е у мен. – И посочи сърцето си.

- Нито веднъж значи?

- Слаби са ми краката вече, ефенди.

Ефендите се размърда.

- Имаш ли икони?

- Няколко.

Верникът стана и влезе в колибата. Забави се малко и излезе с икона на разпятието в ръка.

- И тук караш зимата?

- Дал Бог дръвца.

- За какво са ти иконите, като го носиш в сърцето си?

Верникът небрежно метна разпнатия Христос на земята.

Неверникът клекна, вдигна иконката, отупа я лекичко и я подпря на стената на колибата.

- Красиви са – отвърна.

Верникът внезапно се усмихна. Лицето му се подмлади, очите отново заискриха. Усмихваше се за първи път, откакто бе дошъл, и Неверникът радостно се втренчи в него.

- Ама че си хубавец, ага! – възкликна. – Колко жени имаш?

Верникът се разсея с глас.

- Бог ми е свидетел, че не мога да отговоря защо седя тук на тоя път и те слушам да ме заглавиковаш!

- Аз мога – рече кратко Неверникът.

Гостенинът му трепна за четвърти път, и то толкова спонтанно и рязко, че не успя да го прикрие. Пак се беше превърнал за миг в остаряващ, суров и уморен от битки газия на служба при падишаха.

- Ще гадаеш или ще ми четеш мислите? – подметна ядосано. Ала му личеше, че се ядосва на самия себе си.

- Нито едното, нито другото. Ти си много отворен към мен, челеби, и виждам нещичко.

- Е? Какво виждаш?

- Откакто сте научили за мен, ага, няколко мераклии са проявили ищах да дойдат насам. Спрял си ги. Предложил си на бейлербея сам да свършиш работата. Не си искал главата ми да се търкулне надолу в дерето.

Верникът мълчаливо кимна.

- Това не го виждам, то се подразбира.

Неверникът подреди мислите си, продължи:

- Онзи ден научих, че си в селото, и сбърках. Предположих, че си дошъл и заради някаква болест освен заради вярата си. Че си пожелал да съчетаеш службата с нещо полезно и за себе си. Помислих си, че някоя от дъщерите ти може да се е разболяла...

Верникът изтръпна за пети път, този път за кратко.

- Сбърках – въздъхна искрено Неверникът. – Сега, като се разговорихме, усетих истината. Мога ли да ти се доверя, ефенди?

- Това пък какво означава? – измери го дълго-дълго Верникът.

- Мога ли да ти се доверя, че ще ме чуеш?

Верникът продължаваше да го гледа със суровите си недоверчиви очи. Сетне бавно ги затвори в знак на съгласие.

- Ти не си щастлив човек, ага – започна Неверникът. – Гневиш се често, а по природа си добър. Постоянно изпитваш безпокойство. Имаш няколко жени, не виждам точно колко са. Те те обичат, ти ги обичаш, но не си щастлив с тях. Доста деца са ти родили... Колко ли са?... - Неверникът сякаш се заслуша в нещо, кимна. – Да, седем са живи. И седемте дъщери. Случва се и това, макар и да е много рядко при различни жени. Ти си обиден, гостенино. Обиден си на Бога. Не си го признаваш дори пред себе си, но е така. Завиждаш на зетьовете си, понеже имат синове, твоите внуци, които ревнуваш от бащите им и това ти пречи да обичаш децата по човешки. Смяташ се за онеправдан. Затова предпочиташ да обикаляш из империята на султана, да служиш на вярата си, да се сражаваш с когото те пратят и където те пратят, но да си далеч от къщи, защото там се измъчваш. Много години си молил Бога за син и си разочарован от Бога си. Ала никога не си се сетил да му благодариш, че ти го праща този лелеян син.

Верникът рязко вдигна очи от отъпканата пръст под краката си, погледна към стареца, който съчувствено му се усмихваше, но не проговори.

- Не си тръгнал на разходка, ага, не е прищявка това, а си искал да получиш съчувствие – продължи тихо Неверникът. – Не зная колко от това, което ти казах, е стигнало до ума ти, но ти все още не затваряш сърцето си пред мен и аз усещам болката ти. Нещо ни свързва, щом не затваряш сърцето си. Макар и да ти се струва, че не е така, то и сега е отворено, ага. Ще ти се хем да изпълниш поръката, която си взел на гърба си, хем да намериш спокойствие и утеха. Имаш съчувствието ми, челеби. Даже ми се чини, че ти се ще да станем приятели.

Верникът потрепери целият – за шести път. Плещите му дори се разтресоха.

Неверникът чевръсто се надигна.

- Сигурно ти е странно, че научаваш такива работи за самия себе си. Изненадан си. Но често се случва – сам знаеш – отвън да се вижда по-добре, отколкото отвътре. – Сетне пак се поклони леко и заяви: - За мен ще бъде голямо щастие, ако успеем да станем приятели.

- Умееш да омагьосваш – обади се гостенинът, гледайки в пръстта.

- Само разсъждавам на глас – отвърна му домакинът, без да сяда. – Понякога греша, друг път уцелвам.

Помълчаха.

- Напълно си прав, че за любовта на всяка жена и всеки мъж си има специален ключ – каза спокойно Неверникът, а Верникът изтръпна за седми път – този път от пръстите на краката до корените на косите си. – А когато мъжът и жената се обичат – и тука си прав, - ключът е един и за двамата, общ. Така е и с душата на човека – закима радостно старецът неизвестно на кого. – И за нея си има ключ. Отключиш ли, ще видиш цяла вселена, вселената на душата човешка. Трудно ти е и аз го разбирам. Понеже насила ключа си няма да дам. Мъка голяма е – щастливо кимаше Неверникът незнайно кому, - изборът ти е страшен. Вярата ти и службата ти те съветват да

разбиеш ключалката, както си свикнал, а сърцето ти плаче и иска утеха и вярно приятелство. Бог да ти е на помощ. А моята е лесна - аз ще подкрепям сърцето ти.

И пак си пийна водица от кратунката.

Верникът скочи като ужилен. Беше потресен не толкова от думите, колкото от тона на стареца, от блажената радост по лицето му, от обезумяващата простота, с която посрбваше от студената планинска вода. Нещо в тоя човек го плашеше до смърт и го привличаше до болка.

Заобиколи бързо колибата му, метна се на коня, извика през гърба си: “Да не си мръднал оттук!”, срита изненаданото животно и изчезна като вихър в гората.

“Дано не си извади очите” – помисли си Неверникът.

Верникът се върна в ранния следобед. Колибата бе празна, наоколо не се чуваше никакъв звук. Мълчаха и камбанките на козите, ако двете животни въобще бяха наблизо.

Верникът седна на своя пън, спогледа се с коня си. Жребецът изпръхтя тревожно, разтърси глава. Нямаше как да сподели с господаря си дали го тревожи нещо отвън или състоянието на господаря му, който бе забравил да го потупа, да го погали, да го пусне да пасе. Човекът обаче не стана, а само му кимна с глава. Конят пак изпръхтя и бавно, някак с горчилка заобиколи отзад при тревата.

“Ще му мине, както ми мина и на мен – каза си Верникът. – Сега съм добре. Изморих се, но съм добре. Върна ми се умът. Беше мимолетна слабост, размекнах се като жена. Старецът умее да те омае. Лъже, че не е магьосник. Но ми мина, велик е Бог, оправих се.”

- Отдавна ли чакаш, ефенди? – изникна като изпод земята Неверникът.

Не беше го чул, не беше го усетил. Носеше снопче треви в шепата си.

- Казах ли ти да не мърдаш оттук! – кресна Верникът.

Неверникът се спря, където беше, протегна напред ръката си с билките.

- Не ти подобава да викаш – рече тихо. – Събрах малко илачи. Гладен ли си вече?

Верникът мълча толкова дълго, че някой на мястото на Неверника би си помислил, че го е забравил.

- Ядох с дружината си – отговори най-накрая.

- Много добре си сторил – одобри радостно старецът, сякаш другият търсеше одобрението му. Приблужи и бързо забърбори: - Тези със сините цветчета са за Петър, дето си отседнал у тях, хазяина ти. – Думата прозвуча много комично за ситуацията, но Верникът не се засмя. – Не е идвал цяла година, завалията. Той знае как да си ги вари и да ги взема. Другото стръкче е за жената на Георги, водача ти. И тя знае какво да прави. Само му кажи на Петър да й предаде да не се страхува.

И направо тикна илачите в ръката на Верника. Той ги пое, разгледа ги и ги захвърли в краката си. Понечи и да ги стъпче, но се отказа, понеже все още не му се мърдаше.

“Клетият” – помисли си Неверникът, заобиколи гостенина си, наведе се, взе тревите, поотупа ги внимателно, както бе отупал иконката одеде, и ги пхна в джоба на гащите си.

Верникът мълчаливо го наблюдаваше как клечи в краката му, как застава прав до пъна си и чака какво ще се случи.

Конят отзад шумно въздъхна, преряза тишината.

- Благодаря за млякото, гяурино, хубаво мляко беше – заговори бавно Верникът. – А сега да ти отговоря какво ще правим, нали питаше. Гледам те и си мисля, че само се преструваш на откачен, та се надявам да ме разбереш добре. Да ме чуеш, както ти рече одева. Давам ти три дни, броено от утре. Тоя край ми харесва. Ще половувам, ще се поразходя напред-назад между новите правоверни, ще си почина. Може долу някой и агне да ми опече, кой знае. Ще имаш време.

- И ти ще имаш хубаво време – каза Неверникът. – Навръх прага на лятото тука често вали. Ама ти си късметлия, тия дни все слънчице ще пече.

Късметлията не реагира, продължи:

- Не искам да нарушавам адетите си и ти давам възможност да размислиш. Ала не виждам причини и да се самозалъгваш. Много хора вече знаят за теб, за теб съм дошъл и нито искам, нито мога да си затворя очите и да те подмина, като че те няма. Пред тебе има само един път – правата вяра. И аз ще те вкарам в нея с добро или лошо. В студ или в жегата. Ако ще да е пек или да се изсипва небето.

Неверникът съсредоточено го слушаше.

- Освен ако не размисля и аз – продължи бавно Верникът. – И не реша този път да си наруша табията и да търкулна и аз най-послед една глава за слава на Бога и неговия наместник на земята. Но не ми се ще. Не искам да си развалям адетата. Не обичам кръвта, когато не съм на война. Не че там я обичам, ама на война е друго. Не, никъде не обичам кръвта.

- Затова и те уважавам – продума бързо Неверникът.

- Всички ще уважават и теб, когато станеш правоверен. Правата вяра ще ти даде мъдрост, каквато не подозираш. Ще станеш беловлас мъдрец на почит у всички правоверни. И един ден, преди да си идеш, ще ми благодариш. На мен и на общия ни Бог.

- Аз и сега съм ти благодарен, ага – рече Неверникът.

- За какво?

- Мога ли да седна, уморих се? – попита старецът.

Другият кимна.

- Благодарен съм ти, че дойде при мен. Благодарен съм ти и за думите. Прав си, Богът ни е общ. Само дето винаги си ни е бил общ. И вярата ни е обща, понеже е една-единствена. Затова и няма права вяра. Иначе излиза, че другите са криви. Няма правоверни и кривоверни. Няма права и крива вяра. Съществуват много начини да вярваш, но вярата е една, обща.

- И тогава аз какъв съм, като не съм правоверен? – полюбопитства ехидно Верникът.

- Верен – отвърна му старецът. – Както и аз.

- Пак взе да се правиш на гламав – внезапно се разсмя весело Верникът. – Я по-добре ми кажи защо се радваш толкова одева, задето уж съм бил пред страшен избор?

- Защото имаш благословената възможност да прославиш общия ни Бог с решението си – каза радостно Неверникът. – Малцина са избраниците, на които се дава такава честита сгода!

- Като ти стана приятел ли, или като си изпълня поръката? – все така на смях подпита Верникът.

- Не знам – разпери ръце Неверникът. – Твой е изборът.

- А ти си лесен. Ще подкрепяш сърцето ми.

- Точно така.

- Освен ако не реша да ти взема живота. - Верникът бе спрял да се смее, но не криеше, че вече се забавлява. – Тогава няма да ти е толкова лесно. Или ще речеш, че така пък ще идеш в рая ви.

- Ще река, че не е хубаво да се глумиш над тия неща – отвърна Неверникът. – А животът ми не можеш да вземеш. Никой не може да лишава от живот.

- И Бог ли?

- Бог дава живота, но не лишава от него.

- Значи, пак опряхме до рая ви.

- По-сложно е, синко.

Верникът изумя от обръщението. Бе по-скоро уплашен, отколкото сачисан. Нещо закипя между тях, завихри се, за миг му се прищя, почти неустойимо му се прищя да прегърне стареца и да положи глава в скута му, да поплаче. Сетне всичко бързо премина, отече се. Но в устата му остана горчивият привкус на потреса.

Верникът се надигна и едва чуто подсвирна. Конят прибяга веднага, запряхтя радостно. Неверникът също се изправи, извади тревите от джоба си, начена да ги върти поляка в ръката си.

- Когато бях почти ужжим монах – заразказва, - преписвах разни книги при братята. Долу, в стара Гърция. Много умни книги за разни древни спорове между мъдреците. Едните смятали Христа само за Бог. Други го смятали за човек, Божи човек. Трети го мислели и за едното, и за другото.

Верникът го гледаше ту в очите, ту в ръката, която едва-едва превърташе билките.

- Големи спорове били, големи кавги. Проклинали се, ляла се кръв... Да. Накрая приели, че Христос е Бог и човек едновременно. Ама не е съвсем така. И е така, и не е точно така. Той е Любов. Божията Любов, приела човешки образ.

Неверникът млъкна и смирено протегна ръката си. В никакъв случай не изглеждаше, че подава илачите на Верника, който проследи ръката му с безизразно лице, хвана юздите на коня си и сухо каза:

- Три дни. - И бавно поведе животното пеша към гората.

“Клетият” – помисли си отново Неверникът и прибра билките обратно в джоба си.

3.

Верникът се появи на другия ден по обед. Яздеше изправен върху породистия си жребец и се озърташе. Изглеждаше хубавец над хубавците така.

Неверникът го мярна с крайчеца на окото си, извърна се, както си беше клекнал, взе да му се люби. Взя се по-внимателно, лицето му просия. Изостави работата си, завтече се да го посрещне. Тялото му сякаш танцуваше, докато ситнеше към гостенина си. Очите му блестяха с някаква младежка светлост, каквато Верникът не бе забелязал при първата им среща вчера.

- Добре дошъл, гостенино – поздрави старецът на езика на Верника и дълбоко се поклони. Очите му искряха. – Виждам, че си решил поне да опиташ да помириш службата със сърцето си.

- Ще ми дадеш ли мляко? – скочи от коня си Верникът. Направи го леко, ловко, като истински газия на падишаха.

- Много мъдро си сторил – нареждаше радостно старецът, а очите му светеха. – Опитай, опитай. Службата няма никаква надежда, ако ще се преборва със сърцето ти. Нищо не може да се изправи срещу човешкото сърце. Защо тогава да си съсипваш службата? А млечице имам, може ли да нямам!

Верникът го слушаше, вадеше от вързаната за седлото торба хляб, лук и друго за ядене, подаваше ги на Неверника. Той пък машинално ги поемаше с едната си ръка и ги притискаше към гърдите си.

- Сиренето от тебе.

- И сиренце имам, може ли да нямам!

Неверникът влезе в колибата си и веднага се върна с изпипана мераклийски синия. Всичката храна на гостенина му бе отгоре. Сложи синията пред мястото му от вчера, върна се обратно за млякото и сиренето.

Верникът стоеше до коня си и го наблюдаваше. Красивото му лице бе ведро, спокойно, замислено.

- Ела да ти поля.

Агата послушно тръгна след домакина си към съдината с водата.

- Къде ловувате? Сигурно е много наблизо?

Верникът осъзна деликатността на стареца, но тя не го жегна. Просто я отбеляза. Доизми се, обърса се с чистия пешкир. После дълго пи вода от кратуната.

- Не е близо – отвърна. И добави: - Слугите ми не знаят, че съм минал насам. Нито пък местните ловци.

- Колцина сте? – попита Неверникът.

- Петима.

- Че за какво им е да знаят!

Верникът осъзна, че старецът създава някаква взаимност, някаква своеобразна интимност между тях, но и това не го жегна. Бе спал неспокойно, плитко, но се събуди на разсъмване с усещането, че бе сторил добре, като избяга от скуката точно по тия места. Твърдо реши да си свърши работата, но и да разбере, каквото може, от онзи отшелник горе, да извлече от него всичко полезно за себе си. И му олекна. Цял ден досега се чувстваше много добре.

- Вкусно - обади се старецът, като преполовиха обяда си.

Беше благодарен на Верника, че е разнообразил всекидневната му храна. Ядеше с апетит, бързо, но с малки хапки, тихо, прибрано.

Верникът не каза нищо и довършиха в мълчание. Неверникът понечи да занесе някои неща обратно в торбата на госта си, но онзи направи властен жест и той вдигна всичко направо със синията, прибра се вътре, пошета минута-две и бързо се върна. Седна на пънчето си, без да поиска разрешение.

- Как се разбихте с попа? – попита изведнъж Верникът и леко се усмихна. Личеше му, че е на кеф. – С оня, дето е увиснал лани на въжето?

- Бог да го прости – избъбри Неверникът, но не се прекръсти. – Чудо човек беше, твърд. Два пъти се качи чак дотук.

- Не те ли прокле като магьосник?

Верникът аха да се засмее, ала все още се съдържаше.

- Щяло му се е отпърво – продължи Неверникът. – Без малко и да ме анатемоса, ама селяните му обадили, че имам икони, та ми се размина. – Неверникът весело прихна на спомените си. – Бог да го прости – повтори високо и се прекръсти. – А после го засеца кръстът, пък и други болезки имаше. Два пъти дойде да го оправям. Погаждахме се накрая, преди да погине за вярата си. Изправен го обесиха, нищо не го мъчеше.

Верникът изпъна крака, облегна се на стената на колибата.

- Размисляш ли? – запита.

- И аз си рекох, че не си дошъл да се интересуващ как сме я карали с попа, Бог да го прости.

Неверникът сплете пръсти в скута си, млъкна.

- Размисляш ли? – повтори Верникът. Тонът му бе абсолютно равен.

- Размислям, много размислям.

- Цяло село ни гледа – каза Верникът.

- Цяло село ни гледа – кимна Неверникът. – Затова и размислям.

- Е?

- Бих искал да знам как виждаш живота ми, ако се откажа от думите си и приема. Петимен съм да науча ти какво си измислил.

Верникът извърна глава, спогледаха се.

- Днес не си толкова сербез като вчера.

- И вчера не бях сербез. Откровеността не е сербезлък.

- Тъй да е – кимна Верникът. – Ето как виждам нещата – заговори бавно. – Ще слезеш долу в селото, ще се покиснеш във вряла вода, ще се изкъпеш. Ще събера селото и ще кажеш високо пред всички: “Няма друг Бог освен Аллах и Мохамед е неговият Пророк.” Ще си сложиш чалма и ще се настаниш да живееш тая година при ходжата. Ще му помагаш, ще изучаваш Корана и Сунната*, ще се молите заедно, ще навлизаеш в мъдростта на правата вяра. Всички ще те уважават. А после можеш да се преместиш я в някой град, я и в Големия град, да използваш способностите си за прослава на Милостивия и Всемогъщия. Ако пожелаеш, ще живееш при мен.

- Благодаря за поканата, ага – обади се Неверникът.

- Грешаш, когато казваш, че искам да разбия насила ключалката на душата ти – продължи Верникът. – Душата ти сама ще се отключи и ще излезе на светло, щом усети светлината на Милосърдния. Всичко ще е лесно и просто. Ще доживееш дълбоки старини сред почит и слава.

- Амин – каза Неверникът.

- Милостив е Бог, ще приеме и теб до сърцето си – завърши Верникът.

- Харесва ми, както го описа – закима Неверникът, а очите му пак заблестяха от оная, чистата радост.

Този път обаче дълбоко в зениците играеха и весели пламъчета. Само че Верникът гледаше към дивната букова гора и не забелязваше.

- Ще ти кажа нещо за благодарност заради добрите думи – проговори мелодично Неверникът; гласът му сякаш пееше. – Има една хубава жена в друг голям град. Много хубава жена, засмяна, с приветлив нрав. Още не е стара, но животът ѝ не е тръгнал на добре с мъжете, останала е сама. Живее в дома на баща си, помага на майка си. Върнала се е при тях, но ти не знаеш кой е този голям град.

Верникът си седеше на пънчето, без да помръдне, и правеше невероятни усилия да изглежда спокоен, да не се наведе напред, да не скочи, да не се заразхожда напред-назад пред колибата.

- Страхотна сила те е теглила към тази жена, ефенди. Същата сила е тя, която те потегли и към моята милост. Ама сега си помъдрял, послуша я и дойде да се видим, да похортуваме, да решим едно-друго. Преди години обаче си бил по-зелен, не си се вслушал в силата. И си сгрешил.

Верникът шумно преглътна. Знаеше какво ще чуе.

- Понеже тя можеше да ти роди син – рече благозвучно Неверникът.

Верникът затвори очи. Не се чуваше как диша дори.

- И още може да ти роди, синко – добави радостно старецът. – Стига само да го поискаш.

Верникът скочи като ужилен, втрени се в Неверника с пламнал взор и забеляза, че този път, за разлика от вчера, се забавлява събеседникът му. Забавляваше се щедро, открито, с присъщата му ведрост. В сърцето му нямаше нито капка недобро чувство, нито капка обърната със задна дата някаква такава отмъстителност, камо ли пък злорадство или гавра. Забавляваше се, както се забавляват децата.

Верникът побесня от яд, от гняв тъкмо заради това. Кой знае защо се усети и дълбоко унизен, унизен до най-интимните дебри на съществото си. А унижението бързо пораждаше лоши помисли и още по-лоши тъмни желания. Проклетият гяурин си играеше с него, оскърбяваше го, играеше си с търпението и жалостивостта му. Внезапно му се прищя да замахне, да го стисне за тънката шия, да чуе как оня ще захрипти в ръцете му. Испита неподправена, почти непреодолима жажда за мъст, за разплата. Яростта му копнееше да убива – начаса, бавно, жестоко.

А срамът дойде отведнъж, някак от само себе си.

- Срамота е – кимна от мястото си Неверникът. – Ако някой следва да е унизен, по-редно е да съм аз. Не мислиш ли? Идваш тук, без да съм те поканил, срещаш гостоприемството ми, виждаш добронамереността ми, усещаш откритото ми сърце, пожелавах да приема твоята вяра, без да се интересувах какво казва душата ми, а на туй отгоре и кипваш, задето ми е забавен начинът, по който Животът си играе с всинца ни, с теб също.

Старецът почеса челото си, понамръщи се.

- Вчера ти рекох нещо за дъщерите ти, днес ще ти кажа още. Нямах още търпение, само се лъжеш, че имаш. Гневът ти не изтрая и пак изпревари разсъдъка ти. А дъщерите ти Бог ти ги е дал да се учиш на търпение. На дълго търпение, на истинско търпение, само че ти още не си му благодарил за този изпит. Въобще никога не си бил на “ти” с Бога, макар че си мислиш обратното. Вземал си присърце повече ятагана и пушката, нежели Бога. Странно е, понеже ти не обичаш да убиваш, кръвта те отвращава, дори те плаши понякога. Както и да е. Когато усетиш ищах да благодариш Богу за изпитанието с дъщерите ти, тогава вече ще си се научил на търпение. Тогава вече можеш и да ме помолиш да ти обадя как се казва оня голям град с двукатната къща на края му.

- Явно в нрава ти е да си играеш с огъня - рече глухо Верникът. - Ще ида да се помоля.

Отиде при водата, пак се изми добре, върна се при коня си, взе си молитвеното килимче, отдалечи се към гората отгоре, коленичи с лице на юг, към Мека, падна ничком и се замоли на Бога:

В името на Аллах, Милостивия и Милосърдния.

Слава на Аллах, Повелителя на всички светове,

Милостивия и Милосърдния,

Владетеля на Съдния ден,

На Теб единствено се покланяме ние и Теб единствено призоваваме ние за помощ.

Води ни по правия път,

Пътя на онези, които Ти си благословил, не пътя на навлеклите върху себе си Твоето недоволство и на заблудените.

Верникът се молеше за трети път днес. Оставаха му молитвата по залез слънце и нощната.

Неверникът остана на пънчето си, скръсти молитвено ръце и тихо, привично занарежда с отворени очи:

Отче наш, Който си на небесата! Да се свети Твоето име;

да дойде Твоето царство; да бъде Твоята воля, както на небето, тъй и на земята;

насыщния ни хляб дай ни днес;

и прости нам дълговете ни, както и ние прощаваме на длъжниците си;

и не въведи нас в изкушение, но избави ни от лукавия; защото Твое е царството, и силата, и славата вовеки. Амин.

Неверникът се молеше за втори път днес, и то по изключение. Иначе се молеше сутрин, като се измиеше, и вечер, преди да заспи.

Верникът скоро се върна и мълком седна на мястото си.

- Да поговорим за насилието, приятелю – отпочна полека Неверникът. – Всички писания са много праведни. Казват, и вашето Писание е такова. Така и не

научих добре арабски, но са ми чели от него. Твърде мъдро Писание е, благоговееш, докато слушаш.

- Това е Словото на Бога, дарено на великия му Пророк – уточни сухо Верникът.

- Точно така пише в Писанието ти. И останалите писания са истинни. Всички хора вярват, че идват от Бога им. Сигурно е тъй.

- Не е.

- Случва се обаче писанията на едно място да казват едно, а на друго място – тъкмо обратното. Често се случва да си противоречат за това или онова. В моето Писание това го има. И в твоето Писание го има. А изобщо пък не ми се приказва как си противоречат писанията помежду си. Всички нали са от Бога обаче. Излиза, че Бог си противоречи.

- Бог е един и има едно-единствено Слово, което не си противоречи никъде в моето Божие Писание.

- Ти си газия на своята вяра, смел, справедлив, но и милостив газия. Ама се съмнявам, че познаваш добре Писанието си, както почти всички хора по земята не познават добре писанията си. И аз не правя кой знае какво изключение. Ще ти река нещо от твоето Писание, което съм запомнил добре. Там Бог казва, че не той е този, който управлява неверниците. Казва още, че той без съмнение не сочи Правия път на народ от несправедници. А той е един, друг Бог няма. Така пише в неговото собствено Писание. Че кой тогава ще сочи Правия път на неверниците? А на всички несправедници?

- И как разплиташ ти тези уж противоречия? – попита без ехидство Верникът.

- И още нещо – продължи Неверникът, сякаш пак не бе чул нищо. – На друго място Бог препоръчва на такива като тебе да не се опечаляват заради такива като мене, заради “народа от неверници”, понеже, мисля си, нали не сме на Правия път. А на трето пък място ви нарежда да не се примирявате с неверниците и да водите велика борба срещу тях с Писанието ви.

- Именно! За да влезете в Правия път!

- Тъй, тъй – кимна Неверникът. – Но същият този Бог призовава “удостоените с Книга”, тоест с Писание, да прилагат в живота си предписанията на собственото си Писание, иначе “дотогава няма да стъпят” на Правия път. Така пише, но ти вероятно не помниш.

- Щеше да говориш за насилието – рече Верникът.

Така и не се разбра помни ли петата сура от неговото Писание, наречена Трапезата.

- Че аз нали за насилието говоря! – стрелна го с очи Неверникът. – В моето Писание също е пълно с противоречия. Та се замислям, че човешки мерак се е намесвал в Божието Слово. Човешка ръка ще трябва да е пипала, и то не само като преписвач. Така допускам. Затова, видя ли противоречие, питам сърцето си. Понякога не го виждам, само го усещам противоречието. И пак питам сърцето си. И то ми отговаря кое е от Бога, а кое е от хората с техните суети и мераци. Може и да греша от време на време, но вярвам безусловно на сърцето си. И сега то ми казва, че вършиш насилие. И миналите години си го вършил, вършиш го и сега. Нито една моя дума в момента не е изненада за теб. Твоето сърце не е измежду сърцата, които не чувстват кое е насилие. Правиш го, понеже приемаш, че е редно според Писанието

ти, но на сърцето ти не му е сгодно и леко. Ще ти се да ме вкараш в правия, както го разбирате вие, път, ама да не е насила. А усещаш, че няма как да не е насила. Пък и опитът ти те е научил само на едно: тия неща стават насила.

Неверникът стана и пи вода от кратунката. Пак седна.

- Със или без жестокости, но насила. И защо ви е, да ви пита човек! Всяка богоугодна промяна се извършва като естествен процес. Всяко насилие разрушава формата, общата форма на света, създадена тъкмо от Бога. Всяко насилие нарушава общата хармония на Божията форма. Толкова ли е сложно да се разбере...

Неверникът се послуша, кимна, но не сподели какво е чул.

- Нито едно истински красиво нещо на света, откакто свят светува, не е станало насила. Всичко красиво, докрай красиво, се създава от само себе си. Без изключение, всичко. А какво да говорим за насилието над вярата, за насилието над душата... Да. Едно време са наричали тълкувателите на Бога “избран съд”. Точният израз дори е “избрана ваза”. Красиво, нали? Бог избира красива ваза, в която налива мъдростта, която би могла да го тълкува. Аз обаче мисля, че не само тълкувателите, жреците, оракулите, свещенослужителите са избрани съдове. Всеки човек е красива ваза, в която Бог е побрал неповторимостта на този човек. А ти насилваш душата ми, душата на един такъв неповторим човек. А душата ми е сътворена от Божия дух, тя е част от Божия дух, носи го винаги в себе си. И ти насилваш самия Божи дух, самия Бог, като насилваш душата ми. Тъй. Затова сърцето ми се моли за теб, понеже си дошъл да извършиш дело, което не е правоверно. Затова сърцето ми се моли за сърцето ти, което дълбоко в себе си знае и страда.

Неверникът отново кимна едва забележимо. Въздъхна, разтърка с шепи лицето си.

- Аз служа на Бога и затова не разрушавам никаква Божия форма – произнесе високо и уверено Верникът. – Да, не искам да върша насилие, но на сърцето ми е леко, ако се наложи да го сторя. И насилието е красиво за мен, защото е в служба на правата вяра. То е и моят пряк път към рая.

- Ти вярваш на твоето Писание, което те праща в рая, ако насилиш Божия дух у мен – усмихна се старецът. – Праща те и ако не успееш, а насилиш само тялото ми и главата ми хвъркне. Добре си си ти. Моето Писание ме праща в рая само ако не се съглася да насилиш Божия дух в мен и подложва глава под ятагана ти. Излиза, че пак ще се срещнем двамата, само че в рая.

Верникът гръмко се смееше.

- Виж, за това не съм се сещал – рече на пресекулки.

- Може пък там да станем приятели – промърмори Неверникът.

Смехът отсреща секна.

- Неверниците не попадат в рая – студено отвърна Верникът.

- Много кръв се проля през тези повече от хиляда и шестстотин години – замислено се обади Неверникът. – Много кръв се проля и заради моята вяра, затова вероятно и се срещаме с теб, гостенино. Ала виждам, ти не вярваш на думите ми. Или се умори от приказки? Пък и път те чака до бивака ви...

- Говори си, нали съм ти на гости – рече Верникът, а Неверникът се почуди шегува ли се този път или не.

- Добър гостенин си ти – произнесе предпазливо и се усмихна. - Слушал съм разни легенди, докато странствах – продължи с мелодичния си глас. – Четох някои жития, поучения, похвални слова, докато бях в манастира. Отпърво, да знаеш, са поучавали в Христовата вяра кротко, бавно, с напътствия и личен пример. Красиво, като естествен процес, като в природата. Праведно се е вършело, богоугодно, по личния пример на Христа. И съвсем близо до ума е, дето са погинали много и много мъченици за Христовата вяра, понеже и римляните, и гърците, и другите народи са проумявали иначе Божиата правда. И жестоко са убивали мъчениците Христови, Бог да ги прости...

Старецът се прекръсти, млъкна, замисли се.

- А после историята се е обърнала. Потеглила е в друга посока. Християните на свой ред пролели много кръв за вярата си, реки от кръв. И своя, и чужда. Говорих с много стари хора, мъдри, знаещи. Четох и по книгите. Та и по тия земи се е ляла кръв, докато навсякъде се издигнат църкви и манастири. В житията и похвалите пише, че си е заслужавало. Пише с възторг, почит и благоговение за онези, дето са проливали заслужената кръв. Пише, че било в името на Христа. Заради вярата било. И ти си тук заради вярата си...

Неверникът вдигна глава и се вгледа във Верника.

- Тежък ти е изборът и страшен. Вече ти го казах. Малцина са избраните, които са дошли на тоя свят да вършат, каквото им подобава. Само него да вършат. Да са застанали твърдо на едно стъпало, рамо до рамо, очи в очи с работата си. Повечето са клетници, мъченици. Налага им се често да правят неща, до които не са пораснали. Понеже Животът търчи нагоре, а те всеки път все не успяват да го настигнат. А ти си от тия, дето са надскочили работата си. Извисил си се в сърцето си, покачил си се няколко стъпала по-горе от стъпалото, на което е клекнала службата ти. И голяма мъка те чака, за да станеш като малцината избрани. Или трябва да слезеш при службата си, но сърцето ти ще заплаче от горест, ако го сториш, или ще трябва да придърпаш службата си нагоре при себе си, да я въздигнеш, да я превърнеш от служба в Божие откровение. Тогава обаче ще те яде дългът ти, а ти ще си мислиш, че това ще е гузната съвест. Изборът е изцяло твой. Но да ти кажа още, че в Божието откровение няма насилие.

- Разбирам накъде биеш, старче – каза ясно Верникът. – Хитър си, дума да не става.

- Знам защо, както на тебе ти се струва, си дошъл тук и се старая – отвърна добродушно Неверникът.

- Умен си – кимна Верникът.

- Щом го мислиш, благодаря ти.

Неверникът стана да посрещне двете си кози, погали ги и ги прибра веднага вътре в кошарката им. Върна се, но не седна.

- Все по-малко от Бога има във вярата ни, челеби – продума, като се възползваше от случая и разглеждаше госта си отгоре надолу, - и все повече от човека. И ти си тук повече заради човека, нежели заради Бога и вярата си в него, както ти се ще да си мислиш. Ти самият си дошъл, воден от сърцето си, което е изпълнено с вяра. Нека да е тъй. Ама падишахът, твоят и моят господар и

наместник на Бога, те е изпратил тук не толкова заради Божията, колкото заради своята власт.

- Внимавай, гяурино! – просъска Верникът. – И седни!

Неверникът послушно седна.

- Както и да е – рече тихо. Сетне внезапно прихна: - Ето, внимавам. Пазя си старата сбръчкана кожа... Ала все пак ще ти кажа, че силата, която те потегли насам, никога не идва от човека, а само от Бога. В нея няма човешка власт, човешки интереси, човешка намеса. Това е Божия сила и ти си щастливец, че имаш сетива да я усещаш. Понеже повечето хора сляпо ѝ се подчиняват, без да си имат и хабер, че тя съществува.

Неверникът отново се заслуша в нещо, лицето му засвети. Той поклати възхитен глава и напевно произнесе:

- Точно тая сила е потеглила и един Пророк към другия край на земята му.

Верникът се размърда. Само до вчера би се изсмял на всеки, който му кажеше, че би могло да му се случи между него и някакъв си неверник да настъпи неловко мълчание.

В душата му обаче бе тихо и мирно. Почака още и още да дойдат гневът, яростта, обидата, възмущението, досадата, отвращението, но не дойде нищо освен мира и покоя. Без да се броят, разбира се, огромното любопитство и задоволството, че не го бяха излъгали за стареца насреща му.

- Какъв Пророк? – подпита незлобиво. – Каква земя? Какво бръщолевииш?

- Искаш ли да ти разказвам на глас? – отвърна Неверникът и без да дочака съгласие, продължи: - Но да знаеш, това ще да е дълга история, както ми изглежда. Ще ни отнеме вероятно бая време, може и дни, и седмици да не ни стигнат. Отнася се до...

Верникът обаче го прекъсна с бурния си смях, задави се дори, взе да се пляска по бедрата, да скимти и вие от удоволствие.

- Чувал ли си за Шехеразада? – рече накъсано.

- Че как да не съм чувал! – отвърна Неверникът и също се разсмя.

- Ей, старче, имаш още два дни без днеска – заливаше се от смях Верникът. – Няма да те чакам хиляда и една ноци.

И продължи да се смее, смееше се и Неверникът, понеже обичаше да се смее, а ситуацията наистина си беше твърде смешна.

Верникът бе изпаднал в някаква истерия. Цялото му лице бе в сълзи, хълцаше и се тресеше, хъркаше. Рипна, наплиска се със студена вода, остави водата да се стича в ризата му, разхлади се от смеха и майската жегата. Пак седна и погледна Неверника някак топло, почти съучастнически.

- Е, почвай! – подкани го припряно. - Имаме още два часа до залез слънце.

- Едва ли ще сколасам за два часа.

- Давай, давай!

- Историята се е случила на някаква друга земя. Огромна земя, малко по-малка от нашата, но също населена с хора като нас. Само че са били по-умни, по-развити, по-високи даже. Живеели в много хубави големи градове, в прелестни спретнати градчета и в мънички красиви селца. Говорели различни езици като нас. Само няколко обаче, не повече от пет-шест езика им стигали да се разбират из цялата земя.

Неверникът гледаше настрани и някъде високо горе над планината в небето. Говореше бавно, с дълги паузи. Заслушваше се или се замисляше над нещо, кимаше или клатеше глава, продължаваше.

- Пророкът се родил в единия край на тая земя, после живял много години в друг край, но дошло времето му и силата го потеглила обратно. Той се върнал в родното си огнище, отишъл да навести майка си и престарелия си баща. Заварил ги да живеят с братята му в хубава къща, просторна, светла. Не мога да ти опиша колко е светла, ефенди. Горят никакви специални светлини, но не от свещи или газени лампи, а така някак, от само себе си. И подредбата вътре е странна, ама извънредно красива.

- Виждаш ли я, старче? – обади се Верникът.

- Едно виждам, друго – не – отвърна уклончиво Неверникът. – Под къщата има няколко стаи, тъмни стаи, в които са затворени никакви причудливи машини на колела. И те красиви, издължени едни такива. Та Пророкът седнал на масата със семейството си, заразправял как е живял на другия край на оная земя, разпитвал как са живели близките му. Всичко било наред навсякъде, хората там изобщо си живеели много добре, само дете все още се срещали и недобри измежду тях и злото надигало глава тук или там. Тъкмо затова и се върнал Пророкът, споделил той с роднините си, за да проповядва Любов и Свободен Избор на същата тая Любов сред братята си в бащиния му край. Непреодолима сила го била потеглила по тоя път, Божия сила. И той решил да ѝ се подчини, защото сърцето му и то отколе милеело да изповядва Любов и Свободния Ъ Избор.

След два-три дни вечерта още се хранели и си говорели около трапезата, когато пристигнали служители на властта, на самия тамошен господар или падишах, ако щеш, и любезно помолили Делегата да тръгне с тях, понеже властниците искали да обсъдят с него разни държавни дела.

- Делегата ли? Какво означава тая дума? - попита Верникът.

- И аз не я знам. Така си дойде.

Неверникът напрегнато замълча.

- Значи нещо като пратеник, като посланик.

- Всичко ли си измисляш, старче? – усмихна се Верникът.

- Не – отрече Неверникът, - нищо не измислям. Само препредавам.

Но Верникът още не проумяваше какво всъщност му бе казано.

- Делегатът успокоил домашните си и излязъл с чиновниците. Завели го в голяма зала, която била подредена съвсем скромно, само за работа. Липсвало сребро, злато, украшения. Чакали го самият глава на държавата заедно с духовния водач...

- Халифът? Че падишахът им не е ли бил и халиф? – намеси се Верникът.

- Там държавата била уредена различно от нашата велика империя. Имали си глава на държавата, имали си и халиф до него. До халифа седял вторият човек...

- Великият везир?

- Ти го каза. Присъствали и други големци. Дванайсет души барабар с най-високопоставения.

- Като Дивана – уточни с почитителност Верникът.

- Да, нещо като нашата Висока порта – съгласи се Неверникът. – Посрещнали Делегата с голямо уважение, настанили го срещу тях, гостили го с едно-друго. Той не бил учуден, но се стараел да не се издава.

“Разбрахме, че си се прибрал при нас в родината си – започнал направо държавният им водач. – Народът ни е безкрайно добър, както са добри народите по цялата земя. Хората ни живеят почитено, мирно, трудолюбиво. Отдавна ни се искаше обаче между всички ни да цари повече любов. Винаги когато се съвещавахме по държавните въпроси, стигахме до извода, че в страната ни няма да е излишна още малко любов. Всички тук сме единомислещи, че с още малко любов помежду си хората ще заживеят още по-щастливо. И ето че ти си дойде. Една голяма сила, огромна и непостижима сила ни насочи да изберем теб да посееш тази любов.”

Делегатът благодарил от сърце и заявил, че и той самият възнамерявал да се посвети на същата мисия. Признал им, че сърцето го теглело да изповяда пред братята си своите прозрения за Любовта и Свободния Ъ Избор. “Изключително разчитаме на теб хората да разберат цялото величие на любовта в живота ни” – намесил се и духовният глава. “Недостигащата любов в сърцата на хората, която ти ще имаш честта да пробудиш – рекъл пък вторият човек в държавата, - ще направи народа ни най-блажения на тази земя.” Добри, напътствени думи казали и останалите деветима големци. “Ще служа честно и всеотдайно на Любовта и Свободния Ъ Избор” – врекъл се тихо Делегатът, без да се обръща към никого в залата, и понечил да се сбогува.

“Почакай още малко – спрял го най-висшестоящият. – Знай, че можеш да правиш, каквото намериш за добре, стига да не нарушаваш законите ни. Можеш да пътуваш и обикаляш, където решиш, да се отбиваш, при когото пожелаеш. Ако ти потрябват пари или нещо друго, обърни се веднага към местните власти с ето този документ. Имаш на разположение цял месец. След месец ще се срещнем пак, ще обсъдим какво сме постигнали.”

И държавният глава подал важен документ на Делегата, в който се нареждало всички държавни чиновници да му оказват всякакво съдействие, ако поиска.

“Мога ли да си взема помощници?” – попитал Делегатът. “Разбира се – отвърнали първите мъже. – Събери си колкото искаш помощници и не жали парите.” “Ще вървя тогава да си изпълнявам мисията” – благодарил им още веднъж Делегатът, но не взел пари. Тръгнал си, воден от своята Божия сила.

Верникът разбра изведнъж, рязко, като проблясък на светкавица.

- Кой ти ги разказва тези неща, старче? – попита спонтанно.

- Ангелът ми – отвърна спокойно Неверникът.

- Джин?

- Ангелът ми – повтори по-твърдо Неверникът.

- Ето с кого, значи, си говориш. Ето за кого, значи, се ослушваш.

- Понякога, ага. Понякога ми говори, понякога не.

- Той ли ти казва за хората? За болестите им, за мислите им? Той ли ти казва всичко?

- Не – поклати глава Неверникът. – Някои неща. Както той прецени. Други ги виждам в образи. Трети не ги виждам, а ги усещам. А пък за повечето неща не знам нищо.

- Всеки ден ли ти говори? – полюбопитства Верникът. Гласът му звучеше като на момче.

- Всеки ден, ага – засмя се бащински Неверникът. – И аз му говоря. По-често на глас. Той пък не ми отговаря, ако не иска.

- Добър ангел ли е? – попита Верникът.

- Няма лоши ангели – каза Неверникът.

Той погледна към слънцето, което се бе надвесило ниско над планината.

- Има време, продължавай – нареди му Верникът.

- Всичко изглеждало много праведно, както и се полагало за толкова напреднали и извисени хора като хората от оная земя – продължи все така бавно, с прекъсвания и изчаквания Неверникът. – И не само изглеждало. Целите и на дванайсетте мъже, и на Делегата напълно съвпадали. И те, и той желаели само добро на народа си. Но имало и нещо тайно, което те скрили от него. Целият замисъл бил опит, изпитване на някакво сложно, току-що измислено специално средство, с което те били приспали до някаква степен свободната воля на съгражданите си.

- Какво е това средство? – заинтригува се Верникът.

- Не знам. Ангелът ми не може да ми обясни. Толкова е сложно, че ние тук не можем да го разберем.

- И лишили хората си от воля?

- Донякъде. За някои неща.

Верникът се извърна, погледна недоверчиво Неверника право в очите и отсече:

- Какъв Пророк ще да е бил този твой Делегат, щом не е разбрал, че го мамят? Неверникът не отговори веднага, а се заслуша.

- Ангелът ми разяснява, че Бог не му е подсказал това, защото е поискал Делегатът да си остане заблуден. Имал си е някакви негови си, Божии намерения.

- Аха – промърмори Верникът, но личеше, че Неверникът не го е убедил.

Слънцето вече се скриваше зад хълмовете на запад. Тишината изкушаваше с нежната си интимност. Верникът я усети, стана да си вземе молитвеното килимче и отиде да се моли за четвърти път днес.

Неверникът пък отиде да издои козите си.

Още не бе започнало да се смрачава, когато планината отекна от радостното конско цвилене и мощният глас на Верника се разнесе над гората:

- Имаш още два дни, старче!

А след малко вече не се чуваше дори тропотът на копитата.

На другия ден доста преди обед от гората се показва довереният слуга на Верника. Зад него на муле ситнеше един от ловджиите водачи, които беят бе взел със себе си из планината. И двамата носеха чалми, и двамата гледаха мрачно, дори сърдито.

Неверникът чу шума и излезе от колибата си. Изправи се пред входа ѝ, зачака.

- Господарят заповяда да дойдеш с нас в селото – произнесе властно на своя език слугата, след като се спешиха със спътника си. – Изнеси ни мляко, пригответи се и веднага тръгваме.

Неверникът кимна, подсвирна по някакъв особен начин, извика нещо гальовно, прибра се, след минута-две се върна с паници мляко, пак се шмугна вътре, забави се малко и излезе готов. Само си бе обул цървули на краката и бе наметнал кожухче без ръкави.

Паниците бяха празни, но той не ги отнесе в колибата. Не я и затвори. Звънчетата се дочуха откъм гората вдясно, козите подтичваха разтревожени. Той ги вкара в кошарката им, залости я, нахвърли им през оградата прясно окосена трева и шума, тихо им каза нещо ласкаво, успокояващо, животните кротнаха, захрупаха листата.

Неверникът се огледа за последно, прекръсти се, сети се какво е забравил, влезе пак в колибата за бъкела си, напълни го с вода и тръгна смирено към коня и мулето.

Двете паници така и си останаха отпред на пънчето.

- Как те викат? – попита Неверникът сънародника си, който му отстъпи мястото си върху мулето.

- Стефан – отвърна смутено човекът.

- Добра среща, Стефане – каза Неверникът и сръчно се покачи на добичето.

Поеха през гората надолу към селото. Стефан пеша водеше мулето, а отзад яздеше довереният слуга на Верника.

И тримата мълчаха. Неверникът мълчеше, защото трябваше да говори на своя си език със Стефан, а това щеше да ядоса слугата; нито пък бе редно да говори с него на родния му език, понеже така щеше да унижи Стефан. Стефан мълчеше от страхопочитание и пред двамата си спътници. А правоверният чужденец мълчеше заради презрението си към двамата гяури: единия дьонме, другия – шарлатанин и неверник.

“Трябва да помоля някой да наглежда козичките – мислеше си Неверникът, докато се подрусваше върху мулето по тесните пътеки. – Някой от овчарите, които се качват по-нависоко. Ще трябва да ги прибере, да ги прикотка към стадото си. Пък и дават добро мляко. Ако не иска да ги гледа, да ги подари на някой по-беден или с повече деца. Козичките ще страдат без мен. Привързани са като всяко животинче. Но бързо ще ме прежалят, ако ги гледат добре. Ще се привържат към следващия си господар, както си е и редно. Бог да ги поживи, дето ме храниха тия години.”

“Нека всички да го видят – мислеше си Верникът, докато довършваше лова си и се стягаше за обратния път надолу. – И той да види селото най-после. Чалмите им да види, шалварите на жените им да види, потурите на мъжете. Да прочете неизкоренения страх в очите им. Да проумее, че все още ги е страх, а аз мога и да ги ужася, ако той се заинати. Той е умен, бързо ще разбере, че от него зависи колко бързо ще премине страхът у хората, колко бързо ще забравят миналата година и ще заживеят живота си на истински правоверни. Умен е, ще схване, че спокойствието на хората зависи само от него. А ако не се сети, нали има кой да му подсказе.”

“Добре, че нямам куче – мислеше си със смирено задоволство Неверникът. – Хубаво прецених, че куче не ми трябва. Ако имах куче, сега щях да страдам. А то щеше да страда двойно и тройно: веднъж за изгубеното ни приятелство, втори път за злочестието ми и трети път, понеже щяха да го затворят в някоя колиба долу из селото. Така е добре. Козичките са по-глупави, а и бързо забравят, ако ги хранят редовно.”

“Къде ли живее тя сега? – питаше се Верникът със сладостна тръпка в снагата, докато яздеше жребца си надолу към селото. – Така и не се поинтересувах тогава откъде е родом, къде е живяла, какви са родителите ѝ, от какво се прехранва баща ѝ. Само тялото ѝ ме занимаваше. Мислех само за тялото ѝ. Понеже никога дотогава, а никога и оттогава не съм пипал такова тяло. Изпепеляващ огън и ледена вода, рахатлокум и лют пипер. И всичко по средата. Прав е старецът, трябва да е още в силата си.”

“Дали да не го попитам за себе си? – мислеше си Неверникът, докато приближаваха селото. – Не съм го питал толкова години за себе си, а сега е напечено. Не, няма да го питам. Още навремето не му беше приятно да го питам за себе си и ми отговаряше с половин уста, макар да съм го питал най-много няколко пъти. А сега е напечено и ще излезе, че го притискам. Стига ми и това, което виждам за онзи страдалец, дето се мъчи между дълга и сърцето си. И дето едва чува сърцето си, а каквото пък чуе, не му вярва все още. Не виждам много напред, но и колкото съзирам, ми е достатъчно. Господ да му е на помощ на клетника.”

“Хубав лов се случи – мислеше си Верникът, след като привърши молитвата си по пладне. – Уморих се, но прекарах добре. Напълни ми се сърцето, като гледах водачите ни как се стараят в молитвата си. Още малко и ще свикнат съвсем, ще почнат да го правят като нас. Велик е Бог, разтуших се. Не знам каква е онази Божия сила, за която говореше старецът, но наистина дойдох тук и от скука. Ако трябва да бъда честен пред себе си, бях се отегчил от войнишкото всекидневие. Добре сторих, че тръгнах. Чист въздух, здрав сън, благословена планина. И старецът се оказа умен. Цяло щастие е да срещнеш умен човек из тази дивотия. Умен и безстрашен. Сега остава да свършим и другата работа, а после ще видим как ще я караме нататък. А

може да поумуваме и тримата – усмихна се Верникът, а лицето му тутакси се подмлади, грейна. Напомняше юнак от приказките така върху коня си. – Да поумуваме аз, старецът и ангелът му. Може и да измъдрим нещо от полза за всички ни.”

Неверникът хареса огряното от слънце село, докато го разглеждаше от височината. Не му хареса напрежението, което се излъчваше на талази и тровеше атмосферата на планината. Сякаш невидим за двамата му спътници облак се бе надвесил над къщите и хората отдолу едва дишаха.

Повечето от селяните не бяха виждали Неверника. По-смелите излязоха да го зърнат поне за малко, други скришом надничаха иззад прозорците си, трети не смееха дори да погледнат. Цялото село бе настръхнало. Пред очите им още се люлееха труповете на попа и неколцината старейшини, увиснали на клона над реката миналата пролет. И никой не се сещаше, че Верникът се бе прочул най-вече с това, дето не беше убивал.

Хората не видяха кой знае какво. Побелял, все още държелив старец влезе на муле в селото им, прекоси площада, като се усмихваше на мълчаливо оглеждащите го планинци, без и той да отвори уста, и потъна зад високата порта на първенеца, у когото бе отседнал господарят. Не видяха как слугата се разпорежда в къщата, сякаш той бе големецът, нито как домакинът набързо и скришом целуна ръка на Неверника, докато го въвеждаше в гостната стая. Очите на старейшината бяха плувнали в сълзи и той току шепнеше тихо ту за Божията воля, на която трябва да се подчиним, за да си остане главата на раменете ни, ту за вярата си, че старецът ще стори, каквото е по силите му, да не подпали огъня, който може да изгори и къщата, и домочадието в нея.

Неверникът го успокои, увери го, че всичко ще бъде наред, и го прати да утеши жена си и челядта си.

Скоро залаяха кучетата, разнесе се гълчава отвън, по калдъръма затупуркаха коне. Верникът се прибра с другия си слуга, изми се и веднага отиде да се моли, понеже бе тъкмо време за следобедната му молитва.

А после заповяда да направят кафе и чак тогава се появи в одаята, където Неверникът кротко го очакваше.

- Добре дошъл, гостенино! – подкачи го Верникът и тежко се настани насреща му. Не криеше, че е в добро настроение, че ловът го е разведрил, че току-що може би си е поговорил от душа с Бога си.

- Добре заварил, ефенди – благодари му Неверникът и сръбна от своето кафе. Бе забравил кога и къде за последен път е пил кафе и много му хареса да си припомни аромата и вкуса му.

Стопанинът на къщата стоеше тихо до вратата и поглеждаше ту единия, ту другия.

- Ти иди да си вършиш работата, чорбаджи – отпрати го дружелюбно Верникът. – По залез слънце ще се помолим заедно, а после ще ни нагостиш с каквото Бог дал.

И махна с ръка. Домакинът се поклони леко и се изсули.

- Защо ме свали дотук, ага? – запита веднага Неверникът.

- Мислех си за теб – отвърна Верникът, - домъчня ми от снощи.

Лицето му грееше във весела усмивка.

- Ще ми се да те поразпитам за някои работи. Но първо ми кажи - все се каня и все забравям – как я караш зиме с вълците, като нямаш куче?

- Кучето само би раздразнило вълците, а не би могло да опази козите – отвърна Неверникът.

- И кой пази козите?

- Аз. Спят вътре при мен. Аз се погаждам с вълците, челеби.

- А като натрупа?

- Разчиствам. Разравям пътрини. Мъже от селото идват горе на групи, проправят пътеки. Не е страшно, ако си свикнал, а и умееш да се погаждаш с вълците

- Ти къде си свикнал?

- Тук-там – рече старецът и радостно добави: - Благодаря ти, че ме свали долу, ага. Ще ти бъда задължен за добрината. Добре стори, че видях селото. Добре стори, че и селяните ме видяха какъв съм слабушко като тях и целият бял.

Верникът го гледаше замислено и отпиваше от поизстиналото си кафе. И явно реши да промени разговора още в началото на третата им среща.

- Ти вярваш ли, че има други земи освен нашата?

- Вярвам на ангела си. Значи има.

- Къде?

- Наоколо – разпери широко ръце старецът и бавно ги събра над главата си като за молитва.

- И какъв е този опит, дето са правили ония дванайсет мъже с народа си?

- Искали са да изпробват как ще действа онова непостижимо за нашия ум средство. Замислили го били много хитро. Хем да пробват средството и после, ако е добро, да го направят още по-добро, като при нужда лишават напълно от воля враговете си, хем и целият опит да е полза за хората им. И се сетили да използват появилия се тъкмо навреме Делегат.

- Не разбирам много неща, старче - въздъхна Верникът.

- Виждам, ага - рече тихо Неверникът. – Ще обясня.

- Ангелът ти ли го казва?

- В тази история всичко идва от ангела ми.

Старецът помълча, кимна и запита:

- Ти как си се представяш без свободна воля, челеби?

- Не знам – вдигна рамене Верникът. Неверникът ясно виждаше, че на събеседника му му е интересно и иска да отговори точно онова, което мисли. – Може би ще постъпвам според най-първичната си природа.

- Точно така е, ага – потвърди с уважение Неверникът. - На оная земя хората като цяло били много добри и ония, които измислили средството, очаквали тамошните хора да постъпват според добрата си природа, като стават още по-добри.

И доброто окончателно да надделее над малкото недобри страни на природата им. А пък малцината, у които недобрата природа преобладавала над добрата, трябвало да се повлияят от общата атмосфера сред народа и доброто да натежи и възтържествува и в техните души. Тамошните господари имали много благи намерения, ага. Досуш като теб.

Тялото на Верника бе прерязано от силна тръпка, та той чак се стресна от неочакваната болка.

- Смел човек си ти, старче – произнесе възхитен, като му мина. – Смел и малко луд. Хайде, разправяй.

- Делегатът бил очарован от красотата на Божия замисъл - заразказва Неверникът. – Той усещал такава красота в съпадението на мисията, която чувствал като небесна повеля в сърцето си, тоест на силата, която го била потеглила към родния край, и на човешката мисия, с която го натоварили най-големите мъже на народа му, че поискал от душа да благодари на Бога, дето толкова красиво и величествено подредил нещата. Тръгнал сам и се отдалечил в някаква пустинна местност, за да се поклони на Бог, а и да се подготви за въодушевяващата го мисия сред хората. Поговорил си с Бога, поговорил със себе си, настроил се. И тъкмо бил решил да поеме по пътя си, когато се появил странен, добре облечен мъж и приседнал до него. “Аз съм вълшебник – рекъл без заобикалки мъжът. – Знам какво искаш и мога да ти помогна. Заедно можем да направим така, че всички народи на тая земя, не само твой народ, да прегърнат Любовта и да заживеят чрез нея. Ти ще станеш господар на земята, защото си най-достоеен да управляваш в името на Любовта, а аз ще ти стана помощник. Понеже и моята душа тръпне отколе Любовта да победи в целия свят. Цяла вечност те чакам.”

“А ще попиташ ли тези народи по цялата земя дали желаят аз да ги управлявам в името на Любовта?” – рекъл на свой ред Делегатът. Той харесал от пръв поглед мъжа, дори се изненадал колко добре изглежда. Знаел кой е, та станал, поклонил му се доземи заради мъката и страданията му и пак си седнал. Мъжът мълчал. Това бил един тамошен човешки служител, който от паметивека се опитвал да служи на хората в оная земя, без да ги пита каква биха желали да бъде службата му за тях. И вършел, каквото той смятал за необходимо на хората. И страдал, страдал дълбоко, задето хората там едва пъплели по стръмната пътека към Бога. А пък хората бавно и трудно, често в грях, лъжа и позор, ставали така или иначе все подобри с годините и хилядолетията независимо от припряната служба на онзи вълшебник. И Любовта, макар и полека, все повече побеждавала в сърцата им. “Аз служа на хората в Божието име” – казал сломено мъжът, преди да си тръгне. “Такъв е и моят избор” – отвърнал му Делегатът. “Бог желае, Бог жадува веднага да види как хората най-после живеят в Любов!” “Такава е и моята жажда. Остава само и хората да възделееят Любовта окончателно да възтържествува в сърцата им.” “Страх те е да поемеш отговорност от името на хората!” – изфучал мъжът и си тръгнал. “Страх ме е да поема отговорност против Божия промисъл” – отговорил му Делегатът, но бил убеден, че вълшебникът пак не е чул.

Никой не знаел какво е правел Делегатът, докато се губел много и много години из чуждите краища на оная земя. Никой не знаел защо и как се е отворил за

Божия промисъл, защо и как е постигнал чудодейната си сила. Никой не знаел кой и на какво го е научил и докъде се простират възможностите му. Изключително добри хора тръгнали след него, доверили му сърцата си. Обикаляли сред добрите хора, с личния си пример проповядвали Любовта, която и без това била на особена почит в този неведом ни свят.

Веднъж Делегатът отишъл на сватба заедно с майка си, ала виното свършило. Той накарал виночерпците да наляят вода в съдовете и превърнал водата в превъзходно вино. Така и никой освен тях не разбрал какво се е случило, понеже той вършел добрите си дела, за да помогне, а не заради измамната слава на чародействата.

После отишъл пред главния духовен храм на оня народ и смирено помолил джамбазите* и сарафите да си излязат, тъй като богоугодната им иначе работа едва ли е угодна Богу именно там. Те го послушали, извели цвилещите коне, мучащите волове и блеещите овце от двора, изнесли клетките с гукащите гълъби и цвъркащите разноцветни птици, вдигнали масите си заменяване на многото видове пари. Дошли свещениците и настоятелите на храма, благодарили му от сърце за добрата идея и помощта. Ангелът прави уговорката, че имало и неколцина, на които не се понамирало да се разпорежда в храма им като в бащиния, и го попитали с каква власт върши това. “Всеки притежава властта да се вслушва в сърцето си – отвърнал Делегатът. – В негова власт е и да моли събратята си да постъпят така, както е нашепнало сърцето му. Точно това и направих.”

Славата му се разнасяла бързо. Добрите тамошни хора явно били петимни да слушат и слушат словото на Любовта, да го споделят помежду си, да го следват. Една нощ при Делегата тайно дошъл някакъв началник от оная страна. Споделил му, че го смята за Божи Делегат, защото никой не може да прави такива добри дела, ако Бог не е с него. “Бог е с всеки – поучил го Делегатът, - но не всеки е с Бог. Затова и дойдох. Ще се опитам чрез Любовта да помогна на всички да бъдат с Бога.” И добавил: “Който не се роди отново, не може да види царството Божие.” Началникът много се удивил как така човек може да се роди отново. “Колко пъти трябва да се роди човек, за да види царството Божие?” – попитал изумен той. “Колкото трябва - обяснил му Делегатът. – Докато напълно те осени Божият Дух и се преизпълниш с Любов. Докато се превърнеш в Любов.”

Делегатът продължавал обиколките си сред народа. Постоянно помагал, когато го молели или усещал молбата им, на болни, немощни, слепи, хроми, изсъхнали, на душевноболни, лунатици, на смъртници. Помагал и на бедни, и на богати; и на стари, и на съвсем млади. Помагал и на вярващи в Бога, и на езичници, които вярвали в някакви си техни си богове. Помагал и на невярващи. Помагал на всички, за които преценявал, че е в силата си да им помогне. Никак не му било присърце да го смятат за чудодеец и чудотворец, да приемат помощта му за чудо, но се примирявал с избора на хората да го наричат, както намерят за добре. Той самият учел, че чудеса няма, а има само стъпки, до които сме достигнали, за да откликнем - всеки според стъпката си - на Божия зов. Мнозина от многобройните му следовници не го разбирали съвсем докрай, но му вярвали безусловно. Той обаче решил, че трябва да разясни по-подробно и по-достъпно мисията си, та един ден се обърнал към по-близките си ученици и насъбралия се от всички краища народ.

Най-напред Делегатът благодарил на хората, че са станали толкова добри и толкова са напреднали в божественото изкуство на Любовта. Споделил им колко е благодарен за великолепната, дарена му свише възможност да поживее сред тях, да ги опознае още по-добре, да се порадва на праведността им. А същевременно и да им напомни някои Божии тревоги заради позабравяните понякога от тях истини на Благодатното Съществуване.

Започнал с истината за условията, които хората там имали свободния избор да спазват, ако решат, за да постигнат съвършенството на душата си и съответно блажения живот на небесата.

“Блажени ще бъдат смирените, защото тяхно е небесното царство” – изрекъл високо Делегатът. С това искал да подсказе, че смирената душа приема с Любов външните условия, в които е избрала да осъществява свободната си воля.

“Блажени ще бъдат скърбящите, защото те ще се утешат” – продължил. С това искал да подсказе, че скърбящата душа осъзнава несъвършенствата си и съжалява за тях, което значи, че осъзнава принадлежността си към едно всеобятно съвършенство, носещо прошка и утеха.

“Блажени ще бъдат кротките, защото те ще наследят земята” – говорел все така високо Делегатът. С това искал да подсказе, че само оная душа, която реши да приеме с леко сърце, без ропот и разочарование, без раздражение и гняв своите житейски обстоятелства, само такава душа ще получи възможност да живее в новата земя, тоест в небесното царство.

“Блажени ще бъдат гладуващите и жадуващите правдата, защото те ще се наситят” – продължил Делегатът. С това искал да подсказе, че петимната за правда душа ще утоли правдотърсачеството си в Бога на Любовта, който е и самата правда.

“Блажени ще бъдат милостивите, защото на тях ще се оказва милост” – наставил. С това искал да подсказе, че състрадателната душа, избрала пътя на милосърдието, ще получи на небето според свободния си избор.

“Блажени ще бъдат чистите по сърце, защото те ще видят Бога на Любовта” – повишил глас Делегатът. С това искал да подсказе, че чистите от лоши мисли, думи и дела души ще се слеят с Бога и ще се превърнат в Любав.

“Блажени ще бъдат миротворците, защото те ще се назоват чада Божии” – продължил. С това искал да подсказе, че само душата, носеща мир в себе си и носеща мир и на другите души, наподобява Бога и може да се нарече дете на Бога.

“Блажени ще бъдат прокудените заради правда, защото тяхно е небесното царство” – напътствал Делегатът. С това искал да подсказе, че претърпелите гонения и лишения души, избрали страданието заради правдата пред измяната на правдата, ще заслужат според праведните си дела.

“Блажени ще бъдете, ако издевателстват над вас и ви гнетят, и изричат всякакви зли думи против вас в лъжа заради това, че ме слушате; радвайте се и се веселете тогава, защото наградата ви на небето ще е голяма” – поучавал Делегатът. С това искал да подсказе, че дори и да се случело на ония добри хора в оня добър свят да изтърпят тегоби заради вярата си в Любовта, то пак следвало да изберат не опечаляването, а радостта, понеже наградата им в Божието царство щяла за бъде твърде голяма.

Така завършил началото на проповедта си Делегатът. А после заговорил за много неща, които го радвали сред оня праведен народ, но и за доста неща, които го

смущавали все още в живота на тамошните добри хора. Казал им, че всички, които носят Любовта у себе си, са солта на оная земя и не бива да губят тази си Божия сила. Казал им, че е угодно на Божия промисъл светлината в душите им да свети като пример на всички хора, за да виждат добрите дела на Любовта помежду си. Казал им, че нищичко от Божия промисъл няма да премине в небитието, докато не се сбъдне, ала всеки от тях има свободната воля да избира как дотогава да служи на събратята си и Бога леко и с мир, а не с натежало от грижи, препълнено с гняв или яд сърце. Казал им да не се кълнат в нищо, но да държат твърдо на думата си, а всичко останало не е Любов. Казал им да не отмъщават, да умилюват остатъците от злото помежду си чрез Любовта. Казал им още и много важна истина, която хората често позабравяли: да обичат всички, добри и не толкова добри, праведни и не толкова праведни, понеже Бог е на всички хора, понеже всеки човек, щом е узрял да съществува където и да е по Божиите светове, вече е част от Бога и носи Бога у себе си; а само стъпалата, до които сме достигнали по пътя си към сливането ни с Бога, са различни.

Посъветвал ги да вършат добрите си дела скришно и без показ, и не заради похвалата на околните. Посъветвал ги да се молят без излишни думи, немногословно, ала от сърце, понеже Бог знае нуждите ни, преди да си отворим устата, но иска да чуе ние знаем ли нуждите си, та да се ориентира на кое стъпало сме стъпили. Посъветвал ги да прощават с Любов, защото и на тях ще им бъде простено с Любов откъм небето, а който не познае прошката към другите, няма да познае и Божията прошка спрямо себе си. Посъветвал ги да се грижат предимно за душата си, защото тая обгриженост, стига да я постигнем, задоволява най-естествено всички други земни потребности, понеже безпокойството за суетните нужди не ражда Любов, а я убива.

Думите му падали като масло в душите на хората. Добри били хората по оная земя, добра им била природата. Лишени пък от свободната си воля, те ставали още по-добри и още по-петимни за Любов. Тук-там в множеството сърцата на неколцина мъже и жени били прободени от зли чувства. Природата им се възбунтувала против този непознат пришълец, който си позволявал да ги учи и прикрито едва ли не да ги съди.

А Делегатът продължавал да поучава. Поучил ги тъкмо напротив - да не съдят, понеже със същата мяра ще бъдат отсъдени и съдещите, неприпознали прошката. Поучил ги да не търсят съчицата в околото на събратята си, а да извадят първо гредата от собственото си око. Поучил ги да бъдат бдителни и да не разпиляват бисерите на Любовта си на свинете, точно така казал – на свинете. Поучил ги да искат, за да им се даде, да търсят, за да намерят, да потропат на вратата, за да им се отвори. Поучил ги да правят на събратята си досущ същото, което искат да им се прави и на тях. Поучил ги да избират винаги тясната врата на Любовта, понеже широка е вратата на душевната погибел извън Любовта; самата Любов обаче е толкова благодарна, добавил, че винаги помага на търсещия нея да намери вратата ѝ. Поучил ги да се пазят от лъжливи пророци, а да ги познават по плодовете им, понеже Любовта винаги ражда любовен плод, а лъжата – лъжовен. Поучил ги още, че не всеки, който говори, ще влезе в Божието царство, а онзи, който действа праведно и е избрал да служи на Бога с делата си. Поучил ги да разчитат на себе си, а не да се позовават на чуждата слава и чуждото име, понеже живеенето в Любов е

лично, собствено дело на всеки човек, лична, собствена, негова си, избрана от него съдба.

Много, много Любов и пламенна вяра в словата му предизвикала проповедта на Делегата. Предизвикала и малко ревност, съпротива, озлобление, неприязън. Той усетил, разбира се, и едното, и другото, възлюбил и двата избора на множеството, но се бил уморил и си тръгнал с най-близките си следовници.

- И аз се уморих – продума с пресъхнало гърло Верникът, който не бе отворил уста през цялото време. – Ти говориш езика ми по-добре от мен, чудако.

- Ангелът ми – поправи го Неверникът.

- Залез слънце е вече. Ще ида да се помоля в джамията, а после ще продължим.

- Аз съм доста по-стар от теб, челеби – рече Неверникът.

- Не те пришпорвам – надигна се Верникът. – Гост си ми днес. Ще си легнеш, в който час на нощта избереш. - И се засмя с все още младия си смях.

Неверникът се усмихна, докато мълком го проследяваше как излиза от стаята, но цялото му внимание бе обърнато навътре. Ала ангелът му мълчеше вече и той.

- Харесва ми този твой Делегат – рече умислено Верникът, като се нахрани. – Малко е наивен и едностранчив, но ми се нрави. Най-много ми хареса съвета му да правят на другите същото, което искат да им се прави на тях. Мъдър съвет.

- Забелязал съм, че хората много често харесват онова, което е най-далеч от живота им – произнесе тихо Неверникът.

Верникът го стрелна с очи, развесели се отново. Чувстваше се сит, отпуснат, умиротворен.

“Хитрец е старецът – помисли си лениво, но ясно. – Ще му се да се измъкне някак, но не пропуска и да ужили. Смел е, а аз обичам смелостта и усещам, че почвам полека да се привързвам към него. Но не чак пък толкова, че да забравя за какво най-напред съм дошъл.”

- Това е един от най-великите закони и на нашата земя – добави по-високо Неверникът, след като поизчака. – Но ти не го прилагаш в делата си, само го харесваш.

- Казах, че е мъдър съвет, но не съм споменавал, че можем да прилагаме винаги всеки мъдър съвет – отвърна Верникът. – Няма да е мъдро да престанем да приобщаваме неверниците към правата вяра, защото не желаем те да залъгват нас със заблудите си.

- Съветът, значи, е мъдър, ама да не противоречи на всичко, което ни изнася. Само си мислиш, че го смяташ за мъдър. Няма мъдър закон, който да си харесваме отстрани и да спазваме само когато ни е изгодно.

- Така ли казва ангелът ти? – попита сухо Верникът.

- Така казвам аз – уточни Неверникът.

Агата продължаваше да се чувства сит, отпуснат, умиротворен. Никакво раздразнение или гняв не се надигаше в него

“Как ли е живял толкова години в мълчание? – помисли си. – А обича да говори. Може да е говорил с козите си, докато е чакал някой от тия диви селяци да се отбие при него. Или със зверовете си е приказвал. Или с птиците. А най-вече с ангела си. Не му е било скучно най-вероятно.”

- Разкажи ми за себе си, ангелогласни – наруши мълчанието Верникът.

- Разправих ти всичко – отвърна предпазливо Неверникът.

По гласа му личеше, че се е изненадал от обръщението.

- Не е вярно. Нищо не си ми разправял. Само изброи няколко занимания.

- За какво ти е пък да знаеш?

- Бих искал ти да се поинтересуваш от мен, затова и аз разпитвам за теб – каза шеговито Верникът и напрежението в малката стая с нисък дървен таван изчезна.

- Така да бъде – съгласи се Неверникът, погледна в очите слушателя си и кимна с благата усмивка на устните си. – Родих се в град, немалък град, от баща и майка българи християни. Баща ми бе занаятчия, обработваше кожи, умееше и други занаяти. Не беше беден в сравнение с околните, някои хора го смятаха и за почти заможен. Помагах му, научих се да правя разни полезни неща. Научих се на работа от тъмно до тъмно. Научих се и да чета покрай попа в църквата, да пиша. Добър поп ми се падна, книжовен. Сричах някои богослужебни четива, евангелията. То друго и нямаше. Баща ми не беше грамотен, но имаше буден ум. Буден, но гневен, зъл. Биеше ме, понеже смяташе, че не живея, както трябва. Уважаваше дядо ми, който го е биел като малък, защото баща ми тогава не живеел, както трябва, според дядо ми, ала след тоягата акълът му уж бил дошъл. Вярваше в това, както вярваше в Исус Христос.

Неверникът млъкна и се замисли. Домисли си и пак се усмихна с благата усмивка.

- Вярваше в Исус Христос и тоягата, мир на праха му. Избягах от къщи, прехранвах се с ръцете си. Тайно обаждах на майка си по хора, че съм жив и здрав. Живеех добре, познах и плътската, и духовната любов. Бях млад още, когато майка ми умря. Научих след време, плаках, понеже тя беше благочестива жена. Отидох на гроба ѝ, помирих се с баща си, който живя още дълго, преди да умре и той. Жените на братята ми го наглеждаха. Тръгнах да обикалям империята на султана. Стигнах далеч на изток, работех и като роб. Видях неземно красивите градове на Арабия. Сам знаеш, ага, властта не е особено придилична, ако не ѝ пречиш, та преживях някак живота си и без да приема официалната, своята вяра. Ала другарувах с тамошни хора, научих много от тях. Плавах по моретата. Стъпих за малко в Африка. Изучих и гръцки език, прочетох много книги в Гръцко. Слугувах на разни господари, но все четях. Попаднах и в манастир. Не се ожених, не свих гнездо. Навсякъде бях чужденец. Остарях, наминах насам, хареса ми и реших да умра тук. И хората се оказаха добри: неуки, първични, милозливи. Водят се, ако не ги мачкаш. Не са лукави. Така направих избора си, а те ми помогнаха да вдигна и колибата. Не ме поканиха в селото си, а и аз не настоях. Гореще ми допадаше, а и обичам планините.

Неверникът разпери ръце в знак, че е свършил.

- Ангелът ти почина ли си? – произнесе Верникът.

- Да – кимна старият мъж след кратка пауза.

- Разкажи ми тогава какво станало по-нататък с Делегата, след като се уморил и си тръгнал с най-близките си следовници.

- Късно е, челеби.
- За кого? – вдигна вежди Верникът.

- Срещали се все пак и доста хора по оная земя, чиито помисли, думи и дела били още далеч от проумяването на новото слово на Любовта – заразказва кротко и равно Неверникът. – Тъкмо към тях и за тях най-вече отправял поученията си Делегатът, без значение пред кого говорел. Знаел, че проповедите му бързо се разпространяват сред народа му и рано или по-късно стигат до ушите на всички, които могат и искат да чуват.

Един ден посъветвал учениците си как да постъпват по жътва. Те отпърво свързвали плевелите на снопове и ги изгаряли, а житото прибирали в житниците си. А той ги поучил да събират житото си, а да оставят плевелите сами да решават дали да изгният, превръщайки се на тор за ново жито, тоест превръщайки се в новото жито, или да изсъхнат безплодно на слънцето и да загинат.

Друг ден духовници, които все още не му вярвали, го попитали кога ще дойде Божието царство. А той им отговорил, че Божието царство е в сърцето на всеки един от тях. А сърцето им ще се разтвори напълно и ще ги приеме в Божието царство едва тогава, когато Свободната Воля и Съвестта на тамошните човеци заживеят в пълна хармония помежду си, което пък щяло да означава, че вече са и в пълна хармония с Божията воля и промисъл.

Веднъж пък друг духовник, който му бил повярвал от все сърце, го помолил да помогне на дъщеря му, която била на смъртен одър, а по пътя дори им съобшили, че е умряла. Делегатът отишъл, казал й: “Талита куми!”, което на техния си език означавало: “Момиче, на тебе казвам, стани!” - и момичето станало, заразхождало се, той наредил на родителите й да й дадат да яде и строго им забранил да разгласяват за случилото се.

Налагало се да върши чудеса, понеже го водела Любовта, и силата й му давала възможност да ги прави, когато реши. Една нощ се извила буря над някакво тяхно езеро, а учениците му били вътре с мъничка лодка. Тръгнал по вълните да им помогне, а един от тях се хвърлил във водата да го посрещне – толкова дълбока била вярата му в този момент, та си мислел, че и той не може да потъне. Но се уплашил сред вълните, удавил вярата си и сам започнал да се дави, а Делегатът му подал ръка и го спасил. Бурята утихнала, а на него му се отдал случай да поучи последователите си, че най-големият враг на всяко дело е страхът, който ражда и маловерието. А не обратното, както мнозина си мислят.

Някои от духовниците на онзи народ го ревнували все повече, други пък го изпитвали. Веднъж един измежду тях го запитал кое е най-първото правило, което тамошните хора трябвало да следват. А той му отвърнал да обича Бога с цялото си сърце, с цялата си душа, с целия си разум и с цялата си сила. И да възлюби ближния си като себе си. И че нямало друга заповед, по-голяма от тия двете. Подсказал му, че Любовта побира всичко друго, вмества го, че тя е най-големият съсъд, понеже тя е животът.

Все обикалял и поучавал в Любав. Учил, че всеки ти е ближен, че всеки човек е достоен да бъде обичан, защото всеки човек е от Бога, без да се гледа от каква вяра

е или от какъв род е, щом е човек. И че злият също ти е ближен в страданието си под игото на злото.

Един ден се събрал много народ. Срещали се и такива, които се съмнявали в праведната мисия на Делегата. И тъкмо на тях рекъл пред всички, че могат да похулят него, ако решат, и ще им се прости, но да се въздържат от избора да хулят Божия дух, който носи всеки от тамошните човеци, понеже няма и няма да има покаяние за такъв грях, няма да има прошка за този най-голям грях, след който се лишаваш от избора да тръгнеш по пътя на Любовта. Хората в оная земя обаче били добри, никой нямал и намерение да хули Божия дух, намерил приют вътре в душите им.

- Уморих се, ефенди – рече внезапно Неверникът.

- Обещах ти, гостенино – натърти леко на обръщението Верникът. – Върви да спиш.

- Напрягам се да не пропусна или да не изкълча нещо – стана пъргаво Неверникът. – И аз като теб слушам за първи път тази история. Макар че ангелът диктува бавно и ясно.

- Може ли един въпрос, мъдри старче? – надигна се с лекота и Верникът.

- Благодаря ти за добрата дума, ага. Слушам те.

- Не мога да проумея защо Делегатът е тръгнал да проповядва, като хората там са толкова добри.

- Защото не са свършени, ефенди, а природата на Любовта е такава. Любовта търси да изпълни всяка пролука, всяка цепнатина, всеки отвор, всяко празно пространство. Като Светлината е.

Верникът остана минута-два така, изправен, мълчалив, с глава току до гредата на ниския таван. Сетне силно плесна с ръце, за да извика стопанина на къщата.

5.

Неверникът не спа добре в бившата църква и настояща джамия. През последните пет години неведнъж бе замръквал на открито, няколко пъти бе оставал да пренощува и в запустели параклиси, когато отначало обикаляше по-далечните ливади, хълмове и върхове да опознае тукашната планина. Но бе забравил вече какво е да спиш на тясно и заедно с много хора. Усещаше присъствието на хората в селото, усещаше безпокойството им зад дебелите стени, страха им, спотаен на дъното на дълбоката котловина. Усещаше и други неща, макар че вътре в храма бяха само той и довереният слуга.

Призори чу глашатая, който удряше по нещо звънливо, за да буди правоверните за молитвата им при изгрев слънце. Стана бързо и излезе веднага навън край реката. Скоро придойдоха мъжете, ходжата почна молитвата. Слънцето изгря над планината, окъпа селото в светлината си. Окъснели петли кукуригаха, обаждаше се добитък, но Неверникът не видя никакво човешко движение във и около къщите и дворовете, докато траеше моленето. Той слезе надолу към полегатия бряг на

попресъхналата вече река, клекна, та си изми очите, стана, обърна се към слънцето, склочи ръце и благодари на Бога за милостта му към човеците.

А сетне седна на един по-голям камък и зачовърка с някаква пръчка в бистрата като сълза вода. Бе се отнесъл далече, когато довереният слуга на Верника го бутна грубо по рамото и му направи знак да го последва.

Верникът седеше на същото място в същата стая. Пред него имаше паница топло мляко и парче пита.

- Добро утро, ага – поздрави го Неверникът. – И да ти е сладко.

Отиде до своето си място, ала не седна, докато Верникът не му кимна.

- Добро утро, гостенино. Ще хапнеш ли?

- Бих пийнал млечице, ако стопанката е наблизо.

Тя му донесе димящо мляко. Той сърдечно ѝ благодари на общия им език и отпи на малки глътки.

- Виждам, че вратата ти хваща корени вече, ага.

- Велик е Бог – отзова се другият.

- И милостив.

- Скоро ще си имат и местен ходжа, да знае езика ви. – Очите му едва просветнаха, поправи се: - Скоро ще си имате местен ходжа.

- Добри са ви намеренията, ага. Да служиш на идеята за Уммата* е добро намерение. Да служиш на идеята за създаването на велика общност на правоверните е добро намерение. Само да не се правеше с насилие. Тогава би се превърнало и във велико дело.

- Всяко велико дело е чревато с насилие, ражда се в насилие и възмъжава в насилие – каза убедено Верникът. – Иначе ще го задушат и унищожат плевелите на малките дребни дела. И не е прав онзи пророк, за когото разправя ангелът ти. Плевелите никога не избират да станат тор за нашето жито или да изсъхнат на слънцето. Те винаги избират да душат и да убиват. Ако не ти стигне умът предварително да ги изтръгнеш и да ги стъпчеш в краката си.

- Някой някога дал ли е възможност на плевела да се опита да стане на жито? – попита кротко Неверникът.

- Това оставаше!

- И вие разчитате да превърнете насила неверните плевели в правоверно жито?

- Защо да разчитаме, старче? Та това се случва, слава на Бога и на неговия велик последен Пророк, вече хиляда години!

- Тъй-тъй – отзова се Неверникът.

Изпи млякото си, избърса бавно устата си и попита:

- На онова дебелото дърво зад храма ли са обесени попът и останалите?

- Така казват местните – отговори неясно Верникът.

- Стърчи един дебел клон над реката.

- Нека си стърчи.

- Ако бях мъдър, смел и милостив газия на правата вяра, какъвто несъмнено си ти, челеби, щях още сега, начаса, да заповядам да го отрежат – произнесе отчетливо Неверникът.

Верникът се размърда на мястото си отсреща, втренчи се зорко в очите му.

- Не бива всекидневно да нараняваш сърцата им, челеби. Нали вярваш, че служиш на великото си дело да ги приобщиш към вашата Умма? Дървото не е старо, мъжага е още. Ще пусне филизи там, ще щръкнат нови клони. А като си отидат двете три колена след сегашните млади, всички ще са забравили и няма да помнят.

Верникът не отговори нищо. Очите му все така оставаха впити в очите на Неверника. Сетне плесна рязко с ръце, нареди на стопанката да извика слугите му. Те дотърчаха веднага и той ги прати да вземат брадви.

- Ела! – махна властно към стареца и тръгна първи на двора, а оттам към площада и дървото над реката.

Още при първите удари половината село се събра да гледа. Слугите посочваха точно къде да се отсече клонът и грубо се караха на двамата местни планинци, които се редуваха. Единият се бе покатерил отгоре и му бе трудно да замахва, а другият сечеше с една ръка отдолу, стъпил на широките плещи на някакъв здравеняк, а с другата се държеше за самия клон. Клонът бе дебел, як, напращял от пролетна сила. Скоро рухна на земята, окастриха го, нарязаха го и неколцина селяни занесоха парчетата му в двора на старейшината, при когото бе отседнал Верникът.

Той не отрони нито дума през цялото време. Хората мълчаливо се разотидоха, а той побутна леко Неверника за ръката и го поведе по някаква пътека извън селото.

Бе още съвсем рано, слънцето едва се бе покатерило върху източните стражи на котловината. Гората дъхаше на свежест, на напиреща жегата, на вечност и утеха. Бе тихо, красиво, зрееше поредният приказен ден на прага на лятото. Наблизо ромонеше водата в рекицата, чуруликаха птичета, миришеше на цъфнал здравец, на цъфнал бъз, на разцъфнал в душата дивен покой, на живот.

Верникът спря, озърна се, хареса му поляната вляво. Тръшна се направо върху тревата, облегна гръб на ствола на джанката над него, свали чалмата и с привичен жест разтри челото си.

Внезапно забеляза мярналия се в храстите силует на доверения си слуга, намръщи се и високо изсъска тутакси да се връща в селото.

Неверникът се развесели.

- Не го навиквай, челеби. Той си върши работата, пък и добре си я върши – тих е като котка. – И още по-весело подхвърли: - А може и да го е даже страх да не те убия и да избягам.

Верникът изгледа слабоватото жилесто тяло на стареца, изруга тихо под носа си, но не беше сърдит, напротив.

- Привързан е към мен – рече.

- Приятно ми е, че го уплаших – засмя се Неверникът.

- Такова страшилище като теб – съвсем го досмеша Верника, прихна и той.

Старецът седеше наблизо и гледаше към двете дървета насреща си.

- Умен акъл ми даде, мъдри старче – каза тихо Верникът. – Искam да ти благодаря.

- Ти да се жив.

- Благодаря ти и за пожеланието. Мъдър си, затова те подсецам: днес е третият ден.

- Аз, ага, никога не забравям смъртта.

Още оглеждаше дърветата пред себе си.

- Става дума не за смърт, а за нов живот, преди да те стигне смъртта. Става дума да избегнеш позора и вечните мъки след последния ден, когато ще застанеш пред Бога.

- Струва ми се, ефенди, че вече говорихме за това – рече без никакво предизвикателство Неверникът.

- Говорихме – съгласи се Верникът. – И можем пак да поговорим.

- Не днес – отказа без никаква дързост Неверникът. – Хората са различни, ага – продължи все така равно, тихо и ненатрапчиво, обърнат към дърветата отсреща. – Дълбоко у себе си винаги вярват само в едно и също, но не знаят това, понеже пристъпват към вярата откъм различни посоки и с различен багаж. Различни сме, такава е Божията воля. Едни са поизбързали по-напред, други са се позабавили, трети съвсем са изостанали, четвърти не се виждат вече най-отпред. Ала всички сме под Бога.

Той посочи двете дървета, задържа така ръката си.

- Виж тези две дървета. Едното е джанка, другото е мъжка черница. Черницата е висока, разклонена, могъща. Джанката е дребна, разделила е ствола си надве, за да се увие по-добре около долните клони на посестримата си. Но забележи хубаво, ага – джанката откога е прецъфтяла, вързала е вече доста едър плод, добра джанка е това, а черницата едва е разпукала пъпките си, тепърва ще се разлиства, понеже черниците бая късничко се обличат. Различни дървета са, ала и двете са под Бога. Така е и с хората. Ама никое от дърветата не насилва останалите да заприличат на него. Ето така трябва да е и с хората. Нали всички сме под Бога!

Неверникът свали ръката си и се извърна към Верника.

- Пусни ме да си ида, ага – помоли. – Никога повече няма да ми видиш очите. Пусни ме да си тръгна довечера.

- Не! И втори път не го споменавай!

- Добре – въздъхна Неверникът. – Още сме в началото на третия ден. Моля те, не ме ръчкай до края му.

- Това е справедливо – каза Верникът. – Нека бъде по твоему. Доразкажи ми в такъв случай какво стана с твоя Делегат и опита на ония дванадесет господари на тамошния народ.

Старецът се ослуша, след минута преглътна и кимна:

- Бива.

Произнесе го само с устните си, сякаш се бе обърнал по-скоро към ангела си.

- Това не може да бъде!

Този ден беше така. Верникът не слушаше мълчаливо, както правеше при предишните им три срещи. На тази четвърта поред среща постоянно се обаждаше, прекъсваше разказа, питаше; личеше му, че е нервен, припрян, че иска да проумее нещо отвъд произнасяните думи, отвъд тази разкошна планинска поляна, отвъд службата и житейския си опит. А Неверникът ясно виждаше, че човекът до него не успява да проумее онова, което го мъчи.

- Така е, ефенди – усмихна се старецът. – Дори го виждам някак си. Малко е размазано, но го виждам. Ангелът никога не лъже, ага. Понякога може би греши в

преценките си – не съм аз този, който мога да знам, - но никога не лъже. Нито пък има защо да си го измисля.

Превалиаше пладне. Верникът току-що се бе върнал от молитвата си в гората, седеше пак под джанката, слушаше и нервничеше, старайки се да го прикрива, което го раздразваше допълнително. Слънцето печеше дори и през клоните, жужаха пчели, оси, мухи, всякакви Божии гадинки. Ала на душата му не бе мирно, нещо я бе разбунило, а той не можеше да разбере какво е то, та да го пребори и да намери покой.

Бе чул много интересни истории и поучителни разкази от сутринта. Изуми се от изцелението на някакъв слепороден просяк. Не от самото изцеление, каквито изцеления правеха всички пророци и чудотворци, а от няколкото подробности. Следовниците на Делегата го бяха попитали чий е грехът просякът да се роди сляп: на родителите му или на самия човек. Верникът едва не подскочи: “Че какви грехове може да извърши детето, преди да се роди?” - запита възбудено. “Детето – никакви” – бе отвърнал Неверникът и се бе заинатил да не каже нищо повече, като твърдеше, че ангелът не му дава никакви обяснения, освен че душата на този просяк не е извършила никакъв грях, а тъкмо напротив. И затова е наградена да види изумителния и величествен преход от тъмнината към светлината, да преживее внезапната, но заслужена милост да съзре светлика след изгнанието в непрогледния мрак, в който преход и в която милост се явява и изпълнява извечният закон за причината и неизбежното следствие. Верникът не разбираше и понечи да се ядоса, но Неверникът го гледаше право в очите и все повтаряше, че е само един глашатай, който повтаря словата, идещи свише.

Бе чул как Делегатът, който не подозираше нищо за опита с неговия народ, лишен за месец от свободната си воля, се радва на невероятния напредък на хората по пътя на Любовта, как дори е изненадан донякъде колко напред са отишли, докато той е отсъствал от родния си край. Старецът разказваше за някакъв богаташ, едва-що решил да раздава на нуждаещите се излишъците си от хляб, понеже не се безпокоял вече какво ще яде и какво ще пие, не се безпокоял вече за живота си, а решил все да търси да богатее в Бога, та да влезе в Божието царство. С което и възраждал сърцето на Делегата и той го сочел за пример на височайши порив на праведната душа.

Бе чул странната притча за добрия цар и слугата му, разказвана от Делегата на множеството подире му, който цар простил огромния дълг на слугата си. А слугата му отпърво не опростил на свой ред дълга на някакъв друг човек от неговия сой, но размислил, разкалял се, паднал в нозете на царя, който бил научил за греха му, помолил за милост и царят го помилвал. Неверникът разправяше, че на оная земя хората усещали тъкмо тази Божия милостливост в душите си и разказът за добрия цар само затвърждавал Любовта в разтворените им за нея сърца.

Бе чул колко много бе обичал Делегатът децата на оная земя. Бе смърлил строго следовниците си, задето пречат хората да водят децата си при него под претекст да не го безпокоят. И бе използвал случая да поучи и тях, и всички, че именно като детенце трябва да възприемат Божието царство – невинно, без злоба, просто и добродушно. И бе прострял ръката си над детските главици за благословия.

Бе чул как Делегатът се радвал извънредно на всяка възможност да прославя Любовта. Разказал на народа си историята за един по-малък син, който взел

наследствения си дял от баща си и го разпилял с разпуснат живот в някаква далечна страна. А после се вразумил, върнал се в дома си, коленичил пред баща си и му изповядал, че не е достоен да се нарича негов син, понеже е съгрешил и против небето, и против баща си. А бащата наредил да го посрещнат богато и пребогато, весело и превесело, защото душата на този му син била мъртва за Любовта, но оживяла за нея и се възродила. А другият му син се завърнал от полето, където работел, видял, че по-малкият му блуден брат се е завърнал, видял и как баща им пристъпва към това изпитание за сърцето и ума, възхитил се от подхода на родителя си, прегърнал го и му рекъл, че се гордее с него заради мъдростта и добротата му. А после се завтекъл да поздрави с добре дошъл и възкръсналия си за нов живот брат.

Бе чул и за последното голямо чудо, което сътворил Делегатът преди злощастната развръзка на тази невероятна история. “Злощастен ли ще е краят?” – нервно бе попитал тогава Верникът, без да крие напрегнатото си любопитство. “И аз знам, колкото теб – бе отвърнал все неговото си Неверникът. - Така каза ангелът.” И бе продължил бавно, спокойно и стегнато, избягвайки при случай всякакви обстоятелства. Оставали дни до края на месеца, през който течал онзи опит с човешката воля и за който срок се били договорили Делегатът с дванайсетте първенци на народа той да обикаля и да пръска Любав. Та той познавал едно благочестиво семейство от две сестри с брат им, които навестявал онези дни. Бил далеч от тях, когато сестрите пратили вест да му съобщят, че брат им е болен, а докато той дойде, онзи мъж бил вече погребан от четири дни. Делегатът се просълзил, а хората си казвали, че много е обичал покойния. А някои питали защо не е направил така, че и този да не умре, както отворил очите на слепеца. Той пък накарал да го пуснат в гробницата и извикал високо на онзи мъж да стане и да излезе навън. И мъртвият станал, излязъл пред хората, те го разповили от погребалните му дрехи, отишъл си. Мнозина от местното духовенство обаче възревнували срещу славата на Делегата, срещу лекотата, с която отварял сърцата на местните люде, за да настани там своето слово, макар и да нямали нищо против самото му слово. Да, много и много хора от оная чужда земя още били далеч от съвършенството. И отишли духовните мъже, които отговаряли за тамошната вяра, да се оплачат на държавните първенци, на духовния си водач, на разните градоначалници и на войводите на стражарите, че заради тоя появил се Бог знае откъде Делегат населението не спазва реда в градовете, а и занемарява извечните ритуали на местната вяра.

След обедната си молитва Верникът бе чул и началото на разказа за влизането на Делегата в главния град на онази страна, качен върху някаква специална кола с меки едни такива колела, която – според Неверника и хлевоустия му ангел – се движела сама, а отпред седял някакъв униформен мъж от последователите му, който въртял в ръце нещо странно, наподобяващо малко колело от каруца.

“Това не може да бъде!” – бе извикал Верникът. “Така е, ефенди” – бе се усмихнал старецът и бе добавил, че даже вижда някак си картината. А Верникът ставаше все по-нервен и по-трескав. И все не можеше да си обясни защо. Понеже Неверникът не го дразнеше: той добре усещаше, че тревогата и напрежението му идат от нещо друго, нещо непознато, всеобхватно, мамещо и плашещо, топло.

- За какво се върнал там? – разпитваше Верникът.

- Предстоял голям религиозен празник в онзи далечен свят. Наричали го Лъчезарна Светлина, понеже тамошните хора се обръщали тогава с най-чистите си помисли към Бога – отвърна радостно Неверникът. – Та Делегатът искал да пообщува и с жителите на големия град по-отблизо, и с народа, който се събирал отвсякъде. А и оная сила, неведомата, го теглела натам. Посетил пак храма им, но този път не видял вътре и в двора никакви търговци и сарафи, сгряло се сърцето му. Събрали се хора, взел да проповядва Любовното си учение.

- А ония духовници, дето го ревнуваха? – напомни Верникът.

- Ония духовници, дето го ревнували, се чудели какво да сторят при неговата знаменитост, та да си иде и да не ги обезличава пред паството им. Нито една крива дума не произнасял, нито веднъж не споменал нещо, което да не е добро и твърде праведно. Задавали му трудни въпроси, мъчели се да го уловят за някоя неуважителна към светските власти приказка, но всеуе. А той им отговарял кротко и вразумително – точно така рече ангелът ми, ефенди, вразумително, - защото търсел брод към дремещата, поне спрямо него дремеща, в душите им братска Любов. Често успявал, нерядко – не съвсем. Но не унивал, а проповядвал на множеството пред храма, че и най-малката крачка по пътя на Любовта, направена днес с чисто сърце, е залог за по-широките утрешни крачки, а всички те са крачки към сърцето на Бога.

- А после? – подкани нетърпеливо Верникът.

Внезапно се огорчи от самия себе си, задето сдържаността му го подвежда, и се зарече да не се обажда повече до ранната си следобедна молитва.

- После градоначалникът на главния град заедно с най-важния войвода на стражите изпратил тайно свой човек да пита един от най-близките следовници на Делегата дали учителят им не буну народа скришом от властите тъкмо против тях. – Неверникът разказваше напевно, почти без да прави по-дълги прекъсвания. - А този следовник отвърнал, че и трийсет кюлчета от тамошното злато да му дадат, пак няма да каже и една хулна дума против своя учител и честит вестител на чистата и свята Любов. Градоначалникът и войводата усетили огромното уважение към делото на Делегата и отишли да докладват на дванайсетте господари на оная страна, че всичко в главния град и в държавата е спокойно, мирно и в благоденствие.

Ама не било съвсем така.

Три дни преди да изтече срокът на оня причудлив опит, Делегатът събрал най-верните си следовници на тържествена вечеря, за да им съобщи някои важни неща и да ги поучи на други, още по важни.

В началото им благодарил за помощта и беззаветната преданост. Изразил радостта и възхищението си от тях, че за този толкова голям период – сигурно тамошният месец е с много повече или с по-дълги дни от нашия – не са се уморили, не са унивали, не са се разочаровали от редките несполуки и не са се отказали от общото им дело, посяло нова и още по-светла Любов между хората. Споделил им щастлив убеждението си, че тамошният народ вече живее, почти вече живее, в Бога, тоест живее вече почти изцяло в Любовта.

Взел хляб, разчупил го, благословил следовниците си. Хапвали, пийвали хубаво червено вино. Рекъл им, че един от тях е бил изкушаван да го предаде с думи, да го предаде и с тайно клеветене зад гърба му, но че този техен другар и съратник се държал достойно, не произнесъл нито една хула против учителя си и дори скрил

от него този опит на градските началници да го изкусят, за да не огорчи и натъжи Делегата. И не само това, а успял да преизпълни и сърцата на тези началници с уважение към Любовното им дело.

Като казал това, той станал, не съобщил на останалите кой е този техен другар, а се поклонил на всички тях, седнал си и продължил.

“Вие сте пътят и истината, и животът – рекъл им. – И всеки човек е пътят и истината, и животът, но не всеки го знае.” И им говорел как те трябва да се разтворят в хората, както се учили да го правят досега покрай и заедно с него, за да възтържествува напълно Любовта и докрай.

Поучил ги, че им оставя мир, че им дава своя мир, та да не се смущават сърцата им и да не се плашат. Понеже чувствал, че неговото пък сърце го тегли надалеч да върши същата работа по други светове и други пространства. Тук им споделил нещо много интимно. Оказало се, че бил изненадан немалко, дето заварил народа си толкова напреднал по Любовния път към Светлината. Следовниците му един през друг му отговорили, че те били триж по-изненадани не само от народа си, но и от самите себе си, дето Любовта пламнала толкова и така силно у тях, като го съзрели, а като чули веднъж словото му, сърцата им ги привлекли към него без всякакво усилие, леко и радостно. Признали му как те и не подозирали, че сърцата им са подготвени, разтворени за Любовта.

“Щастие, щастие – мълвял Делегатът с очарователната си неземна усмивка. – Както Бог възлюби мене, така аз възлюбих вас; пребъдвайте в моята Любов. Ако изберете да пазите препоръките ми, ще пребъдвате в Любовта ми, както и аз избрах да опазя тук Божиите препоръки и пребъдвам в неговата Любов. Моята радост е вече у вас, а вашата е пълна. Такова е моето напътствие: да се любите един другия, както аз възлюбих всинца ви.”

Неверникът преглътна, поокашля се и запитва:

- Мина пладне, ага, не огладня ли?

Верникът поклати глава.

- А ти, ангелогласни старче? – запитва на свой ред.

Неверникът се засмя, пак се поокашля.

- Аз рядко съм гладен, ага, а и се наситих вече от думите ти. Много ми харесва да ме наричаш така.

Верникът премълча.

- Чуй тогава какво им казва още тоя предобър Делегат, щом не си гладен. Казва им така: “Вие избрахте мене, а аз – вас. И заедно решихме да излезем в света и да принесем плод, и плодът ни да пребъдва, та каквото и да поискате от Бога в наше име, да ви се даде.” И пак им повторил да се обичат един друг.

И отново ги поучил още малко за хората. Напътил следовниците си да не прибързват да укоряват когото и да било измежду народа, ако се колебае, и да не притискат никого. Уверил ги, че след като той е дошъл и им е говорил на хората, сега вече ще им е още по-лесно да изберат окончателно Любовта завинаги. Ако не бил сторил делата си заедно с учениците си, щяло да им е по-трудно на тамошните хора. Ала сега те видели делата им и възлюбихи и Любовта, и Бога, който е пак Любовта.

Казал им още, че един ден ще дойде духът на истината, демек духът на Бога, и той ще упътва хората, избрали да живеят под Любовта, и ще ги известява за бъдещето им, понеже чрез него ще говори самият Бог, и така ще прослави и Делегата на Любовта, и следовниците му.

Ангелът ми не е съвсем сигурен, че учениците са разбирали докрай и най-надълбоко учителя си. А той млъкнал, вдигнал очи към небето и се обърнал към Бога да му благодари. Благодарил му, че е успял да предаде Божието слово на Любовта на следовниците си и светът ги е възлюбил, понеже те са от света, както и той, Делегатът, е *и* от света.

И продължил да благодари вече не само за учениците си, но и за ония хора, които по тяхното слово ще повярват в Любовта, за да бъдат всички едно: както Бог е в Делегата и Делегатът у Бога, така и те да бъдат едно в Любовта, та да повярва светът, че Бог го е пратил да проповядва Любовта. Благодарил и за славата, която е получил от Бога и която дал на тях, за да бъдат едно, както Богът и Делегатът са едно. “Аз съм в тях и Ти си в мене, за да бъдат свършени в единство – шептял благоговейно. – За да познае светът, че Ти си ме пратил и си възлюбил тях, както възлюби и мене.”

Просълзил се от умиление, поговорил си още малко със своя праведен Бог и завършил тихо молитвата си или по-скоро отчета си, че е явил на хората Божията Любов и ще я явява още, та Любовта, с която Бог го е възлюбил, да бъде в тях, и Делегатът в тях.

Като изговорил това, Делегатът излязъл с учениците си и отишъл в някаква градска градина. Била паднала прекрасна пролетна нощ, в градината ухаело на цъфнали цветя и дървета, миришело на влага, на съживена, раждаща пръст. Делегатът и следовниците му насядали направо върху тревата, разприказвали се. По едно време той решил да се отдалечи малко, пак да се помоли Богу. Паднал на колене и горещо възнесъл благодарността си към Бога, че е изпил тая сладка чаша, демек благодарил, че го е натоварил с такава величайша мисия, каквато е мисията на Любовта.

Ала не могъл да продължи молитвата си. Още като излизали от тържествената вечеря, ги били забелязали, разбира се, на улицата. Мълвата, че се е отбил с учениците си в градината, бързо обиколила главния град и скоро там се събрало огромно множество, което гълчало, напирало да го пипне, да го види и чуе. Задръстили улиците наоколо, площадите, объркали целия ред в града, и то навръх празника им на Лъчезарната Светлина. Някои от живеещите наблизо съобщили на стражарите, за да въведат порядък. Неколцина от духовниците пък се оплакали на градоначалника, че Делегатът уж пак смуцава светия им празник, та скоро се появили властици и го взели със себе си. Държали се много любезно, почтително, а следовниците, които отначало били понастръхнали, се успокоили и тръгнали след него. Качили го отново на такава кола, дето се движела сама, отгоре ѝ светнала някаква синя лампа, която пък се въртяла като същи дервиш, колата засвирила, все едно я боли и пици, и се понесла към тамошния конак.

Изтичал предпоследният ден от месеца им.

Хората се възбудили, разбунили се, хукнали на тълпи и те към конака. През нощта там се събрал половината град. Но словото на Делегата толкова силно живеело в сърцата им, че те кротко и спокойно изчаквали какво ще се случи, макар

и душите им да се били свили от тревога защо така изведнъж е бил задържан от стражите.

Не след дълго в конака дошъл самият войвода на стражите, още повече раздвижил духовете. Завели Делегата при него, а той му съобщил, че били получили оплаквания срещу него заради шума и безредието, че въпреки дълбокото му лично, на войводата, уважение той, Делегатът, не бил поискал писмено разрешение да прави събирания на множество, с което влязъл в разрез със законите там и ги бил нарушил, пък нека и да е неволно, и понеже било късно вече, принуден бил да го задържи тази нощ в конака, да преспи, хората щели да си идат мирно и тихо по домовете, а на сутринта съдията щял да определи каква да му е глобата на Делегата за престъпването на законите за реда и приличното поведение в градовете.

Войводата говорел много разбрано, добронамерено. Усмивал се, мъчейки се да скрие, че не му било много приятно да върши всичко онова, което вършел оная вечер.

- Тоя добър човек – вметна изневиделица Верникът; не бе и помислял да се обажда, но ехидните думи сами излязоха от устата му.

- Всеки народ има право на тишина и спокойствие нощем – рече разсъдително Неверникът. – Особено пък в навечерието на голям празник, когато се обръщаме с молитви и благодарности към Бога. Не е ли така, ага?

- Продължавай! – нареди агата.

- Не и преди да издоя козите си – отвърна кратко Неверникът.

Верникът се замисли. Нито мускулче по лицето му не издаваше накъде текат мислите му. Очите му гледаха безизразно някъде настрани, тялото му бе застинало, полуизлегнато под дървото: ако някой го зърнеше отдалеч, би могъл да се заблуди, че даже не диша, умрял е.

Мина време, преди да се изправи и мълком да поеме по пътеката към селото. Неверникът се повлече след него.

Настъпваше часът за молитва между пладнe и залеза. Неверникът изчака в двора на старейшината правоверните да се помолят, сетне чака още малко. Всъщност не знаеше какво чака, просто чакаше.

Верникът повече не се показва. Дойдоха довереният слуга и водачът Стефан на коне, доведоха и кон за Неверника. Стефан целуна ръка на стареца, помогна му да се качи на коня. Очите му бяха забити в земята, дишаше на пресекулки, трепереше. Тримата не обелиха нито дума, докато се катереха по снагата на планината, докато слънцето слезе от високото в скута на меките била на запад, докато се скри и падна вълшебният сумрак, докато Неверникът издои и успокои козичките, които бяха заблеяли веднага щом ги усетиха още отдалеч, докато пиха мляко и мълчаливо съзерцаваха трепкащите по небето звезди, докато слугата на Верника си постла на тревата до коня си и легна край него да спи, а Стефан отиде досами гората и се настани под дърветата, докато Неверникът седеше на пънчето пред колибата си и мислеше за онова, което е, което е било и е възможно да бъде нине, присно и вовеки веков.

И да искаше, нямаше как вече да сподели какво е измислил: и стражарят му тая нощ, и неговият до смърт напласен и изобщо ненужен водач отдавна спяха,

дишаха равномерно, похъркваха от време на време, обръщаха се на другия хълбок, сънуваха. Като всички останали хора по Божия свят.

6.

Неверникът спа малко, но спокойно. Наспа се добре. Посрещна четвъртия ден бодър и готов да го изживее така, както си го бе подготвил с мислите, словата и делата си. Не се страхуваше. Дори му бе малко любопитно, ако обзелото го чувство на смиреност, тържественост и благодат може да се назове и любопитство. Докато хранеше козите, сиреч докато им приказваше, докато ги милваше и целуваше, а те хрупаха звучно шумата, за пореден път се сети колко справедливо и благородно бе постъпил Верникът, като го пусна да дочака края на третия и последен ден пред колибата си и сред планината си. Мъдър мъж бе Верникът. Не си бе направил труда да му съобщи и какво точно е решил занаят, понеже бе наясно, че Неверникът се досеща, както и наистина се досещаше – поне донякъде. А и можеше да промени решението си агата, да избере различен път. Тогава пък реката на общия им живот щеше да потече в друго корито, за да се влее по-късно в друга река или друго море.

“Великолепен мъж е Верникът – мислеше си Неверникът, клечейки отзад до оградата и галейки животните по муцунките. – Той е измежду ония мъдри мъже, които избират да се родят в подходящото време и на подходящото място, за да познаят величието на най-трудните избори. Ако им стигне акълът да се сетят какво и защо са решили да сторят в живота си.”

Козите звучно примляскаха и попрыцкаха в тихата утрин.

“Че ти нали си му приятел – подсети го” – рече си изведнъж Неверникът, засмя се на глас заради красотата на това хрумване.

Стана и отиде при събудилия се и помолил се Стефан. Пожела му добро утро, попита го спал ли е добре. Човекът го гледаше с широко отворените си, препълнени със страх очи, кимаше бързо.

Слугата на Верника, вече приключил и той с молитвата си, ги наблюдаваше отстрани и бавно се хранеше.

- Ще ги вземеш ли да ги гледаш? – попита високо Неверникът и посочи с глава към кошарата. – Дават добро мляко, не правят бели.

- Ще ги взема – рече уплашено Стефан.

- Бялата се казва Снежана, а петнистата – Блага. Тя е по-кротката, по-послушната.

Двете кози спряха да хрупат, наостриха уши.

- Виждаш ли, знаят си имената. Можеш да им викаш на имена.

Козите пак наведоха глави над накършените клони.

- Не се бой – каза по-тихо старецът, без обаче да престава да се усмихва.

Врътна се и тръгна към стражника си.

- Да ти е сладко, чоджум* – поздрави го на неговия му език. - После ще наляя и мляко.

Върна се при козите, изчака ги да се наядат, върза ги една за друга с късо въже, изведе ги отпред при коня, върху който яздеше на идване, завърза ги с друго

по-дълго въже за оглавника му. Влезе вътре в колибата и след малко изнесе две паници мляко. Поколеба се почти незабележимо – само за миг, поклати някак самоукорно глава и занесе първата паница на чужденеца. Втората даде на комшията си, прибра се обратно да пийне мляко и той, показва се вече напълно облечен, готов за път, и погледна въпросително слугата на Верника.

Ала онзи не му обръщаше никакво внимание. Не проговаряше, сърбаше шумно от паницата и все зяпаше към гората насреща си, където излизаше пътеката откъм селото. Неверникът се помота малко, усмихна се на мислите си, влезе си вътре в дома си и повече не се подаде.

Верникът се появи за петата си среща с Неверника доста преди пладне. Яздеше жребеца си, малко зад него пристъпяше върху своя си кон вторият му слуга, а зад тях – уморен, навъсен и видимо притеснен, – яздеше старейшината, у когото бе отседнал агата.

Неверникът се показва пред колибата си, очите му светеха ясно и добронамерено. Поздрави тримата мъже с добре дошли, но му отговори с половин уста само селският първенец.

- Е, какво реши, чародеецо? – проговори високо и властно Верникът. – Какво е решението на великия планински лечител и вълшебник? Какво е решението на отшелника магьосник? Ще благоволи ли да приеме правата вяра в Единствения и Всемилолюбив Бог и Неговия велик Пророк?

Очите му излъчваха студенина и твърда, непреклонна упоритост.

Довереният му слуга, който бе застанал чинно до главата на коня му, плесна с ръце от удоволствие. Другият слуга изпръхтя от възхита. Старейшината гледаше в гривата на коня си. Стефан не разбираше езика на господаря и с ужас се вслушваше в интонациите и реакциите.

В тишината наред малката поляна пред колибата се чуваше само дишането на шестте коня и жалното прозвънване на камбанките на козите.

“А може и криво да се досещам – рече си Неверникът, докато още мълчеше и се вглеждаше все по-надълбоко в очите на Верника. – Малко ли съм грешал за едно или друго? Колко пъти съм се лъгал или подвеждал в живота си!” – спомни си той, докато изучаваше мускул по мускул и бръчка по бръчка израза върху лицето на Верника. Стигна до една чупка от устата към брадичката му, взря се в нея, усети нещо. И тогава произнесе:

- Не, ага.

Господарят кимна по господарски. Не показва никаква изненада, очите му още гледаха студено и упорито, тялото му седеше изпънато като тетива върху коня.

- Да се претършува колибата! – заповяда на слугите си. – Натоварете го, ако намерите нещо ценно! Като слезем, всичко взето да се изреди писмено, а старейшината и водачът да се отбележат отдолу като свидетели. Илачи, треви, корени – да се изгорят! Ако има някакви амулети и въобще всякакви чародейски пособия – в огъня! Иконите - също! Стойте наоколо, докато колибата изгори докрай! Оставете си съдове да угасите после жарта! Реката ей къде е! Никой да не смее да ме безпокои!

Слезе от коня си, хвърли поводите на доверения си слуга.

- Конете по-надалеч!

И се обърна грубо към Неверника:

- Пред мен!

И Верникът зад Неверника се отправиха пеша към гората, където се скриха.

- Подигравката не ти приляга, ага – проговори пръв старецът. – Сбърка. Мен подигравките не ме жият, но тебе ще те боли, колчем се сетиш.

- Ти ме принуждаваш да върша неща, които не харесвам. Ти ме караш да правя неща, които се стремя да избягвам. Мъчиш ме.

- Ти издевателстваше, ага, преди да чуеш какво съм решил.

- Защо трябваше да чакам да чуя? Четях го по очите ти.

- Твоя воля, ага. Присмехулствай на воля. Мен какво ми е, теб ще те яде собственият ти присмех.

Верникът не отвърна нищо, седна под стар бук на сянка. Неверникът скръсти крака по турски срещу него, погледна го право в очите и запита:

- А ако не поискам да ти доразкажа докрай?

Верникът леко трепна, но бързо се овладя, усмихна се. Сега пак приличаше на човека, с когото можеше да се приказва почти като с приятел.

- Ще поискаш, мъдри старче. Нямахте да ми разправяш дотук, ако ангелът ти не желаше да знам всичко докрай.

- Аферим*, челеби! – възкликна искрено Неверникът. – И снощи, и през нощта, и тая сутрин си думам какъв мъдър мъж си се пръкнал, ага!

- До следобедната молитва трябва да сме в селото – каза сухо Верникът.

- Не ми харесва обаче какво си намислил.

Агата се наведе напред, лицата им се доближиха съвсем.

- Нима знаеш, мъдрецо, какво съм намислил, преди аз самият да знам?

- Не знам, а усещам помислите ти, ала в тях вместо мир долавям гняв и глухо ръмжене. Така правят децата, когато се заинатяват за своето си. Тогава и твърде често проявяват без нужда жестокост.

Верникът се отдръпна обратно назад, облегна се на буката.

- Аз не съм дете – рече разсъдително.

- Анджак* де – рече му сърдечно Неверникът.

Усмихнаха се едновременно и двамата. Едновременно забелязаха усмивките си, досмеша ги, позасмяха се, ама кратко. От напрежението се смяха, а не от леко сърце.

Седяха близо до дома на Неверника и добре се чуваше как мъжете гълчаха нещо, как слугите на господаря се карат и крещат на местните хора. Чуваше се и дрънченето на разни котлета и съдини, козите уплашено проблейваха, току изцвилваше разтревожен кон.

- Слушам те вече – нареди Верникът.

- Убий ме, ага! Убий ме веднага и да свършваме! – предложи внезапно Неверникът, а агата за секунда целият се натаралежи. Настръхна за миг от самото звучене на думите, от самите звуци на думите, от съчетаването им в някакво непоносимо стържене в ушите му. – Убий ме, удари ме с ножа и им кажи, че аз съм те нападнал! – шепнеше бързо старецът. – Убий ме и се върни при живота си! Недей

се мъчи! Недей, щом още не ти е дошло времето! Убий ме! Никой няма да смее да гъкне! Пък и кого го е еня за мене!

- Млъкни! – изсъска Верникът. – Аз залудо не убивам.

- Пусни ме тогава – продължи все така припряно Неверникът. – Пусни ме и им кажи, че сме се отдалечили, хукнал съм да бягам, а ти си ме настигнал, убил и захвърлил на орлите и дивите кучета!

- Млъкни или наистина ще те убия! – процеди ледено Верникът.

Неверникът млъкна. Верникът бе почервенял, жилите по шията му пулсираха.

- Ех! – махна с ръка старецът. Бе каталясал.

- Само да си посмял още веднъж! – закани се агата.

Скочи и слезе наблизко към малко изворче да пие вода, да наплиска очи, да разхлади душата си. Върна се и се излегна на дебелата многогодишна шума.

- А сега разказвай.

- Делегатът преспал в конака, а на сутринта го завели първо при най-главния духовник на оня народ, халифът им един вид – заразправя тихичко Неверникът. – Той бил дошъл още рано сутринта в стаята на стражарския войвода, за да поговори с арестувания. Войводата обаче бил вече там, за да се извини още веднъж на Делегата, че се е наложило да го задържи през нощта, но законът му повелявал да следи за реда в града, още повече пък навръх големия празник на Лъчезарната Светлина. Съобщил и на духовното лице, и на арестанта си, че в града е спокойно, че тълпите народ са се разотишли, като само малка групичка най-верни последователи били останали да будуват цяла нощ пред конака, та да видят какво ще се случи. Халифът пък разпитал Делегата за едно-друго, възхитил се извънредно от отговорите му на всички въпроси и накрая го попитал защо му е било да обикаля и да проповядва учението си за Любовта, след като е можел да стане веднага духовник, да се издигне бързо в тамошната йерархия, да оглави някой храм с многолюдно паство и да служи на Бога още по-радостно и по-плодотворно.

“Понеже сърцето ми подсказваше, че трябва да следвам мисията си тъкмо по този начин - чрез странстване и кръстосване след народа – отвърнал Делегатът повече на войводата, нежели към халифа. – Ала навсякъде поучавах и в храмовете, където се отбивах, а словото ми бе явно, истинно и всички, които избрах да го чуят, знаят какво съм говорил. Всички знаят, че не съм произнесъл нито една дума пряко вярата ни.”

“Затова и ми се искаше да вървим заедно по пътя – рекъл ласкаво халифът. – Оттук нататък обаче ние ще следваме тебе, а не ти нас. Идва ново време, настъпва нова епоха и на хората е необходим нов, по-прилягащ на душите им духовен водач. Скоро този водач ще си ти. Защото си погледнал по-надалеч, защото си се изкачил по-нависоко и си постигнал как да различаваш Любовта във всяко едно от нещата край теб. Бъди благословен!”

И старият халиф прегърнал Делегата, разцелувал го и го благословил с някакъв техен си ритуал.

Войводата на стражите бил просълзен от умиление и благоговение. Нямало как да заподозре, че халифът познавал Делегата, че е бил измежду онези дванадесет първенци, които му възложили великата мисия.

Междувременно пред конака отново започнал да се събира огромен народ, да подвиква, да настоява незабавно да пуснат учителя им. Един от следовниците на Делегата обикалял сред множеството, бил най-активният подстрекател на протестните духове. Хората обаче били кротки, мирни, сдържани, пристъпвали към обстоятелствата точно така, както ги учел наставникът им – с Любов. Веднъж попитали най-буйния последовател не е ли той един от ония, който вървял още отначало с Делегата, а той отговорил, че се гордее с това. И продължил да миткосва напред-назад в припряното си очакване да пуснат учителя му. Втори път го попитали не е ли един от най-близките ученици на Делегата, а той потвърдил и извикал високо, че се гордее, дето е повярвал още веднага на словото му и тръгнал след него.

Докато тамошният халиф и Делегатът разговаряли пред войводата на стражите, широкият кръгъл площад пред конака се изпълнил с народ. Хората се притискали един друг, ставали все по-нетърпеливи. Войводата обаче трябвало да изпълни повелите на закона за градския ред, излязъл пред конака, гръмогласно успокоил хората, че съвсем скоро Делегатът ще е свободен, и поискал един от множеството да се яви пред съдията като свидетел за делата на арестувания. Разтревоженият ученик, оня, дето се гордее с ученичеството си, разбутал тълпата пред себе си и се качил на стълбите, заявявайки, че той ще свидетелства.

След минута навън се показал и Делегатът, посрещнат с буйна радост от всички. Поздравил хората, успокоил по-близките, че ей сега ще го видят и чуят, и заедно с халифа, стражевия войвода и неколцина стражари тръгнал покрай отстъпващите да му направят пътека хора към сградата на съда в отсрещния край на площада.

Там вече го чакали съдията и градоначалникът. Съдията изразил съжалението си за случая, но понеже нямало как да не спази закона, се обърнал към свидетеля да разкаже какво се е случило. Следовникът на Делегата ревностно свидетелствал, че познава обвиняемия вече цял техен месец, че той е най-великият и свят човек, когото е срещал, че той, Делегатът, е преизпълнен с Божия Любов, че всеки, общувал с него, е честит до края на дните си. И че светецът не е виновен за задръстванията в града, защото хората се събрали спонтанно и без никакъв предварителен замисъл, както не е виновен за нищо. Предложил незабавно да събере пари от множеството и да плати глобата, която ще наложи съдията и която всички навън ще приемат със смирение и с най-дълбоко уважение към закона. Съдията му благодарил за показанията, обърнал се към Делегата и му доверил колко го почита, че самият той се чувства негов последовател от разстояние, тъй да се каже, понеже изповядва Любовта и всичко красиво и светло, на което учел Делегатът и за което съдията бил чул вече доста подробно. Наложил смешно малка глоба, а градоначалникът почтително връчил на Делегата току-що подписано разрешение за събиране на последователите му на някакъв хълм в края на града.

След малко парите били събрани, глобата платена, а хората понесли на ръце своя учител към въпросния хълм. Била голяма радост и превелико щастие на този свещен за онзи народ празник на Лъчезарната Светлина.

- Хич не ми харесва тая превелика радост – изпусна неволно Верникът.
Чак като чу гласа си, осъзна какво е направил.

- Пресъхна ми устата – каза Неверникът.

По-младият мълком подаде на по-възрастния матарата си. Старецът пи дълго, избърса гърлото с опакото на дланта си и я остави между двамата.

- Да не ти домиля за Делегата? – усмихна се топло и за първи път, откакто се срещаха – и някак бащински.

- Продължавай, нямаме време – отзова се уклончиво Верникът.

“Винаги имаме време, ама ти още не си го научил – рече си радостно Неверникът, защото си бе спомнил за нещо, което бе позабравил в последните часове. – Че може ли да нямаш нещо, което носиш у себе си, откакто тоя свят съществува и ние на него!” И продължи.

Оня хълм не бил близо. По пътя към дългата многолюдна процесия се присъединявали все нови и нови хора, включвали се цели групи жени, дечица. Един як мъж, който се връщал от нивата си накрай града, грабнал Делегата от другите и сам го понесъл към мястото на събранието. Стигнали, нови мъже сменили поуморилия се здравеняк, вдигнали го високо на раменете си да държи реч и поучение към хилядното множество.

Сърцето на Делегата обаче му подавало и тревожни сигнали. Било раздвоено между радостта и скръбта, между светлината и сянката. Усещало вече нещо нередно, нещо подземно, тътнещо и напирало да избие навън, ала не се страхувал за себе си, а за хората в нозете си. И побързал, за да им каже, каквото успее, тъй като предугаждал, че повече няма да имат късмет да го слушат.

“Мили ми сестри и братя – рекъл с пълно гърло и всички утихнали с глас, сърце и душа. – Радвайте се не заради мен, а заради вас си и чедата си, понеже постигнахте словото ми, а то идва високо отгоре. Благословени сте и благословени бъдете, защото чухте и прозряхте истината от такава несъвършена докрай същност като мен, а какво ли ще сторите и къде ли в небесата ще стигнете, когато ви заговорят и поведат следващите изпратени, които ще бъдат още по-съвършени от мене! Защото, ако направихте такива чудеса със себе си, разпалвайки огън от суровото дърво, какво ли ще направите от сухото?”

Народът мълчал и слушал. А той благословил людетe с жест от раменете на крепящите го мъже и казал: “Любовта ще спаси и този свят, както е спасила много и много светове досега. И както ще спасява световe вoвeки вeкoв. Любoвтa щe ви спаси oкoнчaтeлнo и зaвинaги oт пипaлaтa нa злoтo и щe ви извeдe в сeлeниeтa нa вeчнaтa Свeтлинa. Всичкo зaвиси oт вaс сaмитe. Всичкo зaвиси oт вaшия избoр. Тoй щe oпpeдeли кoгa щe сe случи тaзи пoбeдa и тoвa святo спaсeниe, нo тo щe сe случи, щoм стe пoели вeднъж пo пpaвия път. Пpeизпълнeтe сe с Любoв и тa eстeствeнo щe ви извeдe пo-нaгoрe, тa eстeствeнo щe ви прeвърнe в спaситeли, вие щe стaнeтe спaситeли нa свeтa зaeднo с нeя. A аз скoрo щe идa другaдe, нo щe бъдa нaoкoлo ви, щe присъствaм във вceки вaш пpaвeдeн пoмисъл, във вceкo вaшe пpaвeднo слoвo и дeлo. Дoкaтo сe изпълнят днитe ви и мoитe дни, чиeтo числo e бeзкpaeт.”

Гoвoрeл им тaкa и нeзaбeлязaнo зa вcички пoлeкичкa сe oзъртaл. Нe чaкaл дългo. Пoявили сe двaнaдeсeтe гoспoдaри, двaнaдeсeтe първeнци и глaви нa oнзи нaрoд – включитeлнo държaвният вoдaч, включитeлнo и хaлифът, пpивeтствaни буйнo и пoчтитeлнo oт мpaвунякa щaстливци. Двaнaдeсeтимaтa пoздpaвили и тe –

също почтително и някак скромно - поданиците си и учителя на поданиците си, дали знак речта да продължи, а те ще слушат. Делегатът бил спрял за малко, кимнал, че е разбрал, и стегнато довършил речта си сред възцарилата се отново тишина.

Внимателно наблюдавал първенците, докато приказвал. Особено единия от тях, който също не свалял трескавите си изразителни очи от оратора. Очите на тоя мъж били ясни и някак величествено прозрачни. Делегатът почнал да чете в тях, четял бързо, четял все по-бързо, все повече изтръпвал и обезумявал от произтичащото, а думите на Любовта сами се леели от устата му. Сърцето му взело да бие до пръсване. Огромна сила преизпълнила тялото му, непозната му дотогава сила. Божествена, най-висша божествена сила. Вниманието му се напрегнало до краен предел, способностите му да вижда и прониква до най-дълбокото се събрали в някаква небивала по мощта си точка и той прозрял какво точно чете в очите на оня народен водач. Прозрял, че е бил излъган и той, че са били излъгани и хората долу - от подножието на хълма, та чак до краката му, че се е провел някакъв чудовищен опит, в който той е участвал, а Бог не му е помогнал да се досети, направо го е спрял да прогледне какво се извършва със Свободния Избор на този негов народ поради върховни и неведоми за него, за Делегата, съображения, в които Бог не е пожелал той да надникне до този момент. Прозрял всичко, проумял всичко, обяснил си всичко.

Тогава изрекъл: “Братя мои и сестри, толкова от мен. Обичам ви и помнете навеки, че винаги ще ви обичам - каквото и да ви се е случило и каквото и да ви се случи оттук нататък. Понеже ви обичам безусловно!”

Целият билюк* жени, мъже и деца избухнал в щастливи викове и прочувствени ридания. Някои падали на колене с протегнати към небето ръце. Други се блъскали напред, белким докоснат дрехата или тялото на Делегата, на Учителя си по Любов.

- Какво правиш сега? – изригна нервно Верникът.

Неверникът бе млъкнал отдавна и се занимаваше – според агата - с шуротии.

Старецът не му отговори и продължи да прикотква мравката. Оказа се упорита мравка, мравка с характер и умница, та все прескачаше тревичката, вместо да полази по нея. Най-сетне се умори, хукна по стъблото на тревичката, а човекът полека я остави до себе си заедно със стебълцето.

- Когато живееш дълго сам, ага, а аз съм живял дълго сам не само в тази планина, привикваш с някои работи, за които с времето се догаждаш. – Гласът на Неверника издаваше някаква болка, някаква тъга по-скоро, която той не си правеше труда да прикрива. – Като млад не мислиш за едно-друго, камо ли пък за мравките. И ако не си злодей, ги бръскаш рязко с ръка, като те полазят. Можеш обаче да ги нараниш така, даже лошо да ги нараниш, ама не те е еня, докато не станеш на години или на акъл. Тогава полази ли те, я духаш от дланта, тя се вкопчва понякога в косъмчетата, ти духаш по-силно, издухваш я. Можеш обаче да я стреснеш така, ама не те е еня, докато не поостарееш на години или на акъл. Тогава вече, щом те полази мравка, калинка или друга Божя гадинка, късаш тревичка, сламка, взимаш каквото ти е подръка, изчакваш животинчето да се качи връз него и го сваляш на земята да си върви по пътя. И няма как нито да го нараниш, не дай Боже пък лошо, нито да го

стреснеш, а само го приласкаваш, понеже и то душа носи, същата при това като нас с тебе, само дето е по-малка и по-глупава още. Ама и това не се знае.

Верникът пийна вода от матерката си, подаде я, без да я е искал, на Неверника.

- Какво стана с Делегата? – попита глухо след време.

- Оня господар с трескавите прозрачни очи извадил някакво пушкало и го убил – отвърна простичко старецът.

- Как така го убил?

- Ами изтичал последният ден от срока.

- Защо те питам? Не се връзва!

- Ангелът в момента дори ми го показва пушкалото – сякаш не го чуваше Неверникът. - Странно е, лъскаво е едно такова, стърчат едни дръжки като от коса за трева. С голямо дуло е и цевта е дебела. Явно на оная земя са били измислили много по-добри пушкала от тукашните.

- И защо го убива? – все питаше нетърпеливо и разочаровано Верникът.

- Не знам.

- Знам, че не знаеш! Ангелът ти какво казва?

- Казва, че настъпил голям смут сред тълпата. Плач и вой се извили до небесата. Арестували веднага оня първенец, едва успокоили тамошните човеци, едва сколасали да ги умирят и да ги пратят по домовете им. Ала много и много от тях останали да чакат на площада пред конака им, за да чуят от началниците на главния град и най-вече от държавния водач и другите десет старейшини какво ще каже на разпитите доскорошният им съратник и отсегашен коварен убиец. Крещели за съд, за възмездие, искали справедливо...

- А Делегатът?

- Делегатът паднал от раменете на мъжете, промълвил само едва чуто: “Боже, Боже, благодаря ти, че не ме изостави!”, усмихнал се на отчаяните, размазващи се вече пред очите му лица, надвесени над надупченото му, потънало в кръв тяло, и предал Богу дух.

- Не го е изоставил ли?

Верникът бе скочил на крака, бършеше припряно потта от челото си.

- Препредавам, ага – напомни му Неверникът.

- Да не чуваш наопаки?

- Не чувам наопаки, ага.

- А после?

Старецът се послуша, почака доста, вдигна глава и разпери ръце. Не продума, а очите му блестяха от щастие.

- Какво, какво? – почти изкрещя Верникът.

- Мълчи – съобщи Неверникът и пак разпери ръце.

Верникът не му повярва, но съобрази, че няма властта да го накара насила да говори, затова само сухо заповяда:

- Ставай, тръгваме!

Колибата догаряше. Козите блееха сърцераздирателно, слугите пак бяха гневни за нещо и крещяха на Стефан и селския първенец колко вода още да донесат, а самите те бяха почернели от саждите и от яд.

Свършиха и поеха по пладне надолу един зад друг в пълно мълчание. Доста отпред яздеше довереният слуга – сърдит, намръщен, побеснял заради огромния огън от колибата и заради огъня в душата си, която все така се луташе в догадки, понеже все така не разбираше какво правят още тук с господаря му и в името на който дявол още си губят времето из тия пущинаци. Зад него яздеше господарят му, сърдит и той, потънал в размисъл, с набръчкано чело и помръкнали умни очи. Току до него ситнеше Неверникът, който водеше и козите си с благодушно, напълно спокойно изражение на лицето. Назад – старейшината и Стефан, омърлушени и без каквато и да е представа какво ги очаква през идващите часове, а колоната завършваше вторият слуга – дисциплиниран, всеотдаен, бдителен, верен, безмълвен.

След по-малко от три часа приближиха селото, без да спрат никъде за почивка. Верникът мрачно нареди на първенеца цялото село след молитвата да се събере на мегдана. Първенецът попита боязливо дали да изкарат и децата, но получи в отговор само неприязнен поглед, изпълнил го с ужас. Щом стигнаха, правоверните веднага влязоха в бившата църква, а сега вече джамия, да се молят, като преди туй Неверникът бе тикнат в зимника на старейшината, вратата на влажното студено подземие бе залостена, без нито затворникът, нито някой от останалите да обели и дума.

Слънцето бе още много високо в небето в началото на този топъл юни, когато цялото село се скупчи на мегдана.

Верникът се появи в чисти лъскави дрехи, с чалма и пълно оръжие по себе си. Ятаганът му блестеше на пояса, а очите му бавно обхождаха дечицата, момите и момците, жените и мъжете, старците. Поиска на висок глас всички първенци и старейшини на селото да излязат при него, а домакинът му превеждаше от езика на агата на майчиния си език. Хората се размърдаха, взеха да се споглеждат, неколцина мъже притеснено се подканяха само с очи един друг, накрая пристъпиха напред единадесет човека.

Верникът ги преброи с пръст, без да бърза.

- Единадесет ли сте? – засмя се рязко и гърлесто, но очите му не се смееха.

- Това сме, ага – отговори от името на единадесетимата първенецът, у когото бе отседнал.

- Искам още един! – заповяда Верникът. – Посочи още един!

Старейшината пак се спогледа с по-личните си съселяни и показа едър петдесетгодишен планинец с огромна глава, която чалмата правеше още по-голяма. Мъжът въздъхна и се присъедини към останалите единадесетима.

- Има ли поне един от вас, който да не е знаел миналата година за магьосника горе под билото? – попита ги сурово агата. – Ако има, да се обади!

Мъжете мълчаха и гледаха в земята под краката си.

- Има ли такъв? – повтори Верникът, а погледът му за кой ли път шареше по първенците, сякаш ги броеше тъкмо дванадесет ли са. Човек отстрани би помислил, че се бои да не би да е сбъркал и да ги е изкарал повече или по-малко.

- Няма, ага – промълви домакинът му.

Верникът кимна замислено, загледан вече в прясно отрязания клон на дървото над реката.

- Има ли поне един от вас, който да е обадил за този магьосник на агата и на духовните мъже, от които лани, велик е Бог, сте приели правата вяра? – произнесе дума по дума, та да няма засечки с превеждането.

Старейшината, загубил ума и дума от страх, преведе с половин уста, заеквайки и сричайки. Млъкна, после пое дъх и сам отговори:

- Няма такъв, господарю.

- Значи, няма такъв – повтори като ехо Верникът. – Точно тъй си мислех и аз – че няма такъв.

Мегданът се вцепени. Даже най-малките измежду дечицата не смееха да гъкнат, макар че въобще не разбираха какво става и защо така са се смръзнали възрастните.

Верникът щракна майсторски с пръсти, дотърча довереният му слуга, изслуша ухилен до уши пошепнатите му думи и хукна да изпълни нареждането. След минута се върна с бича си, подаде бич и на другаря си.

- Недей, ага – помоли тихо първенецът. – Недей поне пред децата.

- На колене! – заповяда отсечено Верникът. – Превеждай!

И пак така дума по дума съобщи на селото, че това е най-малкото наказание за предателството им към властта, за прикриването на чародей и магьосник, който е обърквал главите им, за zlepоставянето на колегата му агата с моллите и ходжите му, от които са били благословени да получат правата вяра. И им рече някак дори весело, сякаш нещо негово си го развеселяваше, докато им приказваше, да благодарят на Бога и неговия пророк, че агата е бил зает с други велики дела на падишаха и сам не е пристигнал да им подири сметка.

А първенецът и едновременно негов хазяин превеждаше високо, както бе коленичил наред мегдана.

- Разголете им гърбовете! – процеди Верникът към слугите си.

Дванадесетте мъже се размърдаха, очите им засвяткаха.

- Милостив е Бог – произнесе заплашително, тежко агата, - а аз се мъча да докосна поне с пръст милостта му. Заради жените и децата ви, заради снахите и внуците ви го правя, не ме гневете! Иначе ще ви съблека целите и ще ядете пердах тъкмо там, по онова място, за което в момента си мислите! – И съвсем тихо добави: - Не искам да ви позоря, но не ме предизвиквайте.

Домакинът му преведе още по-тихо на коленичилите край него мъже, които бързо утихнаха, смирено сами разголиха гърбовете си и мълком зачакаха наказанието си.

- По двайсет камшика на всеки! – отсече гръмко Верникът.

Отиде да седне на пейката до чешмата, погледа първите удари, позаслуша се в първите сподавени, преглътнати стенания, извърна глава към дървото, послужило миналата година за бесило, и потъна в себе си.

А над мегдана още дълго плющяха въртените с мерак, вещина и искрено удоволствие камшици. И нищо друго не се чуваше освен техния унизителен съсък и виковете.

Не се чу нищо и по-нататък за затворения в мазето Неверник. Не се чу нищо нито при гробовно тихото разотиване на хората, нито до молитвата по залез слънце,

нито след нея, нито вечерта. Цялото село така и не дочака да чуе нещо за него. Сякаш го нямаше вече на тая грешна земя, сякаш съдбата му бе вече решена и нямаше защо дори да го споменават. Сякаш не бе съществувал дълги пет години над тях там под билото този странен, пратен им отнякъде по нечия причудлива, ала добра воля старец, когото очакваше участ, вероятно многократно по-тежка от тяхната.

7.

- Ела – прошепна в тъмното Верникът.

Бе дълбока нощ, ала Неверникът не спеше, защото му бе студено, а доскоро и малко тъжно във влажното мазе. Постоянната му радост и очарование от живота бяха омрачени от внезапно обзелата го горчилка и макар че старецът добре съзнаваше колко безсмислено и даже греховно за него е това чувство, не успяваше да го пребори и прогони от себе си. Светлината в сърцето му бе накъсана, сянка често падаше върху душата му и я водеше не натам, накъдето жадуваше духът му. Ала с напредването на нощта лека-полека мирът надделя, възцари се покой. Постепенно бе потънал в необикновено чист, ясен, някак безгранично просветляващ размисъл, който го водеше до нови или по-скоро до по-добре очертани, осветени от някакво чудно сияние прозрения.

Не помръдна, нито се обади. Мъчеше се да усети какво си е наумил господарят на земния му живот за тази им шеста вече среща.

Верникът пък се усети, че шепне, и произнесе по-високо:

- Ела, искам да поговорим.

Неверникът стана и излезе на двора. Агата само затвори вратата на зимника, без да я залоства отвън, а тя мрачно изскърца сред нощното песнопение на птиците, цириқането на безброя шурци и лекия шум от ветреца в гората.

Влязоха в къщата и отидоха право в стаята на Верника. Той кимна към миндерлъка, засили пламъка на газената лампа и също седна.

- Молих се одеде – започна високо и направо. – Заспах рано без молитва, събудих се и се молих сега. Бог ме подучи, почувствах го, да те попитам още веднъж. И те питам: размисли ли добре? Не промени ли решението си? Искаш ли да приемеш правата вяра и да зарадваш и небето, и мен?

- И аз се молих одеде – отвърна тихо Неверникът, за да не плаши домашните, които – той знаеше – не спяха, а трепереха зад вратите си. – Тъкмо размислях, челеби, и то изключително бистро. Чак болезнено бистро и до лудост красиво. Ти ме прекъсна, но бих могъл, ако искаш, да се опитам да ти предам...

- Старче, моля те! – изведнъж простена припряно, ала без надежда Верникът.

- И аз те молах, ага – каза Неверникът.

- Моля те, привързах се към теб – изпусна агата и прехапа устни.

- И аз се привързах към теб и не смятам да е някакъв грях, ако ти го кажа – рече развеселен Неверникът. – А ти се притесни, засрами и ядоса на слабостта си.

- Старче, моля те! – повтори с пламнал взор Верникът. – Не ме вкарвай в беля! И без това Бог хич не е доволен от моята милозливост, усещам го с всяка частица от тялото си.

- А с душата как го усещаш? – попита Неверникът и се засмя приглушено. Другият не отговори. Само очите му блестяха в полутъмната стая. Мълчеше и чакаше без надежда.

- Не, ага – най-сетне продума старецът. – Не ти ща правата вяра така.

Верникът въздъхна, скочи и изпи половин пръстена кана вода.

- Твоя воля – махна с ръка и си седна на мястото, като си взе и каната.

- Ти го каза – промълви Неверникът.

Верникът се прокашля, изчисти гласа си и заговори безизразно, като машина някаква:

- Не мога да те убия, нито пък го искам. Ще дойдеш с мен, ще те предам, където трябва. Да те правят, каквото решат. Но да знаеш, че не всички са милостиви като мене.

И се засмя зловещо и някак болезнено, сякаш се самоизтезаваше.

- Че как да не знам! – възкликна старецът. – Ама си заслужава.

- Кое? Да умреш като куче или в робия, вместо да идеш право сред рая?

- Ти наистина си милостив човек, ефенди – отпочна протичко старецът. – Рядко съм срещал правоверен господар с толкова милостиво сърце. Да ти разкажа тогава за какво си размислях, щом си решил да не спим тази нощ. За мен и за теб размислях. И се трогвах колко велик е Господ, че ни събра. Понеже, запомни ми думите, приятелю, след раздялата ни ти повече няма да вървиш по пътя на насилието.

При неочакваното обръщение агата пак бе трепнал като при първата им среща. Пак го досрамя и доядя като преди малко, но се зарадва, че в тъмното Неверникът няма как да го види. Бе забравил, че той няма нужда да вижда.

- Целият звънтиш от потрес, задето съм те нарекъл приятел – укори го меко старецът. – Не се бой, няма да свикнеш. Остава ни малко, преди всеки да поеме по пътя си, така че ме остави да ти казвам, както си искам. Един ден няма да съжаляваш, повярвай ми.

Верникът пое шумно въздух откъм ъгъла си. Лицето му тънеше в сянка, тялото му бе почти скрито от дървената маса, само ръкавът на ризата му белееше някак странно отдясно, сякаш в него нямаше ръка.

- Лош път си избрал досега, приятелю. Или е било другояче: лош жребий ти се е случил, а ти не си проумявал тогава, че имаш право да се опънеш на жребия и да го хвърлиш още веднъж, а ако пак не ти харесва – и още, и още веднъж, да го хвърляш дотогава, човече, докато не си възлюбиш жребия, за да поемеш по пътя, който душата ти иска. И знаеш ли защо не си го сторил? Защото си си харесал жребия, легнал ти е на сърце и кой да ти мисли, че си пред избор! Когато става дума за вяра, за душа, за дух, за духовно дело, за духовна работа – тогава всеки човек, откакто свят светува, има право да избира между любовта и насилието, а също и измежду любовта и лъжата. Иде ли реч за духа на човека, той има право на избор. Иде ли реч за вярата на човека, за това в какво ще вярват душицата и сърчицето му – той има право на избор. За много други неща съдбата е по-силна от нас, за много други неща изборът ни е само в тесните рамки на най-обозримото, но за вярата и духовните ни дела само ние сме си господари. И господарят, човекът - господар сам на себе си, избира накъде ще върви: дали с любов, или с лъжа и насилие. А ти си избрал да тръгнеш по пътеката на насилието. Принуждаваш хората да избират правата според теб вяра.

- Аз съм войник – обади се Верникът.
- Не говоря за войните ти!
- Служа там, където ме пратят.
- Теб принуди ли те някой да приемеш вярата си? Някой насочи ли насила душата ти да служиш на Бог и султана, наместника му според теб на земята?
- Не – отвърна Верникът. – Няма нужда да ме насилват да служа на правата вяра.
- Вече си на години, би могъл да не служиш – каза кратко Неверникът.
- Служа с радост и гордост!
- Радост ли! Сърцето ти кърви, а душата ти се лута да излезе на светло.
- Така ли я усещаш душата ми? – попита глухо Верникът.
- Не само ги усещам, чувам ги. И сърцето ти чувам как блъска, и душата ти чувам как стене.
- Така е, старче – съгласи се неочаквано агата. – Може би се поуморих напоследък.
Размърда се, пийна пак вода, преглътна шумно.
- Здрав си като бик – рече Неверникът. – Не си и уморен. Просто тая работа не е за тебе. Не е трябвало да приемаш да участваш във всичко това. – И той махна неопределено с ръка около себе си. – Колко години вече кръв, насилие, издевателства...

Стана полека и съвсем тихо, заразхожда се напред-назад из почти празната стая.

- Много съм чел през живота си и още повече съм слушал, приятелю – занарежда. – Ще ти разкажа какво научих преди много и много години. Когато се захващаш с нещо велико, каквото е промяната на хорската вяра, трябва първо да се вгледаш в себе си. Чисти ли са ти идеалите? Обуздал ли си най-долните си страсти и увлечения? Постигнал ли си самообладанието на просветления учител, та да учиш другите на права вяра? Търпелив ли си, любящ ли си към бъдещите си верски следовници? Разбираш ли ги, търпелив ли си към детските им грешки, великодушен ли си към братята си по вяра и дух? Съвършен светец ли си, та имаш претенции към чуждото несъвършенство? Защото с какво ще възрадваш Бога, ако притежаваш само сила? Такъв, който е могъщ със сила, ала само с нея, а не с любов, се превръща в насилник. Няма кой знае каква разлика, приятелю, между насилника и светеца. И двамата имат еднаква сила, но светецът е благословен с любов, а насилникът е лишен от нея. Значи, само силата им е еднаква, но не и делото. Какъв е смисълът на делото ти, човече? Вярата на хората е някакъв вид любов, някакъв начин на живот в любов и светлина. Как ще посмееш да променяш този вид любов, като не си готов да я замениш с друг вид любов? Как ще посегнеш на житото, което смяташ за неузряло, след като ти самият си неузряло жито? Какво постигаш? Унищожаваш нещо от Божия промисъл, не пониква нищо и остава празна дупка! Кой ще я запълва тая дупка, кой?

Неверникът поспря да си поеме дъх, седна.

- Мъжете от тукашната вяра правеха същото – каза прискърбно. – Мъжете от цяла Европа правеха същото. И още го правят. И ще го правят. Кръв, кръв и насилие... И празни дупки... А ти отгоре на всичко се гордееш със службата си! И с камшичената си милозливост...

Думите прозвучаха като изплющяване на камшик. А Верникът настръхна.

- Те да се благодарят на Бога, че ще минат само с пердаха! – просъска от ъгъла си. – Заради тоя бой никой повече няма да им потърси сметка за тебе! Иначе ги чакаше...

- Досещам се защо го направи – прекъсна го нетърпеливо Неверникът. – Играеш по свирката, нали си се хванал на хорото. Само дете единствено аз чувам свирката, а те посяха в сърцата си нови грамади омраза и изпепеляващо унижение. И тези грамади се трупат върху теб и твоята съвест. Ще сколасаш ли да ги изчистиш тия камари до края на дните си?

- Помогнах им по този начин – произнесе без нужда Верникът.

- Те не са искали твоята помощ!

- Боят ще потули предателството им.

- Човещината не е предателство.

- Ще замаже очите на действително жестоки хора!

- Разбра ли някой от битите благородните ти подбуди? Състраданието ти сгръ ли сърцето на някое от децата им?

- Така всичко ще е все едно пито-платено!

- Ех – изсумтя Неверникът.

Навън пропяха първи петли, а щурците и птиците продължаваха да се надсвирват и надпяват. Ветрецьт бе утихнал, клонче в гората не пошавваше.

- Ще се опитам аз да ти помогна – каза овладяно Неверникът. – Ето, ти си участвал в налагането на твоята вяра по тия места. Целта ти е била свещена. Ти си вярвал в праведната си цел. И вероятно си мислиш, че и следствието е праведно. Ама не е.

- Тук вече изтърси глупост! – отзова се убедено Верникът. – Всички тези хора ще имат право на вечно блаженство след деня на Страшния съд! Ако са водили богоугоден живот, в деня на Възкресението ще минат през моста Сират и ще идат право в джанна*!

- Приемам със смирена любов твоята вяра, ага – произнесе отчетливо Неверникът. – А сега ще чуеш ли глупостта ми?

- Говори!

- Следствието не е резултат на целта ти, а на делата ти.

Навън запя славей, трелите на любовната песен на мъжкаря изпълниха полутъмната стая.

- Велик е Бог – промърмори с възхита Верникът.

- Красиви са делата му – съгласи се с възхита Неверникът. - Такива следва да са и нашите дела, защото те са средството, с което постигаме красивите си цели. Ти целеше да посееш нова вяра, което ще рече нова любов. Обаче не пося нова любов, защото Любовта винаги е била и ще бъде една, а пося ново насилие, нова кръв и нов ужас, които са единственото следствие от делата ти.

Славейт се увлече в изповедта си към женската, другите птици и те сякаш замлъкнаха, за да го слушат.

- Ангелът ми се намесва – наруши мълчанието Неверникът.

- Не съм проливал кръв – обади се и Верникът.

- Ти не, побратимите ти.

- Какво казва ангелът?

- Нищо почти не казва. Праща ми нарисувани картини, потрай.
Славейт пееше песента си.

- Праща ми нарисувани картини, които говорят. Виждам какво са вършели, вършат и ще продължават да вършат хората, които си мислят, че изповядват вярата на тези околни земи из Европа. Виждам насилие и лъжа. Виждам кръв и измами. Виждам клади и лицемерие. Виждам изтезания и фалшива набожност. Виждам ясно частица от последствията от делата на тези безбожници. Виждам ясно защо ти и тези като теб сте тук и наблизко вече толкоз столетия. Вие сте малка частица от огромните последици заради злините и коварството на онези, които са налагали и укрепвали по тяхному европейската вяра... А, ето го, проговори.

Верникът стана и отиде на прозореца. Силуетът му бе прегърбен, слаб, изглеждаше отпуснат, унил. Така приличаше на привидението на онзи властен и самоуверен воин, който господарстваше из селото последните дни.

- Ха! – засмя се изведнъж старецът. – Праща ти поздрав, приятелю. Казва ми да ти предам да имаш кураж. И още: всяка една вяра, казва, от памтивека и вовеки веков, дори и да е най-праведната, щом е приета и затвърдена без свободно право на избор, а с насилие и с лъжа, ще трябва да почака хората по земята да узреят за нея. Новите правоверни, казва, няма да са щастливи, както никога и никъде не са били щастливи насила и с измама повярвалите. А после, казва, докато минат годините и поколенията, тези хора ще бъдат нито риба, нито рак, сетне времето ще изличи спомените от принудата род след род, коляно след коляно, всичко ще се забрави, но такива вярващи никога не укрепват дадена вяра или духовна традиция, а я обездухотворяват, макар и без да щат и без да знаят, обезсилват я и тук на земята, и горе на небето. Защото човек забравя насилието и лъжата, ала небето помни вовеки и не ги изтрива, докато не бъдат възмездени.

- Защо ми е кураж, старче? – попита тихо откъм прозореца Верникът.

Славейт бе замлъкнал, пак се обаждаха другите будувачи птички и неуморните шурчета.

- Това ти трябва да знаеш, приятелю – отговори Неверникът. – Ще ти призная какво аз чувствам за теб.

- За един час свикнах да ме наричаш приятел – каза учудено Верникът.

По тона му личеше, че самият той още не си вярва.

- Скоро ще свикнеш и с мисълта, че наистина съм ти приятел – засмя се радостно Неверникът. – Много се занимаваш със себе си, ага. Свикнал си да се приемаш за господар, свикнал си и другите да те приемат за господар. А светът бълбука наоколо ти, не можеш да си представиш дори какво усещам. Усещам как в момента, ето в този велик и необратим миг, могъщи умове по целия свят възвеличават човешката свобода, човешкия свободен избор и творят любов. Поточно претворяват Божията Любов и я превръщат всеки посвоему, но свободно, в човешка любов. Усещането е неописуемо, приятелю!

- И ти усещаш всичко това от тая пустош? – изпусна недоверчиво Верникът.

- Няма пустош на земята – рече весело Неверникът. - Има пустош само в сърцето. И ако ти обръщаше по-малко внимание на собственото си господарстване, на собствената си мъжественост и на болката си, дето нямаш все още син, щеше и ти да усетиш поне късче от огромното добро дело, което извършват тези светли титанични люде, за да уравновесят и надделеят над други могъщи умове, избрали

робството на насилието и лъжата. Усещането на световния труд идва само ако често забравяш за себе си.

Верникът не отвърна нищо, седна си.

- Преди няколко дни при първата ни среща ти рекох, че си пред избор. Честит човек си, понеже изборът ти не е от леките. Може би затова и ангелът ми ти прати кураж. Виждаш ли какъв добър ангел е! А ти изгори колибата ми, където го слушах и се учех от думите му. Може би и затова ти праща кураж – ти отрязва пътя си назад, връщане нямаш.

И кой знае защо Неверникът пак се засмя с оная своя почти детска радост.

- И това се налагаше – отбеляза Верникът.

- Понякога си мисля, че ти говоря напусто – рече му без укор старецът.

- Аз не съм пълновластен господар на местата тъдява! – повиши глас Верникът. – Аз съм само войник, високопоставен, но само войник! И не мога да правя, каквото си искам и каквото ми хрумне! Ти знаеш ли...

Най-сетне се усети, че се обяснява и оправдава пред някакъв полунепознат полуезичник-полухристиянин, че вместо да спи и сънува хубавите си меки жени, води странни и полуоскъбнителни за вярата си разговори с този хилещ се постоянно и полусмахнат старец, че вместо да се готви за доклад и за топлите си меки жени, докато гяуринът зъзне тази нощ в мазето зандан, той слуша гласовитите вопли на петимните за любов славеи мъжкар, слуша как ангели друговеци му дават кураж за неговите собствени избори – осъзна всичко това и запечна наред думата. Огромна гняв и тъмно унижение понечиха да се надигнат в сърцето му, умът му понечи да се откаже да разсъждава, но усети как го облива плътна, топла, мека – като жените му – пелена от любов, как го обгръща, гали го, приласкава го, успокоява го, носи му мир и на душата.

Отпусна се в тъгла си, наслаждаваше се на блаженството.

- Така е добре – обади се одобрително Неверникът. – Ангелът е прав, необходим ти е кураж. Застанал си на кръстопът. И вместо да се гневиш, по-разумно е да чуеш чужд глас, чужд съвет, а ти ще избереш дали да го послушаш. Единият път, приятелю, е пътят на насилието и лъжата. Понякога тоя път се разделя надве, но най-често тия две мътилки се вливат в една река. Другият път е пътят на Любовта и истината. Любовта е водещата, тя е бистрият ручей, в който се влива бистрият поток на истината, за да потекат в една прекрасна дълбока река. Чрез лъжа и насилие няма права вяра. Не е имало и няма да има. Нито твоята, нито тукашната, нито загиналите вече вери именно заради насилието и лъжата човешки, с които са се родили или са живели, нито бъдещите вери, които възнамеряват да се родят и живеят с човешкото насилие и лъжа. Забележи, не обелвам лоша дума за верите, а за начина, по който ние хората сме ги налагали и изповядвали. Колко мъка има да бере твой народ и много народи от вярата ти, задето под водачеството на най-личните си духовни и държавни мъже проливаха и проливат кръвта на невинните, задето лъжат и под богоугодни предлози угаждат на земните си щения! Много мъка имат да берат и европейските народи, задето под водачеството на най-личните си духовни и държавни мъже проливаха и проливат кръвта на невинните друговеци и едновеци, и то уж в името на Любовта, задето лъжат и мамят под благовидни и любовни предлози, за да придобиват за себе си земни блага. Защото тук иде реч за човешкия дух, за оная частица от Божия дух, която всеки от нас носи у себе си, и за най-

величествената изява на този Божи и човешки дух – вярата ни. Не говоря за вярата в Бог, за религиозната вяра, а за по-голямата вяра, за по-високата и по-висшата вяра, която ни дава силата да живеем.

Пропахях втори петли, а Неверникът кимна и продължи бързо, отсечено:

- Човек е роден свободен, той има право на избор в какво и доколко да вярва. Свободен е да избере и да не вярва в Бог. Свободен е да избере и да не приема голямата, всемирната вяра, откъдето извира житейската ни сила. Свободен е да избере, каквото пожелае, както е свободен да изтърпи последствията на избора си. А насилието и лъжата пречат, не допускат свободата на избора, която е най-свещеното ни право. Те не дават възможност да избереш свободно вярата си – най-висшата духовна работа на човешката душа. Проумяваш ли какво си вършил и какво вършиш все още? Осъзнаваш ли какво поемаш на плещите си? Откога мразиш да убиваш, ага?

Верникът дори се стресна от неочаквания въпрос.

- Отдавна – отрони.

Вторите петли спряха да пеят.

- Убивал ли си човек заради вярата му?

- Да – прошепна агата. – Само одного, далеч оттук.

- Кога?

- Преди три години. Тогава се реши гяурите от няколко области да приемат правата вяра. Тръгнах и аз.

Птиците и те се поумориха, ала щурците все така изкарваха душите на цигулките си.

- Отвратих се, нещастникът се мъчи няколко дена. Повече не съм убивал за вяра. Убивах обаче на война.

- Не си чел вашето писание, нали? – попита усмихнат Неверникът.

- Не - отвърна с неудобство Верникът.

- Не бива да ти е неудобно, че не знаеш арабски – рече бързо Неверникът. - Повечето хора по света не четат писанията си, дори и да се случи да са грамотни. Понаучават това-онова от по-старите, подочуват нещичко от духовниците в храмовете. Камо ли пък да четат чуждите писания. А друга огромна част от хората изобщо нямат писания. Та в твоето писание, приятелю, в 17-ата сура*, едно от предписанията за правоверно поведение, една от заповедите, седмата, е да не убивате освен за отмъщение или заради справедливо дело. Ти отмъщаваше ли на онзи клетник?

Верникът премълча.

- За справедливо дело ли го уби?

Верникът отново премълча.

- Не сте само вие. В моето писание, пак в седмата заповед, и то Божия заповед, пише още по-строго: “Не убивай!” Само че и тия малцината, дето са чели писанията си от кора до кора, и тия като теб, дето са слушали и запазвали това-онова, и тия, дето не са прочели и чули един стих или притча, и ония, дето пък изобщо нямат писания, всички от памтивека вършат едно и също. – Неверникът едва-едва въздъхна. – Избиват се един друг и всеки, и винаги, и навсякъде смята, че е заради справедливо дело. Своето справедливо дело.

Старецът стана и на свой ред отиде до прозореца да се разтъпче. Погледна навън към гората, пък едва чуто въздъхна. Обърна се, заговори съвсем тихо и още по-бързо:

- След, има-няма, час ще пропеят трети петли. Ще се помъча да ти предам нещо, което прозрях съвсем неотдавна. Моля се от все сърце да ти бъда от помощ, защото вече си почти свободен да тръгнеш по пътя на Любовта. А чрез нея ще стигнеш скоро и до истината, за която си дорасъл. Хората се делят на два основни типа – огромно мнозинство и свито, съвсем тясно малцинство. Повечето мислят, че съществува неизменен, вечен ред във всемира, който ред е създаден от Бога, значи е добър и разумен, и на който хората трябва да се подчиняват.

- И аз така мисля – каза високо Верникът.

- Пише ти го на челото, ага. А аз мисля като малцината останали. Не само мисля, а вярвам, че всемирът и земният живот не са вечни и неизменни във вечността си, че човекът може и даже трябва, ако е истински човек на света, да твори живота си и като твори, да го променя, възражда, въздига, възвеличава и богонаподобява. Така виждам аз мисията на човека и човешкия живот – човекът да променя така живота си, че този живот да наподобява все повече Божия живот. Първото гледище прави човека роб и бездеен, второто гледище прави човека свободен и деен. Как ти се струва, приятелю?

- Звучи страховито – отекна сухият глас на Верника.

- Нищо не е предопределено докрай – седна си и старецът. – Нищо не е предварително набелязано в окончателен вид. Само ако активно водим живота си обаче. В рамките на земята и живота си имаме пълното право на свободен избор. И най-вече при избора на духовните си нагласи, на вярата си, на съкровенията си. Така е създаден този свят, а насилието и лъжата късат тъканта му, раняват го, не му дават да се развива духовно и го обезкръвяват духовно. Всичко е създадено умно, мъдро, прекрасно. Всичко е сътворено някак на чифтове, на двойки, състоящи се от сили, които се смесват, объркват, постоянно заемат една на друга местата си в други - вече нови – чифтове, но са сътворени с праведна и спираща дъха цел: да тласкат напред развитието на човека, да го качват по оная стълба, за която ти говорех горе пред колибата, ама да го качват бавно, полека, без припряност, демек той сам да се качва в борба и усилия, та сам да стигне някога в нозете на Бога и да се слее с Божия дух леко и красиво в безкрая.

- Сега звучи като песен – позасмя се смутено Верникът.

- Усмихни се с широко сърце, човече! – насърчи го Неверникът. – Чуй двойките, отпусни душата си! Ще ти ги изредя само накратко и напосоки, както ми хрумват в момента.

За да постигнеш Любовта, трябва да живееш в свят, където съществува нелюбов, сиреч враждебност, омраза, ненавист. Едва тогава би могъл свободно да избереш пътя на Любовта.

За да постигнеш вярата, в света трябва да съществува безверие. Трябва да живееш понякога или често обезверен, за да възтържествува вярата ти, да можеш свободно да избереш ведрия мир на вярата пред ужасното безпокойство на безверието.

За да постигнеш верността, трябва да живееш в свят, където предателството нерядко е норма на поведение, а измяната е станала всекидневие. Едва тогава би могъл свободно да избереш верността като твой закон за мислене, слово и действие.

За да постигнеш състраданието, в света трябва да съществува равнодушие. Нужно е да живееш сред студени и безразлични хора, за да усетиш какво тържество на духа е състраданието и свободно да избереш него пред хладния гроб на безсърдечността.

За да постигнеш възторга на свободата, трябва да съществува и робството. Едва тогава можеш свободно да избереш да не бъдеш роб, дори ако се налага да заплатиш и с живота си.

За да постигнеш висините на съвестта, трябва да живееш сред безчестие позор, за да избереш свободно тази сладка небесна награда – чистата съвест.

За да постигнеш тайнството на смирението, трябва да съществува около теб и суетата, и надменността, и оная змия - горделивостта. Чак тогава можеш свободно да избереш да смириш душата си и да постелеш мека пътека пред себе си към мира и покоя.

За да постигнеш гордостта, че си човек, би трябвало да живееш сред раболепие и угодничество, сред слуги по душа и ласкатели, сред подлизурщина и безгръбначност. Само в такъв случай свободно би избрал да се гордееш, че си човек, защото да си човек е участ на благословените.

За да постигнеш безкористността, следва в света да съществува самолюбие, следва да живееш сред себични и вторачени само в себе си хора. Тогава вече свободно би могъл да избереш пътя на безкористността, а това е ориста на светиите.

Не можеш да постигнеш честността, ако не живееш сред безчестие и коварство. Само при това положение изборът ти да си честен човек ще бъде свободен.

Не можеш да постигнеш благородството, ако не съществуваше низост и мерзост наоколо. Едва тогава свободно ще избереш светлата съдържаност на достойното благородство пред тъмната бездна на кресливата непочтеност.

За да постигнеш мъжеството, по света трябва да има малодушие и страх, та да избереш свободно храбростта.

Не можеш да постигнеш мечтите си, без да изживяваш крушения, ако искаш свободно да избереш път, по който да преследваш мечтите си.

Нямаше да има победи, ако не съществуваха пораженията.

Нямаше да познаем величието, ако не срещаме често нищожеството.

Нямаше да постигнем справедливостта, без да изживяваме несправедливости и без да ни настигат неправди.

Нямаше да се опияняваме от радостта, ако не познавахме скръбта и непоносимата болка.

Не бихме могли да изберем да се смеем, ако никога не бяхме проронвали печална сълза...

- Спиш ли, приятелю? – попита Неверникът.

Почака, почака, чуваше тихото дишаше откъм миндерлъка.

- Бог с тебе – пошепна Неверникът и вдигна крака да се свие, да подремне поне малко.

- Какво търсеше горе под билото, чудако? – раздаде се хрипло от тъмния ъгъл. Старецът спусна крака, усмихна се в мрака.

- Смисъла.

- И откри ли го?

- Открих, че светът наистина е двойствен, както пише по дебелия книги. Открих, че старите мъдреци са прави. И митовите човешки. Че светът е изграден от такива двойки, безчет двойки, а съставките на тези безброй двойки се чифтосват безкрай според делата на хората, но винаги според строга и неотменима подредба. Едната страна на двойките, светлата страна, е Бог, а другата, отсрещната страна, тъмната – е небог. Разбираш ли? Срещу честността може да не стои безчестие или коварство, а примерно мързел. Или пък страх. Или пък нищожество. А отсреща на самолюбията може да не е застанала безкористността, достойнството, да речем, или пък почитеността.

- Разбирам, продължавай – обади се Верникът.

- Много добре! – плесна с ръце от задоволство Неверникът. – А сега си представи една огромна паяжина, опъната, сложна, фина, красива и тайнствена. Всеки човек сам си е изплел тази паяжина незначайно откога. Паяжината е в равновесие, човекът паяк плете, живее с антиподите в своите чифтове, бори се, страда, ала у мнозина светлата част надделява над тъмната – бавно и свободно. Или бързо и свободно. Но винаги свободно.

- И това го разбирам – наведе се напред Верникът и се облакчи на коленете си.

- Светлата част от чифта, която е Бог, трябва да надделее над посестримата си от тъмната част, която е небог, за да постигнем светлата част и да се приближим с още една отработена двойка към Бога в стремежа си да се слеем с духа му. И се появяваш ти, аз, всеки – без значение кой – и с груби ръце раздира ефирната паяжина. Насила или с лъжа! А най-често и с двете!

- Разбрах – каза някак щастливо Верникът.

- Нищо не си разбрал, ага! – почти му се скара Неверникът. – Ти си мислеше, че работиш само с двойката права вяра и неправа вяра, че заменяш чуждата крива вяра с своята права, истинска вяра. Дори не ми се ще пак да споменавам, че нарушавате собственото си писание, където вашият свещен пророк ви е заръчал да не закачате вярата на хората, които имат свети писания. Това настрана. То иде от лъжата, че променят чуждата вяра само заради тържеството на правата вяра, а ти знаеш, че не е така, че и ти, и всички като теб, и падишахът отгоре, и Високата порта, и всички, които участват, се ръководят най-малко от Божи, а предимно от земни подбуди и земни кроежи, сиреч всичко това е една голяма лъжа.

Верникът изсумтя.

- Както и да е, сумти си – махна с ръка Неверникът. – Мисълта ми бе за чифта на вярата. Дърпайки насила тънката паяжина тъкмо във вярата, вие закачате и духа, и състраданието, и свободата, и съвестта, и смиреността, и гордостта да си човек, и справедливостта, и радостта, и всички светли съставки на останалите безчет чифтове. Ако човек закачи другите светли съставки на двойките, пак е лошо. Лошо е, но засяга само наранената двойка или нея и тези наоколо. Това води до сурово

възмездие все някога и все някъде. Ала бръкнеш ли насила или с лъжа във вярата или в духа, ако щеш, чието най-висше творение е свободно избраната вяра, тогава вършиш най-непростимия грях. Най-тежкият, най-дръзкият грях е да късаш онова, което човек тъче, за да постигне себе си по пътя си нагоре. Раздирайки на парцали духа и вярата му, раздираш целия му труд на земята и не само на земята. Опропастяваш цялата му божествена работа, откакто душата му е започнала да тъче нишката си по Божия всемир.

Пропяха трети петли, но навън още не бе почнало да зазорява.

- Впрочем, насилието и лъжата са двете страни на една и съща монета – пое си дъх Неверникът. Гласът му прозвуча вече уморено. – Като че няма насилие без поне малко лъжа. Лъжата пък винаги е някакъв вид насилие над човека. Насилието и лъжата не водят към истината, приятелю, под каквито и да е маски да се прикриват. Само Любовта води към нея. Понеже откакто светът съществува, Любовта седи пред портите на истината и трябва да се окъпеш в бистрите ѝ любовни води, преди да поемеш по пътя на правдата.

Третите петли кукуригаха ли, кукуригаха с пълно гърло.

- Каталясах – продума отмаляло старецът. – Ефенди, да поспя малко, а?

Верникът се замисли.

- Поне до след молитвата ви, а?

Верникът не отговаряше.

- Време ли пак смяташ, че няма?

- Какво стана на оная земя? – запита шепнешком Верникът.

Неверникът се позасмя с половин глас, изпъшка.

- И ангелът сигурно спи – рече на шега.

- Попитай го!

Петлите замлъкнаха, над планината почна да се развиделява.

- Хората се разбунтували, истината излязла наяве – проговори след малко Неверникът. – Съдили убиеца и го оправдали. А ония единайсет...

- Как така го оправдали? – не повярва Верникът. Все така шепнеше.

- Съдиите намерили действията му за праведни.

- Не проумявам! – разпери ръце Верникът.

- А ония единайсет ги прокудили далеч от властта заради гаврата им с човешката воля – продължи още по-уморено Неверникът. – Народът пък се върнал с години, може би и с векове назад, задето излъчил такива държавни и духовни първенци да го водят. Пак се закатерил по пътя на Любовта този народ... Макар че бил извънредно добър народ като всички народи по оня свят... Ала лъжата била свършила работата си... Мнозина озлобили душите си. Други мнозина обезверили сърцата си... Така е то...

- А Делегатът?

- Погребали го, мир на праха му.

- И толкова?

- А какво повече? – попита на свой ред Неверникът.

- Но той не е виновен, че дванадесетте първенци са правили опити и са лъгали народа си!

- Той е свършил своето дело, приятелю, а всемирните закони не се интересуват от подробностите – прозя се неволно Неверникът. – Семето е било

добро, но земята е била отровена, истината в тази земя е била омешана с голяма лъжа. Ето защо е трябвало да се извърви този път почти отначало, за да се даде избор на тази земя да се изчисти сама и приеме сета, но вече свободна от лъжа и измама.

Откъм мегдана се разнесе тропане и високият глас на помощника на ходжата, който взе да призовава правоверните за сутрешната им молитва по изгрев слънце. Ала Верникът не помръдваше.

- Виждаш ли, приятелю – погледна го изпитателно Неверникът, но не показва с нищо, че забелязва вцепенението му, - целият живот е една огромна магия, която притежава определена неизменна сила. Същото е и с идеите. Същото е и с ученията. Същото е и с вярата. И тя си има точно определена сила. И трябва да гребнем от тази сила – няма откъде другаде, - за да лъжем или да принуждаваме пак в името на същата вяра, но така я обезсилваме, понеже кладенецът е един, а водата му е точно премерена и равнена, а малцина го пълнят с Любов и с правда. Само че ние не виждаме какво вършим, не забелязваме как пресушаваме кладенеца на вярата си, защото не сме дорасли още да виждаме и да постигаме какво правим. Така правят правоверните по цял свят със своето упорито насилие и с лъжите си, с които оправдават насилията си. Така правят и са правели мъжете с кръст на гърдите, които проляха и проливат реки от кръв, лъжейки света и често дори себе си, че го вършат в името на пътя, истината и Любовта. А сега си представи нещо, приятелю. Знаеш ли откъде сте дошли вие преди векове?

- Знам, от изток. Но не знам точно откъде.

- Никой още не знае. – Неверникът едва говореше. – Представи си сега, че един ден дойдат нови мъже от изток. Или пък пристигнат от запад, от север. Орди, пълчища. С тяхната си вяра. И заварят и твоята вяра, и моята вяра, и всички останали тукашни вери толкова обезкръвени от лъжа и насилие, от джихади и походи към Божия гроб, от газавати и свещени кръстоносни войни... Кой ще ги спре да наложат насила, с лъжа тяхната вяра? Какво ще стане тогава?

- Ще стане това, че все някога и тяхната вяра ще се обезсили и завехне – каза неочаквано Верникът и рязко се изправи. – И няма да се превърне във всеобща вяра на всички народи. Освен ако не го проумеят и не решат да опитат по другия начин.

- Ти си добър ученик, ага – произнесе капнал, ала зарадван старецът. – Ако го сторят, ако опитат с Любов, поне ще се знае за какво са били цялото море кръв и всичката гнусна лъжа, откакто свят светува на тази земя...

Пак си пое дълбоко дъх, издиша го. Вдигна глава, срещна очите на Верника в полумрака.

- Какво ще ме правиш?

- Не знам още – отвърна бързо агата.

- А кога ще знаеш?

- Едрият слуга не е лично мой – каза глухо Верникът. – Познаваме се, но е довереник на тукашния бейлербей.

- Нещо ме лъжеш, приятелю – едва продума горчиво Неверникът.

- Не лъжа! – изсъска някак отчаяно Верникът.

- Помни, душата ти е светла – пошепна със сетни сили Неверникът. – Гладна е обаче. Исква още хляб, ама светъл, праведен хляб... Наситила се е вече на войни и насилие... Нахрани я... Побудувах напоследък – измърмори старецът, катурна се настрана и мигом заспа.

Спа дълго, дълго, чак докато се събуди. Слънцето бе високо горе над планината, а стопаните на къщата заедно с челядта си все още пристъпваха на пръсти, та да не го събудят, както изрично им бе заповядал с тежък поглед агата.

8.

Верникът пак кръстосваше напред-назад и току поглеждаше към хоризонта. Хоризонтът не го успокояваше. Вдъхваше му обаче надежда. Не искаше да си представи дори как този мир би могъл да му донесе горчилка и отчаяние.

За кой ли път през последните дълги часове си мислеше, че ще убие доверения си слуга, ако е сбъркал нещо в дозата. После – за кой ли път от вчера – проклинаше собствената си глупост, задето не бе свършил всичко сам с илача, и отново му идеше да убие себе си. Махваше с ръка, за пореден път се сещаше какъв ахмак е и пак вдигаше взор към небето в трепетно упование.

А неколцината мъже край него пак го наблюдаваха скришом и все се чудеха кой дявол е зачовъркал агата.

“Толкова мъки, толкова молби и извѣртане пред онзи жесток и алчен негодник! – пиеше жадно с очи лазурния хоризонт Верникът, ала лазурът така и не носеше мир на душата му. - Толкова утрепия и унижение, за да псовиса на това дърто корито като последна отрепка! Язык! Само за коджа рушвета не ми е жал. Халал да му е на бейлербея! Старецът си го заслужава.”

А сетне пак го загризваше какъв будала излезе в най-съдбоносния час на живота си.

Неверникът дойде на себе си някак рязко, отсечено, будно. Първото, което усети, бе, че се намира на кораб. Спонтанно се зарадва, стана му приятно да се наслаждава на старото, позабравено чувство на лекота и възторг, което създаваха слабото полюшване, тихото приплясване на вълните край борда, проскърцването на мачтата, веселият свиреж на ветреца в платната. Съзнанието му бе ясно. Добре му беше, като се изключат болките в костите заради престоя във влажни подземия и дългото друсане в каруци по неравните пътища.

Взе да си спомня. Припомняше си откъслечно: разни картини, лица, думи, жестове; разни мисли, догадки, тревоги, страхове, ужасии. Паметта му бе съхранила, каквото бе избрала като нужно за него, а той сега, без да бърза и без да й придирия за пропуските, полека сглобяваше последните дни на странния си и благословено богат живот.

Спомни си как бе спал като къпано бебе върху миндера почти до пладне, как го бяха качили на коня с вързани отпред ръце и го бяха повели надолу към долината пред погледите на безмълвните мирни планинци. Спомни си как спаха под открито небе първата нощ. Как заваля най-сетне. Верникът не му проговори, а слугата на бейлербея душеше наоколо като куче. Спомни си, че не отидоха до големия град,

където господарстваше боят. Спа няколко нощи в някакви мазета. Верникът го навести само веднъж. Навън валеше всеки ден като из ведро. Попита го дали е добре. Донесе му още една дреха – дебела, топла, удобна. ПравOVERни се гавреха, без да ги е срам от белите му коси, заканваха се да му режат главата, след като кадията го осъди за магьосничеството му срещу правата им вяра. Слугата на бейлербея надничаше постоянно, съскаше зло, сритваше го, та да утоли жаждата на неразвитата си още душа, сетне изчезна и се не видя. На третата ли, четвъртата ли нощ го натовариха на каруца и забързаха нанякъде. Той, Верникът, довереният му слуга и каруцарите – двама българи, отскоро правOVERни. Агата и слугата му язدهа конете си, а те тримата се друсаха между тях, защото коларите непрекъснато шибаха двата впрегнати коня. Мълчаха и препускаха, доколкото позволяваха калните коларски и каменисти друмища. Валеше, подгизваха. Не спяха по ханове и странноприемници, а когато се уморяваха хората или конете. Верникът не обелваше дума. Той пък, Неверникът, се почувства зле, отпусна се. Верникът бе помислил, че е загубил сваят, но той го чуваше как нарежда на слугата си да забърка някакъв илач срещу огнища. Явно смятаха, че е трескав. Дадох му да пие отвратителна течност, горчива и блудкава, почти загуби съзнание от нея. После помнеше лицето на възрастна жена в едва осветена селска стая, пи още нещо от ръката ѝ, сухите дрехи помнеше, пак каруцата, вълшебните звезди през някаква тъмна безлунна нощ помнеше и повече нищо.

Верникът надникна в тясната, чиста и идеално разтребена каюта, погледна към койката и се закова при вратата. Стоеше наведен, за да не удари главата си, и беше смешен така, почти прегънат надве, как се вира с невероятно облекчение и най-чиста човешка радост в широко отворените и напълно бистри очи на роба си.

- Влез, ще се сецнеш така – засмя се отвътре старецът и без голямо усилие се надигна от постелята си.

- Велик е Бог! – възкликна щастливо Верникът. – Безкрайна е милостта му!

И двамата мъже бяха доволни, че седмата им среща започва с радост и смаях.

Неверникът се вслуша в излъчването на Верника. Напрегна се целият, за да усети напълно излъчването му във всички оттенъци. Поклати едва забележимо глава с ведро сърце. Човекът насреща му сякаш бе смъкнал огромно бремене от плещите си. От него струеше топла, мека, приятелска благост. И мирна, упоиваща ведрост. Вече.

Верникът се вираше в очите на стареца и се питаше здрав ли е вече, всичко разминало ли се е вече, слава на Бога, без каквито и да било последици.

- Добре ли си? – попита с участие.

- Виждаш ли колко по-леко е, като слушаш сърцето си – отговори Неверникът.

- Оф, оправил си се, значи! – въздъхна дълбоко Верникът и двамата се усмигнаха едновременно.

Господарят затвори вратата, седна на другата койка. Сплете пръстите на ръцете си, застина така.

- Колко време мина, откакто напуснахме селото?

- Повече от седмица.

- Откога съм в несвяст?

- От три дни.

- Къде отиваме?

- У дома.

- В твоя дом ли?

- Откупих те. Никои повече няма да те закача. Сега си ми... нещо като слуга...

Старецът не отвърна нищо.

- Всъщност роб... Но това няма значение...

Старецът пак не отвърна нищо.

- Само ме изслушай, моля те! – заговори припряно Верникът. – И не бързай да решаващ, моля те! Направи си избора, както на тебе ще ти е добре, както ти сърце иска!

Лицето му живна, затрепка, одухотвори се. Изглеждаше прекрасен така. Вълнението му го правеше и поне с пет-шест години по-млад.

- Сега разбирам защо си имал толкоз жени през живота си – каза Неверникът. И добави: - Ще заповядаш ли да донесат нещо да хапна, ага? А аз ще вървя да си наплискам очите.

Изправи се, полека заситни към вратата, после по палубата. Верникът излезе с него, показа му къде да отиде, разпреди се и веднага се върна в каютата.

Моряк донесе на поставка пържена риба, маслини, хляб и зеленчуци. Неверникът му върна рибата, като обясни, че не е ял дълго и ще се задоволи с другото. Говореше на езика на господаря си, мъжът кимна мълком, но след малко му донесе и сирене. Старецът му благодари сърдечно на гръцки, мъжът изви вежди, ухили се и изчезна.

- Изкара ми акъла – рече Верникът.

Наблюдаваше търпеливо как Неверникът бавно дъвче сухия хляб, доматиите, сиренето, маслините; не се докосваше нито до лука, нито до чесъна.

- Какво ми дадохте да пия? – преглътна старецът, пи вода.

- Господ го знае!

- Май единствено той го е знаел – пошегува се Неверникът и продължи да се храни.

- Слугата ми уж разбира от илачи. Смеси едно биле, за да мируваш, докато стигнем до брега и те кача на гемията. Него и аз го знам, ама той го смеси с някакъв илач срещу треска. Сто пъти съжалих, че му разреших да се бърка в моите работи.

- Аз съм на години, ага – засмя се старецът и остави дървената табла до себе си. – Нямах да е голям зян, ако ме беше уморил със слугата си.

Верникът се засмя и той, но малко пресилено, понеже мисълта му бе съвсем другаде.

- Горее в планината аз те слушах, а ти говореше – произнесе много внимателно. – Сега ти ме чуй, после размисли и ми кажи какво си решил.

Неверникът почти легна на койката, а очите му зорко следяха всеки израз по лицето на господаря му.

- Не посмях да се изправа пред бейлербея, но му пратих хабер по неговия човек. Свърши работа тоя слуга, бързо схвана, като му мушнах няколко алтъна в ръката. Веднага пристигна обратно да ми каже, че е кандърдисал началството, грабна и големия, и своя рушвет и препусна пак наобратно при бея си.

- И защо толкова кахъри за моята скромна милост? – поинтересува се все пак Неверникът, макар да усещаше, дори виждаше отговора.

- Голяма сила ме потегли към твоята колиба, чудако, а ти ме накара да повярвам в нея – рече с благодарност Верникът. – Щом всичко това не е случайно, а аз вярвам, че не е, значи трябваше да сторя всичко възможно, за да живееш, и то да живееш като човек.

- Демек като твой роб – уточни без заяждане старецът.

- Само за пред очи – уточни на свой ред агата.

- За пред чии очи? – попита робът.

- За пред хорските – отвърна господарят му.

- А пред твоите очи? – попита пак робът.

- Това исках да ти кажа – изпитка господарят му. – Моята вяра и моите закони не позволяват на друговерец да живее в дома ми като свободен човек. Сиреч можеш да живееш при мен само като правоверен. Но аз не желая да приемаш насила вярата ми, затова ти предлагам да живееш у дома като свободен човек, но пред комшиите и пред всички останали ще се водиш мой роб. Ако си съгласен, давам ти думата си, че никой няма да те пипне с пръст и ще живееш достойно. Това е едното, което измислих.

Робът не се обади да пита кое е другото, чакаше.

- Другото е по-сложно, а и по-малко ми харесва – усмихна се Верникът и лицето му светло просия, както светло си просияваше винаги когато се усмихваше с добро, а не със злъч. – Слушаш ли ме, приятелю?

Неверникът веднага отвори очи, пак ги затвори.

- Отпаднал съм още, ага – продума. – Слушам обаче, всичко слушам. И чувам.

- Имам добър приятел в града. Съвсем близо е до улицата, където живея. Правил съм му услуги, той също ми е помагал. Погаждаме се, макар че той е от твоята вяра. Човек с ихтибар* е. Няма да ми откаже да се настаниш у тях. Къщата му е голяма, има място и за теб. През една махала ще сме. Ще си другаруваме, ще се наглеждаме, ще ти искам съвета, когато се чудя как да постъпя. Ще си приказваме с теб по човешки, а и с ангела ти, ако кандиса. Но вече по небесному...

Верникът замълча. Неверникът полулежеше със затворени очи.

- Това измислих.

- Добре си го измислил.

- Сега си поспи, аз пак ще мина по-късно.

- Кога пристигаме?

- Утре. Ако вятърът отслабне – вдругиден.

- Много време - промълви старецът и заспа.

Гемията безшумно пореше почти невидимата мастиленочерна вода. Над старото гръцко море лежеше приказна юнска нощ – безлунна, звездна, тиха, малко тъжна, упойваща, тайнствена, величествена, неземна. Всички от екипажа освен рулевия спяха, чуваше се басово похъркване, шумни въздишки насън, скърцането на койките. Двата мъже бяха станали да се разтърчат и гледаха мълчаливо през борда древното море и бездънното небе над главите си.

- Много неща, почти всичко ми е трудно все още да смеля, но поне разбирам вече основното – продължи прекъснатия им разговор Верникът. – Ала не мога да проумея защо онзи трябваше да убива Делегата.

- И на мен това не ми излиза от ума.

- Ангелът не помага ли? – подпита агата.

- Мълчи, не продумва, откакто съм се свестил.

- Ще трябва сами да се справяме – усмихна се Верникът.

- Мехлем ми капе на душата, ага, като те слушам да се шегуваш.

- Ти какво мислиш?

- Мисля, че ангелът не напразно ни разправи всичко това – рече предпазливо Неверникът. – Тук се крие някакъв по-дълбок смисъл. Целял е ангелът да ни научи на нещо. Включително и с убийството на Делегата.

- Слушам те, приятелю – подхвърли с надежда Верникът.

- Мисля си така, ага – продължи неумолимо старецът, сякаш не забелязваше как се обръща от вчера господарят му към него. - Дванадесетият първенец е постъпил добре. Затова и тамошният съд го е оправдал и го е пуснал по пътя му.

- Добро убийство! Това ли ми казваш?

- Просто разсъждавам на глас, ага. Постъпил е добре според мен, макар че външно се е наложило да извърши убийство. Разкалял се е онзи мъж, така го усеща сърцето ми, задето е участвал в оня опит с волята на народа си, и е разсякъл възела с дебелилото си пушкало.

- Обясни ми, моля те?

Верникът бе стиснал дървото на борда, очите му искряха в тъмата.

- Много пъти ти повторих досега, че не може да се твори любов с насилие и лъжа. Единственото нещо във всемира, което не може да се създава насила и с лъжа, е любовта. И онзи мъж, убиецът, е осъзнал, че Бог ще се отвърне от тяхната земя и техния народ, ако с фалшиви, лъжливи средства, без свободна воля, без право на свободен избор се опитват да изградят общност на Любовта. Мислил е, цял техен месец е имал, за да мисли и да си задава въпроси.

Неверникът се закашля слабо, потули устата си.

- Да поседнем пак, а? – предложи.

Верникът го прихвана полека подръка и се върнаха на носа, където имаше удобно място за сядане.

- Какви въпроси? – попита направо агата.

- Каквито си задавам и аз – погледна го топло в очите старецът. – Как щеше да живее Делегатът, когато разбереше, че народът му е бил излъган, че не е бил свободен да избира Любовта? Че земята, в която е посявал идеите си, е била наторена и с измама? Как щеше да се чувства и какво щеше да прави? Питам се и какво щеше да стане с хората, когато средството, с което са били омагьосани, спре да действа? Какво щеше да се случи с хората, когато опитът приключи, без да са разбрали за него? Какво щеше да сполети ужким новата им доброта, ужким новото им разбиране за Любовта, как щяха да живеят на новото им стъпало в развитието им, което ужким са изкачили, когато отново щяха да имат свободна воля да избират? Докъде щеше да ги доведе откатът на махалото? Защото всяко нещо, ага, достигнато или постигнато без Свободен Избор, дори и да праци от здраве в началото, е мъртвородено за вечността, сиреч за Бога, сиреч за всемира, сиреч и за по-нагоре!

- По-нагоре ли? – извика Верникът в извечната нощ.

- Добре чу, по-нагоре – потвърди Неверникът.

Вятърът подухна по-силно, платната изплюяха зад гърба им.

- В какво вярваш ти, мъдри човече? – пошепна господарят.

- В себе си и в Любовта. А Тя ме извежда по пътя на истината до Бог! И просто няма нужда да вярвам в него. Защо да вярвам, като той е винаги с мен и у мен?

Излязоха вълни, припляскаха долу в носа, вятрецът още се усили сякаш и гемията се заплъзга с лекота над измамно безбрежната шир.

- Животът е театър, ага, но артистите трябва да играят свободно. Не се твори любов с артисти послушници, с артисти играчки без избор и воля, па макар и да са несъзнателно като детски играчки. Представяш ли си как тези първи мъже доизпипват своите средства да си играят със свободната воля човешка, как омайват и превръщат в добичета и няколкото други народи по оная земя, как учението за Любовта на праведника Делегат възтържествува навсякъде, но с лъжа, с най-страшна измама – измама със свободния избор, измама с най-свидното и най-страшното право човешко? И тогава Любовта бъде подложена на изпитание? Как ще издържи тя изпитанието, как ще надделее над тъмната сила, след като Любовта не е възлюбена чрез избор, чрез страдание и мъчителен избор? Любовта може да се възлюби само свободно, ага!

- И ти смяташ, че онзи, дванадесетият мъж, е съобразявал всичко, което приказваш? – обади се Верникът.

- Нищо не смятам, ага. Само разсъждавам на глас, както ти рекох, и си правя догадки. Най-важното за мен е как Любовта би устояла на изпитанията. Понеже възниква и още един велик въпрос: какво става с опитвачите, какво става с тях, дето омагьосват и заробват народа си? Те нали не са се били подложили на тайната и неусетена от хората шашарма? Тяхната свободна воля, на старейшините, на ония единадесет, до какъв избор ги е довела? За дванадесетия е ясно поне какво е решил и какво е сторил след мъчителното си решение. А за побратимите му, замислили всичко заедно с него? За другарите му, лишили народа си от възможността да използва свободната си воля? Те станали ли са по-добри, докато са слушали проповедите на разстреляния пророк? Какво са си мислели, докато учението на Любовта е възхищавало собствения им народ? Сбъднали ли са се благите им намерения? Не са ли лишили самите себе си от свободния избор? Не са ли лишили и себе си от върховното благо свободно да постигнат и се посветят в Любовта тъкмо защото са лишили другите хора от същата свобода? Какво ли са премисляли тези мъже, докато са доживявали в немилост живота си? Проумели ли са до сетните си дни, че носещият несвободата става самият той несвободен за Любовта, сиреч за Бога, за вечността, за всемира, че и за по-нагоре?

- Мили Боже! – тихо хлъцна Верникът.

- И Всичко Онова, което си над Него – допълни нечуто Неверникът.

- Може би оня смел и праведен мъж, след като е сбъркал и е прозрял своя грях, е решил да убие безмерно по-праведния от него, Делегата, за да повярва народът какво се е случило.

- Иначе кой щеше да повярва на приказките му? – съгласи се с усмивка старецът.

- Хората са били като ударени с гръм от ясно небе, но това е било единственият чалъм да смъкнат лъжците от власт!

- Тъй ще трябва да е, ага.

- Това е бил начинът хората да запомнят словото на Делегата, след като изтрезнеят от омаята, и да го посеят трайно в душите си.

- Тъй ще трябва да е, ага.

- Това е било крайното средство Бог да не се отвърне от тоя народ и тая земя заради лъжата там! Убиецът е дал възможност на хората да извървят пътя сами и отново!

- Аферим, ага.

- Убиецът е превърнал в мъченик Делегата, за да оживее учението му!

- Машала, ага.

- Чрез смъртта си Делегатът е получил възможност да стане всепризнат Пророк и Учител!

- Да знаеш, ага, това е въпрос, който вечно се повтаря и на нашата грешна земя.

- Толкова ми е познато, приятелю! – процеди внезапно Верникът.

- И на мен, ага.

- Имам чувството, че съм бил там, че всичко се е разиграло пред очите ми.

- И аз, ага.

- И за Делегата ми беше някак познато! През цялото време, докато те слушах!

- И на мен, ага – засмя се уморено Неверникът.

- Ти си знаел историята? – извика спонтанно Верникът, скочи на крака.

- Не, не – поклати глава Неверникът, но се усмихваше още. Сетне смехът слезе от лицето му, добави уклончиво: – Само донякъде, ага, и само отчасти. Не я знаех и аз като теб, но я усещах като своя история.

- Ангелът мълчи ли? Поне за съда да ни каже.

- Мълчи, не гъква.

- Вярвам ти – каза Верникът и пак седна. – Вярвам ти за всичко.

- Така е добре – каза Неверникът. – И е вярно.

Гемията безшумно напредваше към малоазийския бряг, към земите на древни и по-нови народи, към арената на древно и по-ново човешко величие, крушение, величие, крушение, величие...

- Защо Бог не е спрял дванайсетте първенци, когато са измайсторили онова сложно нещо за господство над човешката воля?

Цялото небе над старото море на стара Гърция бе накацано от безброй звезди, които напрегнато чакаха отговора на този въпрос, който ги вълнуваше, откакто пулсираха и летяха по неведомия си път из безкрая над нашата малка земя.

Неверникът не се обаждаше. Седеше си кротко до своя нов тукашен господар и слушаше гласа на морето.

- Какво мислиш, мъдрецо? Защо?

- Има нещо, същество или някакво друго, някакво особено дивно творение, което стои по-високо от нашия Бог, когато въпросът опре до свободата и свободния избор. – Старецът говореше ласкаво, някак замечтано, унесено, благоговейно. – На своята си стъпенка на развитие всяка живинка из всемира има право на свободен избор. Това е закон. И Онова нещо владее закона.

- Какъв закон? – подпита с треперещ глас Верникът.

- Не мога да го изкажа с думи, ага. Чувствам го обаче в сърцето си. Неотменим е този закон, вечен е, всеобщ, вездесъщ. В определен за всеки, но много широк, огромен по ширина кръг, и ти, ага, и аз, и всяка живинка из безкрая сме свободни. Такъв е тоя закон, както аз го чувствам в сърцето си. Любовта влиза в просторния кръг, щом се отнася до участта на човека: и на оная земя, и на нашата. Вярата също. И тя е вътре в този благодатен кръг, където сме свободни да правим избор след избор. Личен избор, винаги личен за всеки човек. И всяко учение без изключение, всеки помисъл, всяко действие, унижаващо човека, унижава в душите ни по някакъв начин и Бога, и Онова нещо над Бога, и самия вечен и вездесъщ закон, който се владее от Онова нещо над Бога. А най-голямото унижение на човека – без никакво значение, ага, дали той го съзнава или не – е да оставиш човека без избор.

Неверникът пое плитко дъх, бавно се огледа.

- Хубава нощ – каза някак особено и по-скоро на себе си. – И хубав ден идва, благословен.

- Убиецът, значи, е измил унижението на онзи народ - проточи замислено Верникът. – Нали, приятелю?

- И аз така го схващам, ага – отзова се старецът. – Чрез уж предателството си този убиец е станал проводник на Любовта. Възкресил е Любовта от гроба на лъжата. Иначе лъжата щеше да погребее Любовта. Защото, пак да повтора, няма Любов, съответно няма и верска общност, няма да я бъде и правоверната ви Умма, без да има доброволен акт на духа. Това са ялови опити. Нито една вяра няма да стане всеобща – нито тукашната, нито вашата, нито ничия – чрез насилие над духа и лъжа.

От близката каюта излезе сънен моряк, качи се на мостика да поеме вахтата си.

- Сянката съществува, ага – продължи Неверникът. – Щом има слънце, трябва да има и сянка. Иначе всичко би било лесно и глупаво. И с тая сянка ще ни се налага да се борим дотогава, докато не я смъкнем в нозете си и не я превърнем в сила, която винаги можем да преодоляваме със собствените си ръце, а не чрез лъжи и насилие. Слънцето трябва да съжителства със сянката и полека, естествено и най-вече свободно да освети с годините и с вековете всяко тъмно ъгълче на всемира. Любовта трябва да съжителства с нелюбовта и полека, естествено и най-вече свободно да приласкае с годините и с вековете всяко студено ъгълче на всемира. Богът трябва да въздигне небога до Себе Си и да го превърне на Бог. Останалото са измишльотини, ага, язък за дертовете и мъките ни.

- Благодаря ти, старецо – произнесе смутено Верникът.

- Много любов ти дадох, човече.

- Благодаря ти, благодаря ти за всичко, приятелю! - преглътна още по-смутено Верникът. – Благодаря ти, макар да не знам защо го направи.

- Ще ти кажа. Така е редно, редно е да се дава любов до последно.

- Да си лягаш, а? – предложи грижовно агата.

- Скоро ще си лягам – отвърна му някак с особен тон Неверникът, но човекът до него пак не разбра какво му казва – за втори път.

- Не мога да си представя, че само преди две седмици не те познавах – позасмя се неловко Верникът.

- И аз се привързах към теб, ага. И мога да си представя как си страдаел допреди две седмици с тая твоята жадна за светлина и обич душа.

- Уф! – засмя се свободно, като детенце Верникът.

- Все си мисля за убиеца – рече рязко Неверникът. – Висока душа е бил този храбрец! Хрумна ми, че чрез убийството на Делегата той е предотвратил възвеличаването на един честен и наистина велик, заслужено велик пророк, който обаче не е имал късмета и блажената сполука да поведе след себе си хора със свободна воля, а не безволеви, послушни играчки. След смъртта на Делегата убиецът му дава нова, посмъртна възможност невинните за нищо играчки, възвърнали волята си и способността си за избор, да осмислят идеите му, вече знаейки всички обстоятелства. Прав беше одева, убиецът наистина дава възможност на убития да се превърне във велик Пророк и на дело, ако тогава вече, знаейки истината, новите хора, новите, излекувани от тежкия удар поколения продължат свободно и волно да следват учението му и прегърнат Любовта като техен път към небесната правда.

Освободилият се от вахта моряк мина по палубата, изгледа ги безмълвно и хлътна в каютата да спи.

- Говори, говори! – помоли веднага Верникът.

- Ако убиецът само бе разкрил измамата, колкото и да са били добри ония хора, ага, все пак са били хора и щяха да заподозрат Делегата, че е знаел за заговора, че е служил на дванайсетте първенци, и то вярно и с голям майсторлък – знаеш какви са хората, ага. Щяха да питат защо дванадесетият мъж е издал всичко, а не той, Делегатът. Щяха да се питат като теб какъв пророк е, след като е могъл да бъде излъган и опозорен пред очите на цял народ и на цяла земя. В унижението си хората щяха да се отвратят и от него, невинния, и от Любовта, която им е носил с открито и чисто сърце. Убийството е дало път на Любовта, ага. Убиецът е дал нов живот на Делегата, ага. Куражлия ще да е бил този убиец и прозорлив! И доблестен мъж - знаел е какво е да избираш и така да поемеш отговорност на плещите си.

- Това ли е видял Делегатът, когато е прошепнал благодарност на Бога, че не го е изоставил? Предугадил е, че с ръката на убиеца Бог го прави безсмъртен?

- Видял е, ага, че и животът му, и смъртта му придобиват смисъл.

- Прочел го е в очите на убиеца си, преди да го гръмне, нали? Нали, нали е разбрал, преди да си иде?

- Да, ага. Проумял е и великия смисъл на своето неведение.

- Нали? Разбрал е и защо Бог не му е отворил очите за опита с хората?

- Голямата сила е насочила онзи човек да убие, ага – кимна развълнувано Неверникът на нещо свое си. – Непреодолимо го е била потеглила, за да се реши на такова нещо.

- Бог?

- Блажен убиец е той, щом голямата сила се е спряла на него.

- Бог, нали?

- Над Бог. Вярвам, че е било Онова другото нещо, оная извечна Сила, която следи за световния ред и всемирната справедливост. Ако ти душа иска, наричай и нея Бог.

- Клетият Делегат? – изтърси изведнъж Верникът.

- Той ли е клет! – погледна го с укор старецът. - Та той е най-честитият сред съществата вселенски! Че нали същата грамаданска Сила го е потеглила да се върне

при народа си и да възкреси докрай Любовта пред олтара на хората. Че нали същата Сила е усетил и Бог, когато е тъгувал по оная земя...

- Тъгувал! – ахна пак като малко детенце Верникът.

- Бог тъгува, ага – кимна му Неверникът. – Бог много често тъгува по хорската обич. И тогава исполинската Сила му дава кураж и величие да ни прати отново някой праведен мъж, някой свой истински Син, за да осмисли и възрадва живота му. И нашия, ако ни е дошъл най-сетне акълът...

- Понякога ме плашиш, старецо – прошепна боязливо Верникът.

- Слушай, част от тая сила я носиш и ти – не обърна никакво внимание на страха му Неверникът.

- Не мога да повярвам, че над Бог съществува каквото и да било друго! – прошепна още по-плахо Верникът.

- Бог е топъл, мек, ласкав – говореше странно припряно старецът, сякаш нещо го притесняваше и прищипваше, сякаш бързаше да успее да каже, каквото имаше за казване. – А голямата Сила е хладна, твърда, равна. Не е студена, не е корава, не е безразлична. Само е хладна, твърда, равна. Така и живеј от днес нататък, с нея. Знај за нея, усети я, чувствай я, спомняј си я като някакво близко присъствие, което ти помага. И се съобразявай винаги с това присъствие, за да не патиш.

Верникът понечи са отвърне нещо, съобрази, помахна някак безпомощно с ръце, изпъшка, утихна. Дълго не отвори уста.

- Ще живееш свободен, приятелю – рече мирно в тишината. Ношта преваляше. – Ще имаш отделна стая, прислужници, ще ти взема книгите, които поискаш. Ще можеш да пишеш, ако желаеш, каквото ти идва на ума. Ще пътуваш с мен, ако желаеш, все едно си ми слуга и ме придружаваш. Ще имаш всичко, всичко. Ти заслужаваш...

- Само да ме беше попитал, ага – отзова се глухо и някак отстранено Неверникът. – Трябваше да ме попиташ, ага. За целия си живот не съм приказвал толкова, колкото тези дни само на теб. А ти не ме попита по сърце ли ми е такава свобода.

- Страх ме беше, приятелю – усмихна се широко, открито агата. – Страх ме беше, признавам, че ще откажеш и ще измислиш нещо, с което ще провалиш замисъла ми. – Усмихна се още по-широко, с надежда, която не криеше: - Дано да съм го измислил добре – като че се помоли. – Утре ще стигнем брега, после ни чака път и с коне, имаш време да решиш къде и как ще живееш...

- Просто да ти е, ага – каза топло старецът. – Важното е отсега нататък да се оттеглиш, да не участваш. Винаги, запомни го, винаги можем да не участваме в лъжа и насилие. Винаги.

- Ако не бях участвал в лъжа и насилие, нямаше да те познавам – опита се да се пошегува в радостта си Верникът.

- Така е, ага, все още е така и ще е още така, докато не станем свършени – рече благо Неверникът, но другият не го разбра.

- В какъв смисъл да...

- Шт! – сложи пръст на устата си старецът и целият се напрегна.

- Какво, какво?

- Шт! Ангелът се обади.

- И какво?

Верникът пак скочи, заситни нервно около стареца. А той седеше върху платнището, кротко заслушан в себе си.

- Ооо! – простена внезапно.

Срина се на колене, скръсти молитвено ръце, вдигна насълзени очи към звездния свод и взе да благодари за милостта. Благодареше на майчиния си език и Верникът нямаше как да разбере и никога нямаше да разбере, че старецът благодари за любовта, състраданието, светлината, упованието, смирението, с които бе възнаграден от небето. “Благодаря ти, че ме прие за достоен да съзря съвършенството на величието в простотата на проявлението му” – шепнеше в транс Неверникът, но Верникът не разбираше словото му и навеки нямаше да го разбере. Защото не смееше не само да пита какво означават чуждоезичните думи, не смееше да шукне дори.

Старецът се надигна с труд, застана прав пред сякаш вцепенения ага.

- Благодаря ти, приятелю – произнесе бавно, отчетливо.

Приятелят му не помръдваше, не се чуваше как диша дори.

- Знаеш ли с какво се е занимавал Делегатът през последните ми дни в планината? – попита бавно, отчетливо. – Разказвал е собствената си история на един благословен ангел...

Верникът отстъпи крачка назад, взря се в дълбоките светли очи на Неверника и ясно прозря, че чува самата Божия истина.

- Благословен да си и ти, приятелю – каза простичко старецът. – Благодаря ти от все сърце, кланям ти се доземи. Благодаря ти, че дойде при мен, че си избрал да послушаш силата, която те е потеглила към колибата ми. Благодаря ти, че заради теб научих за Делегата, научих кой е ангелът ми, научих всичко, което ми се полагаше. Засега. Благодаря ти заради теб самия, че избра небесата пред земята, че послуша Бога в сърцето си, а не често измамната суета на земния дълг. Благодаря ти и заради мен най-накрая, понеже този път се получи красиво, приятелю, този път ще стане вълшебно красиво.

Верникът трепереше като лист. Макар че слушаше думите на собствения си майчин език, съвсем не бе убеден, че ги проумява изцяло. Не му и трябваше. Той ги усещаше сега чрез трептенията им, в пълнотата им, в правдата им.

Усещаше и още нещо: старецът го бе прегърнал, притискаше го към себе си, ето – вдигаше се на пръсти, полека, нежно целуваше челото му. Сетне шепнещите устни почти опряха ухото му. “Оная жена живее в стая над улицата. От прозорците ѝ се вижда морето. Недалеч има пазар... До града се стига... Баща ѝ го знаят... Ще питаш за... Кажи ѝ, че идваш с Любов... Посей сина си с Любов... Остави го при майка му, а ти го обгрижвай с Любов... Разкажи му за себе си, за да познае що е Любов...” Устните мълвяха, а Верникът плачеше и стискаше ли, стискаше уморените попрегърбени плещи.

- Стана време да си се прибирам, побратиме – рече старецът, усмихна се слънчево в тъмната нощ и заситни към койката си.

Ала побратимът му пак не го разбра.

Верникът се стресна от виковете на неколцината моряци. Скочи от молитвеното си килимче и изтича на палубата.

Тримата сурови мъже крещяха, ръкомахаха и сочеха в морето зад кърмата. Дотичаха и другите двама, след миг се появи и аговият слуга. Вятърът издуваше платната, гемията се носеше плавно и леко напред. А от изток, там някъде, където съвсем скоро щеше да се покаже малоазийският бряг, огромното лъчезарно кълбо на слънцето бавно се надигаше над синкавия хоризонт.

Мъжете се шураха напред-назад, ала и в гласовете им, и в движенията им прозираше, че съзнават колко безсмислена е цялата суетня. Верникът стоеше наред цялата бъркотия, наред всичкия ужас на хората от смъртта и най-вече от суровото му отмъщение за прозяпването им, гледаше право в очите на слънцето и Бог знае защо единственото, за което се тревожеше в тоя утринен час, докато стискаше до болка юмруци, бе да не се разреве пред слугата и екипажа.

А след минута вече ясно разбра какво се е случило. Или поне така си мислеше. Хукна към кърмата, зад която се виждаше само вода, вода и дивно порозовяло небе, тичаше, ругаше, нареждаше, заповядваше, заплашваше, проклинаше, пак тичаше... Вече бе забравил, че му идваше да заплаче.

“Наистина се получи вълшебно красиво” – чу изведнъж звънлив глас дълбоко вътре у себе си.

Едва не рухна на палубата, хвана се за някакви въжета. През тялото му сякаш премина мълния, изгори го. В съзнанието му се възцари неведома, безпределна, сияеща яснота.

“Този път се получи най-после – продължи звънливият, ведър и прелестно близък глас. – Не скърби, старецът дочака най-блажения си час. И ти имаш заслуга, защото срещна светлото чудо, припозна го и го възлюби в сърцето си още там, при теб, на земята.”

Екипажът и довереният слуга мълком наблюдаваха внезапно окаменелия мъж без капка кръв по лицето и търпеливо чакаха да припадне.

“Само защо гледаш на запад? – попита весело гласът. – Обърни глава, погледни отново към слънцето!”

Верникът изпълни нареждането. Присви очи, видя само за миг, лицето му просия. Вдигна ръка, помахаше и той, макар че вече не виждаше нищо.

Страх вдъхваше Верникът и никой на малкия кораб не се осмели да го пита защо се усмихва щастливо на слънцето, защо маха на слънцето, защо очите му добиха изведнъж израза на щастливо дете.

“Така е добре – каза гласът. – Сбогом.”

“Ти ли си?” – попита безмълвно човекът.

Не получи отговор. И нямаше да получи. Още дълго, много дълго нямаше да получи. Понеже не бе тръгнал твърдо по пътя, а само бе стъпил в началото му.

Та той дори не се сещаше да довърши молитвата си, благодарността си към Бога!... Този човек, едва пристъпил на Пътя.